3 0112 072877712

גארדינ'ס דראמאס

דער
אונבעקאנטער

דראמא אין 4 אקטען מיט א פרעלאג

פרייז 20 סענט

ארויסגעגעבען פון
די אינטערנאציאנאלע ביבליאטהעק
22 נארטה וויליאם סט., ניו יארק

Gordin
Der Unbekannter

די אינטערנאַציאָנאלע ביבליאָטהעק.

דער אונבעקאנטער

דראַמאַ אין 4 אַקטען מיט אַ פּראָלאָג

פון

יעקב גאָרדין

אַרויסגעגעבען פון
די אינטערנאַציאָנאַלע ביבליאָטהעק פערלאַג קאָ.
23 דואיין סט., ניו יארק.

296.025
G65w

Copyright, 1907, by
JACOB GORDIN.

פּראָלאָג.

(אַ'ן אָפענער פּלאַץ לעבען אַ וועלדיל, אַלעס איז פערגאָסען מיט רויטע שטראַהלען פון דער זון, וועלכע האַלט ביים אונטערגעהן, לאַנגזאַם ווערט גראָער און גראָער ביז עס ווערט דונקעל. פון אָנפאַנג לעבהאַפטע און פאַרביגע מוזיק, נאכדעם טרויעריג און פיאנא. דאַן, ווען עס ווערט דונ־קעל, הערט מען דאָס לאַנגזאַמע און טרויעריגע קלינגען פון אַ קירכען גלאָקע, אונגעזעהענע גייסטער זינגען אין דעם חאַראַקטער פון אַ רעקוויום.)

(ד ע ר א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע ר ערשיינט פון צווישען דיא בוימער, פערוויקעלט אין א שוואַרצען מאַנטעל. אויף זיינע הענד זעהט מען ווייסע האַנדשוה. ער געהט לאַנגזאַם. דאָס געזאַנג הערט אויף, דיא קירכען־גלאָקע הערט ניט אויף צו שאַללען, טרויריג און לאַנגזאַם.)

ד ע ר א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע ר: דיא נאַכט איז געקומען און אַללעס איז פערוויקעלט אין דונקעלהייט. שוואַרצע געדאַנקען און טרויריגע געפיהלען קומען צוזאַמען מיט דער פינסטערניס. דיא נאַכט איז א פארבערייטונג צום שטאַרבען, דער שלאָף איז אַ פאָר־בילד פון'ם טויט. אין'ם מענשענס געזעלשאַפט, אין דער וועלט פון חיות און פלאַנצונגען, אומעדום פּראָגרעסירט דער טויט און פערכאַפּט אַלץ מעהר און מעהר פּלאַץ. דאָס לעבען ווערט בעזיעגט, אונטערדריקט, פערקירצט און געיאָגט. מיר געהען מיט יעדען אויגענבליק זיכערער און נעהענטער צו אונזער ענדליכען ציעל — צום פערניכטונג און טויט. דיא צייט וועט קומען, ווען אַללעס דאָ אויף דער ערד וועט פערזונקען ווערען אין אַן עוויגע שטילהייט, אין אַן עוויגע קעלטעניס, אין אַן עוויגע פינסטערניס. מיט'ן לעצ־טען שטראַהל פון דער זון וועט אויסגעלאָשען ווערען דער לעצטער פונק פון'ם לעבען און דאַן וועט קומען דער עוויגער טויט... דיא בלומען פון גאָרטען, דיא בוימער פון וואַלד, דיא חיות פון פעלד, דיא אַללע פישען פון דיא וואַסערן צוזאַמען מיט'ן מאַרך פון'ם דענקער,

18209 Stechert .16 Je 13 1925

ס 23801

מיט'ן הארץ פון'ם דיכטער און מיט דער בויענדער האַנד פון'ם אַר־היטעקט, — אַללעס צוזאַמען וועט ווערען איין קאַלטע, דונקעלע, שטילע, לעבענסלאָזע מאַסע. (ער בלייבט שטעהן שטיל, פערזונקען אין זיינע געדאַנקען. פלוצלינג ווערט ער אונרוהיג און קוקט אויפ'ן הימעל. עס הויבט אָן ווערען ליכטיגער. דיא קירכען־גלאָקע הערט אויף קלינגען. מען הערט פון צווישען דיא בוימער דאָס פריילינכע געזאַנג פון אַ נאַכ־טיגאַל. דיא לבנה שווימט ארויס און בעגיסט אַללעס מיט זילבערנע שטראַהלען. דיא האָפנונגען און טרוימערייען זינגען לוסטיג:)

כ אָ ר :

וויא שעהן און וויא פּרעכטיג איז דיא רוהיגע נאַכט!...
דער מענש רוהט פון זיין ארבייט. דיא בוימער שטעהן פערטראַכט.
דער ליכטיגער מאָנד בלייבט דאָ ביז'ן מאָרגען,
פערשוויגען איז דער טומעל, פערגעסען אַללע זאָרגען.
דיא נאַכט איז געשאַפען ניט פיר מערדער און דיעבע,
זיא ברענגט זיסע טרוימען פון רוהע און ליעבע.
זיא איז אונזער אָבבילד פון רוהע און פריעדען
פיר אַללעס וואָס לעבט דאָ, גאַנץ אונפערשיעדען.
פערטיעפט זיצט דער דענקער אין געדאַנקען און ביכער
און זוכט וויא צו ברענגען דאָס גליק נור וויא גיכער.
דער דיכטער איז פערליעבט אין דעם מאָנד און דיא שטערן
און זינגט פון א צוקונפט אָהן ליידען, אָהן טרערען.
דער נאַכטיגאַל זינגט זיס פון פרייד און פון לעבען.
אַללעס פיהרט דאָ דעם מענשען צום פיהלען און שטרעבען...

(דיא פּרוי ערשיינט אין ווייסע קליידער. זיא האַלט אין האַנד אַ „האָרן פון איבערפלוס" געמאַכט פון בלומען. אין איהרע בלאָנדע האר און אויף איהרע קליידער פיעלע בלומען. זיא קומט בעגלייטעט מיט פיעלע בלאָנדע און שווארצע יונגע מיידלאך, אַללע אין ווייסען.)

ד י א פ ר ו י : דיא נאַכט איז געקומען און האָט אַללעס פערוויקעלט אין א הייליגע שטילהייט. דער וואָס ליידעט און מיהט זיך רוהט יעצט, עס וואַכט נאָר דער וואָס ליעבט און שאַפט.

דער שלאָף איז א פאָרבערייטונג צו טהעטיגקייט און לעבען, דיא נאַכט איז אַן אָבבילד פון רוהע און פריעדען. שלאָף אין פריעדען מוטער ערד, אונטער דעם געהיימניספאָללען שירם פון דונקעלהייט! מאָרגען קומט וויעדער דיא זון מיט איהר ליכט און לעבענסקראַפט. (זיא בעמערקט דעם אונבעקאַנטען.) אָה, דו ביזט דאָ; דו אונפערמיידליכער און דונקעלער אונבעקאַנטער?

א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע ר: (נייגט זיך איראָניש־העפליך) יא, ליעבע בעקאַנטע, דאָ בין איך אויף מיין „עוויגעם פעלד“. און וויא געהט'ס דיר? וואַנדערסט נאָך אימּמער אַרום אויף דער שמוציגער ערד, בעגלייטעט פון שעהנע טרוימערייען (צייגט אויף דיא ברונעטטע דאמען) און זיסע האָפנונגען? (צייגט אויף דיא בלאָנדע) איך וואַנדער אַרום אַליין. (ער עפענט זיין מאַנטעל. מע זעהט, ער איז געקליידעט אין פראַק.) פערצווייפלונג און מעלאַנכאָלי, ענטריסטונג און וואַהנזין זיינען אין מיר, און מיט מיר!...

ד י א פ ר ו י: (בעטראַכט איהם) וויא געענדערט דיין ערשיינונג איז! א מאָל פלעגסט דו זיך ווייזען אלס איין אבשייליכער סקעלעט מיט אַ גרויסען שניידמעסער, אָדער דו פלעגסט קומען אַלס איין עקעלהאַפטע בעשעפענים פול מיט אויגען און יעצט שפּאַצירסט דו אום וויא א גאַלאַנטער הערר.

א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע ר: יא, פראַנט און דזשענטעלמאַן בין איך יעצט. איך פּאטראנאזיר דיא מאָדע, ווייל דיא מאָדע איז איינע פון אונזערע טהעטיגסטע אגענטען. דיא מאָדע פיהרט מענשען צום אייפערזוכט און בעניידונג, צום געלדגייץ און פאַלשהייט — דאָס פערקירצט זייערע יאָהרען. דורך דער מאָדע ווערען פיעלע פערקריפּעלט און ערקעלטערט — דאָס ברענגט מיר א שעהנעם פּראָפיט. און אויסער דעם, דיא מאָדע פאָרדערט מע זאָל טויטען פערשיעדענע חיות און אונשולדיגע פויגלען, מע זאָל רייסען לעבעדיגע בלומען און פערניכטען שעהנע פלאַנצונגען. מיט איין וואָרט, מיר מאַכען מיט דער מאָדע דיא גלענצענדסטע געשעפטען. בענוצסט דו זיך מיט דער מאָדע פיר דיינע ליעבעס צוויבערייען?

ד י א   פ ר ו י : ניין! דיא אמת׳ע ליעבע קוקט ניט אויף דער מאָדע. וויא איך זעה, אונזער פראַקטישע צייט האָט דיך אויך געמאַכט פיר א פראַקטישען געשעפטס פיהרער.

א ו נ ב ע ק א נ ט ע ר : יא, מאַדאַם. זיין פראַקטיש הייסט: ניט זיין סענטימענטאַל, מיט אַנדערע ווערטער, דאָס הייסט זיין געפיהל־לאָז; וואָס פראַקטישער זיי ווערען דאָרט, בלייבט וועניגער פלאַץ פיר אייך, זיסע האָפנונגען, (צו די בלאָנדע) און פיר אייך, שעהנע טרוימערייען, (צו די ברונעטע) און מע פערגעסט אויף אָן דיר, דו געטליכע ליעבע, און דאָס פערגרעסערט אונזערע בילאַנצען. חע! חע! א מאָל, ווען זיי האָבען טייער געשעצט און זיך שטאַרק געהאַלטען פיר דאָס לעבען, האָב איך זיי געדאַרפט שרעקען מיט א שניידמעסער און מיט אויגען... איצט פיהר איך מיין טהעטיגקייט געשעפטסמעסיג. מע שרעקט זיך פאַר מיר אלס וועניגער און וועניגער. דיא פילאָזאָפען שרייבען גאַנצע פעססעמיסטישע ביכער פאַר׳ן טויט און געגען דאָס לעבען. דיא דיכטער זינגען הימנען דעם טויט און פערמיאוס׳ן דאָס לעבען. דיא וויסענשאַפטליכע מענשען לערנען, אז דער טויט איז ניט מעהר, וויא א געוועהנליכע נאַטירליכע רעאַקציאָן, דיא קויפלייטע און פערזיכערונגס געזעלשאַפטען בעטראַכטען דעם טויט אלס א וויכטיגע אינדוסטריע און פראָפיטאַבלעס געשעפט. אַמאָל ווען א מענש פלעגט בעגעהן זעלבסטמאָרד, אָדער אימיצער פלעגט דורך איין אונגליק געטויטעט ווערען, פלעגט דיא גאַנצע געמיינדע א לאַנגע צייט זיין ערשראָקען, ערביטערט, נידערגעשלאָגען. יעצט בעגעהט מען זעלבסטמאָרד, געראדע וויא מע רויכערט א סיגאַר. קאַטאַסטראָפען און מאַססען־מאָרדען מאַכען קיין איינדרוק מעהר. עס איז נאָר א געלעגענהייט פיר צייטונגען צו שרייבען סענסאציאָנעלע קעפּלאַך. מענשען ווערען ערמאָרדעט וויא פליעגען, צוריסען פון פולווער, צובראָכען פון מאַשינען, דערטרונקען מיט שיפען, פערשאָטען אין מינען — קיינעם הארט עס ניט. דיא גלייכגילטיגקייט וואָס א מענש פיהלט צו זיינע מיטמענשען טויטעט מעהר וויא מענשענהאַס, גרויזאַמקייט און שלעכטהייט... יא, דער טויט איז יעצט א געוועהנליכע ערשיינונג.

איך בין אומעדום איצט אַ היימישער מענש און מיין קעניגרייך ווערט מיט יעדען טאָג גרעסער און ברייטער...

ד י א פ ר ו י : און דיא ליעבע, דיא טרייע, ריינע, איבער־געבענע ליעבע? איז זיא ניט מעהר דיא בעשיצערין פון'ם לעבען, דיא בעקעמפּפערין פונ'ם טויט?

א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע ר : דיא ליעבע אַליין איז יעצט אַ מיט־העלפערין און מיטארבייטערין פון'ם טויט... אין אללעס און אין אַללעמען זעהט מען יעצט דעם טריאומפף פון'ם טויט. ביזט צו שוואַך, מיין שעהנע קאָנקורענטין!

ד י א פ ר ו י : עס איז ניט וואהר! ליעבע — דאָס איז דיא איניציאטיווע פון לעבען, דיא פעראייניגונגס־קראַפט פון דער נאַטור. ליעבע, דאָס איז דער נאַטורס מאַכט צו שאַפען, איהר מיטעל צו רעפּראָדוצירען. דורך ליעבע ווערט דאָס לעבען גע־שטיצט, דורך ליעבע לעבט אַללעס ניט נאָר אין דער מענשליכער וועלט, נאָר זאָגאַר אין דעם גאַנצען אוניווערזום. זיא שטערן און דיא פּלאַנעטען זיינען פעראייניגט דורך דעם וואָס זיי האָבען איינע צו דיא אנדערע א צוציהונגס קראַפט. קאָלאָסאַל גרויסע און מי־קראָסקאָפּיש קליינע געגענשטענדע ווערען געשאַפען נור דורך דעם, וואָס פערשיעדענע עלעמענטען גרופּפּירען זיך צוזאמען דורך איינ־שטימונג. וואָס איז דיא געשיכטע דער מענשהייט, אויב ניט דיא בעשרייבונג פון דעם קאַמפּף, וואָס דיא ליעבע פיהרט געגען דעם, וואָס מאַכט שווער דאָס לעבען? אויב ניט דיא ערצעהלונג וועגען דעם, וויא דיא צוטיילטע און צושייעדענע האָבען זיך פעראייניגט אין געזעלשאַפטען, נאַציאָנען און קעניגרייכע דורך איינזיננינגקייט? דיא שעהנע פארבען פון א בלום קאָנבינירען זיך נאָר דורך סימ־פּאַטי, פערשיעדענע טעננער האַרמאָנירען זיך אין איין אקקאָרד דורך סימפּאַטי, דיא שטראהלען דער זון שאַפען דיא צויבערישע קאָלירען פון'ם רעגענבויגען דורך סימפּאַטי. יא, סימפּאַטי איז דיא ערשטע בעוועגונג פון ליעבע און ליעבע — איז לעבען!

א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע ר : מאַדאַם, דאָס וואָס דו רופסט סימ־פּאַטי און ליעבע איז נאָר א פערניכטונגס קראַפט. דיא געשיכטע

פון אוניווערזום איז איין ערצעהלונג פון קאטאקליזמען, צוזאמענ־שטויסונגען, פערפלייצונגען און עקספלאָזיאָנען! דיא געשיכטע דער מענשהייט איז א בעשרייבונג פון בלוטיגע מלחמות און שרעק־ליכע געוואַלד־טהאַטען... דיא וועלט־געשיכטע איז איין אַלטער בית עולם און דיא לעבעדיגע מענשען זיינען נאָר מצבות אויף דיא קברים פון דער פערגאַנגענהייט. ווילדע פלאַנצונגען האָבען סימ־פּאַטי צו א שעהנעם בוים, וואַקסען זיי אַריין אין זיינע וואָרצלען און טויטען איהם. אַ וואָרים האָט סימפּאַטי צו אַ רויטען עפּעל און עסט איהם דורך ויין האַרץ, אַ וואָלף האָט סימפּאַטי צו א שאָף און פרעסט זיא אויף... אַ שטאַרקער מענש האָט סימפּאַטי צו אַ שוואַכען, ווייל ער קען איהם לייכט אַריינשלינגען אין זיין „איך“... אַ מאַן האָט ליעב אַ פרוי, ראַטעט ער אויס אין איהר דעם מענש, טויטעט איהר פערזענליכקייט און פערניכטעט איהר זעלבסטשטענ־דיגקייט. אַ פרוי האָט ליעב א מאַן און פערניכטעט זיין שטרע־בונג צו פרייהייט, פּאַראַליזירט זיין ענערגי און רויבט זיין מעננער קראַפט.

ד י א פ ר ו י: נון, און ד י א ליעבע, וועלכע מאַכט פריי, גליקליך און גרויסמוטהיג?

א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע ר: דיא ליעבע רופט ארויס געפיהלע פון ווילדע ליידענשאַפטען, אייפערזוכט, האַסס, צאָרן, וועלכע פיה־רען צו מאָרד און זעלבסטמאָרד, צו בעטרוג און פערברעכען, צו שוואַכהייט און וואַהנזין! (דיא טרוימערייען פערשווינדען, ער־שראָקענע.)

ד י א פ ר ו י: אה, דו דונקעלער אונבעקאַנטער! און וואו איז ד י א ליעבע, וועלכע איז ביי דיא מענשען פערגעטטערט? און וואו איז דיא ליעבע, וועלכע זיי אַללע רעכענען פיר דאָס היי־ליגסטע אין דער וועלט, דיא מענשענליעבע?

א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע ר: דעם גאָטט דער ליעבע מיינסט דו? אין׳ם נאָמען פון דעם גאָטט איז מעהר געטויטעט און ערמאָר־דעט געוואָרען וויא אין דעם נאָמען פון דעם גאָטט פון קריעג און מענשענהאַס. און דיא פיעל געפּרייזטע היילינע מענשענליעבע

איז נאָר א שפּיעלצייג מיט וועלכער אַמוזירען זיך פרעדיגער, מאָ־ראַליסטען, פילאַנטראָפּען און אַנדערע שווינדלער און נאַררען.

ד י א פ ר ו י : און וואו איז דיא ליעבע, וועלכע עקסע־סטירט אין דער פאַמיליע צווישען מאַן און ווייב, קינדער און על־טערן ?

א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע ר : אַ מאַן האָט ליעב זיין פרוי, אויף וויפיעל זיא דיענט איהם און שאַפט איהם פערגניגען, א פרוי האָט ליעב איהר מאַן אויף וויפיעל ער פערזיכערט זיא מיט לעבענס־מיט־לען און לוקסוס זאַכען. עלטערן האָבען אין דיא קינדער ליעב נאָר זיך, און קינדער האָבען ליעב עלטערן בעפאָר זיי פאַנגען אָן לעבען פאַר זיך.

ד י א פ ר ו י : און וואו איז דיא נאָבלע ליעבע, וועלכע רופט זיך פריינדשאַפט ?

א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע ר : פריינדשאַפט עקסעסטירט צווישען מענשען נאָר ווען זיי האָבען פערשיעדענע אינטערעסען. בעגעגע־נען זיך אָבער זייערע אינטרעססען, דאַן איז יעדער א פריינד נאָר זיך אַליין. יא, עס איז דאָ א ווירקליכע, אַ שטאַרקע, אַ מעכטיגע ליעבע — דאָס איז זעלבסטליעבע, עגאָאיזם. דיזע ליעבע איז אַ וואַהרע, אויפריכטיגע, שטענדיגע. זיא רופט ארויס אין דער גאַנצער וועלט דעם קאַמפּף פיר דאָס דא זיין, זיא איז א געפעהר־ליכע געגנערין פון׳ם טויט, ווייל זיא זוכט אללע מיטלען אין דעם איינציגען „איך“ צו פערשטאַרקען און פערלענגערן דעם אינסטינקט פון לעבען... אָבער סוף כל סוף פיהרט אויף דיזע זעלבסטליעבע צום טויט. דיא שוואַכע ווערען געטויטעט פון דיא שטאַרקע. נאַכדעם קומט אַ צייט ווען דיא מעהר שטארקע קעמפּפען מיט דיא וועניגער שטאַרקע... דיזער עוויגער קאַמפּף איז דיא פאַבריק פון׳ם טויט, קיינער וועט ניט געשפּאָרט ווערען, קיינער ניט ! (דיא האָפנונגען פערשווינדען.)

ד י א פ ר ו י : שוואַרצער גייסט, דיא נאַטור איז א פאַבריק פון לעבען, ניט פון טויט. זאָגאַר דער טויט אַליין איז נאָר א פאַרבערייטונג צו א נייען לעבען. אין דער גאַנצער נאַטור

איז דאָ נאָר איין שטארקע מאכט און דאָס איז דיא שטרעבונג צום לעבען. דער קאמפף פיר דאָס דא זיין איז ניט דער ציעל פון'ם לעבען, עס איז נאָר א מיטעל צו פערזיכערען דאָס לעבען. דער קאמפף ווערט אָבגעשאפען זאָבאלד מע קען לעבען אָהן קאמפף... ווילדע חיות, שטומע פויגלען, קליינע אינסעקטען פעראייניגען זיך אין גרויסע געזעלשאפטען אום צו מאכען לייכטער דעם קאמפף פיר דאָס דאָ זיין, אום אלע זאָלען זאָרגען פיר איינעם און איינער פיר אלע. און ביי דיא העכסטע בעשעפעניסען, ביי דיא מענשען, מיינסט דו, עקסעסטירט און ועט עוויג עקסעסטירען נאָר איין פרינציפּ: איי־נער געגען אללע און אללע געגען איינעם? בלינדער דונקעלער גייסט! אָפּפערן דען ניט יעצט מענשען זייער לעבען פיר דאָס גליק פון אנדערע? פערליערען דען קינדער זייער חן און ליעבע בא על־טערן זאָגאר דאַן, ווען זיי מאכען זיך בא פרעמדע אונבעליעבט דורך זייערע פעהלערן? ריזיקירט דען ניט א מענש זיין לעבען צו רעטטען דעם צווייטען פון געפאהר? און וואו איז דיא ליעבע, וועל־כע האָט א מאכט צו פערוואנדלען מיאוסע אין שעהנהייטען און פערקריפּעלטע אין א אידעאל פון פאָלקאָמענהייט?

א ו נ ב ע ק א נ ט ע ר: נאאיווע פרוי, אזא ליעבע זעהט מען נאָר ווען מען טרוימט אין א שעהנע נאכט ביי דעם שיין פון דער לבנה!... דו קוק בעססער אריין אין דאָס לעבען פון דיא מענשען.

ד י א פ ר ו י: יא, אין'ם לעבען פון דיא מענשען! בליק הערונטער, זעהסט, דאָרט ליעגט אין טהאָל א קליינע שטאָדט. זעהסט דאָס הויכע הויז דאָרט?

א ו נ ב ע ק א נ ט ע ר: דאָס הויז דאָרט לעבען דאמפף מיהל? איך וויים, דאָרט געפינט זיך א ליעבענדע שעהנהייט מיט א הויקער, א קריפּעל, וואָס וויל זיין אַן אידעאל פון פאָלקאָמענ־הייט. איך האָב אַן אויג אויף דעם הויז.

ד י א פ ר ו י: איך וועטה, אז אין דעם איינעם הויז אליין איז דאָ גענוג בעווייזע, אז מיר געהען ניט צום טריאומפף פון טויט דורך זעלבסטפערניכטונג און עגאָאיזם, נאָר, פערקערט, מיר

געהען צום טריאומפף פון לעבען דורך זעלבסטאויפאָפּפערונג און ליעבע.

א ו נ ב ע ק א נ ט ע ר: אויב דו מיינסט עס ערנסט, נעם איך אָן דיא וועטטע. מיר וועללען זיך בעגעגענען דאָרט און יעצט מוז איך געהן. באַ דער ליעבע שפּיעלט דיא צייט קיין ראָללע ניט, דער טויט אָבער טאָר ניט פערליערען קיין אויגענבליק. גוטע נאַכט. חע! חע! אַזוי לאַנג וואַנדערן אויף דיזער שמוציגער ערד, דורכגעהען אַזוי פיעל הענד וויפיעל דיא ליעבע איז שוין דורכגעגאַנגען פון דעם סאָלדאַט מאַרס, דורך דעם פּריעסט קרעדאָ, ביז'ן מעדיקער עקסקולאַפּ און דאָך בלייבען אַזוי ראָמאַנטיש און סענטימענטאַל! חא! חא! חא! חא! דאָס קען נאָר א דאַמע! (מאַכט עטליכע שריט צוריק און קוקט זיך צו.)

ד י א פ ר ו י: עי, וואו זייט איהר, מיינע בעגלייטערינען? (דיא האָפנונג און טרוימערייען ערשיינען.) ער האָט איך פערשראָקען און פעריאָגט? קיין מאַכט קען אונז ניט פערטרייבען פון אונזערע פריינדע דיא מענשען, ווייל מיר זיינען א טייל פון זיין נאַטור. און ער — דער מענש, וויא ער איז, איז א טייל פון דער גרויסער מוטער נאַטור. זיא, דיא מעכטיגע, ווייסט ניט פון קיינע שטימונגען, פּעססעמיסטישע טעאָריען און שאַרפזיניגע ארגומענטען, — זיא געהט אונפערמיידליך מיט איהר עוויגען וועג פון לעבען און ענטוויקלונג און צוזאמען מיט איהר מ ו ז געהן און ענטוויקלען זיך אללעס וואָס לעבט און עקסעסטירט. געהט, טראָגט דעם מענשען שעהנע טרוימען און זיסע האָפנונגען און נאַכדעם וועל איך קומען און וועל איהם ברענגען ליעבע און אַן עוויגע שטרעבונג צום לעבען!

דיא האָפנונגען און טרוימערייען זינגען:

(וויא שעהן און וויא פּרעכטיג איז דיא רוהיגע נאַכט! א. ז. וו.)

(אַללע געהען.)

דער פ אָ ר ה א נ ג פאַלט לאַנגזאַם.

פערזאָנען.

שמואל אשכנזי, אַ רייכער קויפמאַן, אַלט אַ יאָהר 60
בערטהאַ, זיין עלטערע טאָכטער, אַ שעהנער בלאַסער אינטעליגענטער
פּנים, האָט אַ קליינעם הויקער, שטענדיג געקליידעט איינפאַך און
מיט גוסט 25 יאָהר אַלט
טאַליע, זיין זוהן, אַ גימנאַזיסט, 18—19 יאָהר
אידאַ, זיין צווייטע טאָכטער, אַ גימנאַזיסטקע, אַלט אַ יאָהר 16—17
מיליע, זיין יונגסטעס קינד, אַלט א יאָהר 9—10
סאָפיע גרינשטיין, אַן אלמנה, אשכנזי׳ס צווייטע פרוי, 35 יאָהר
נינאַ, איהר טאָכטער 17 „
בערנאַרד זילבערמאַן, אשכנזי׳ס געשעפטספיהרער 35 „
לואיס קאַרשונסקי, איין אינזשעניער טעכנאָלאָג, 27—28 יאהר
שליאָמע הוץ (שלמה זילבערמאַן) בערנאַרד׳ס פאָטער 60 יאָהר
שרה הינדע, זיין פרוי, דיזעלבע יאהרען. (זעהר אַ העסליכע און זעהר
אַ גוטע פרוי.)

אַ דיענער, א דיענסט.

פערזאָנעפיצירונגען:

דער אונבעקאַנטער
דיא פרוי
האָפנונגען, טרוימערייען, אונגעזעהענע גייסטער

עס קומט פאָר אין א קליינע שטאָדט אין זיד רוסלאַנד. דיא צייט — 90ציגער יאָהרען פון פאָריגען יאהרהונדערט.

ערשטער אַקט

(אַ גרויסעס ארבייט־צימער ביי אשכנזי׳ן אין הויז. אַ גרויסער שפּיע־געל, א פּיאנא, א קושטעקע, וויענער שטולען. בא א וואַנד א שעהנער שרייבטיש אויף וועלכען עס ברענט אַ לאָמפּ מיט אַ גרינעם אבאזשור. איבער׳ן טיש אַ בילד פון דער פערשטאָרבענער מאַדאַם אשכנזי. אַנקעגען אַ לאַנגער טיש אויף וועלכען עס ברענט פּונקט אַזאַ לאָמפּ מיט אַזאַ אבאזשור. אויפ׳ן טיש ביכער, קארטען, העפטען, שרייבגעצייג, פּאַפּיערען. אין הינטערגרונד איז אָפען א גרויס פענסטער, דורך וועלכען דיא לבנה שיינט און מע זעהט בוימער פון א גארטען. עס הערט זיך אָפּט דאָס רוישען פון אַ דאַמפּף מיהל.)

ב ע ר ט ה א זיצט ביים שרייבטיש, עפענט אַ בריעף, לעזט, שרייבט, פער׳חתמעט קאָנווערטען, פערטיעפּט.

א י ד א אין א קלייד פון א גימנאַזיסטין און ט א ל י ע אַלס גימנאַזיסט זיצען ביידע ביים לאַנגען טיש. ער לערנט עטוואָס פון אַ בוך אויסווענדיג, זעהר שטיל. מע זעהט, ער וויל ניט שטערען ב ע ר ט ה א ן. א י ד א צייכענט אַ קאַרטע, זיא איז זעהר נערוועז, מעקט און צייכענט ווייטער. מ י ל י ע זיצט ביי דער פּיאַנאָ און עקזערצירט. אַללע אַ לאַנגע צייט בעשעפטיגט.)

ב ע ר ט ה א : (געפינט איין אָפענעם בריעף, ווענדעט זיך אום, ערשטוינט.) קינדער, ווער האָט געעפענט דעם בריעף? (קיין ענט־פער.) עס איז א בריעף צו מיר פון׳ם פּאַפּאַ, ווער האָט עס געקענט עפענען? (קיין ענטפער.) קינדער, איהר הערט ניט, וואָס איך פרעג?

ט א ל י ע : ווייסט ניט, ווער עס קען זיך ערלויבען אַזאַ זאַך? מסתמא דיא פּרינצעסין אידא! פּרינצעסין!

א י ד א : (שטיל, קרימט איהם) פּרינץ האַמלעט פון דענע־מאַרק! (לויט) איך האָב דערקענט דעם פּאַפּאַ׳ס האַנדשריפט... און וייל מע זאָגט עפּיס אויפ׳ן פּאַפּאַ, האָב איך ניט געהאַט קיין

געדולד... איך האָב נאָר געוואָלט זיך איבערצייגען, אויב עס איז אמת...

טאליע: זיא האָט זיך נאָר געוואָלט איבערצייגען, מעהר גאָר נישט...

אידא: מע זאָגט, דער פּאַפּאַ וועט אונז אַללעמען ברענגען א פּרעזענט... האָב איך געעפענט דיין בריעף, בערטהאַ.

בערטהא: (ערנסט) קינדער, איך האָב קיינע סעקרע־טען. איך מיין, וויא אין זיינע פּערזיעגעלטע בריעף אַזוי אויך טיעף אין זיין הארצען דאַרף ניט זיין ביים מענשען אַזעלכעס, וואָס מען זאָל דאַרפען פערבאָרגען. אָבער דאָך עפענען אַ פרעמד בריעף איז אַזאַ פערברעכען, גערא̇דע וויא ארויס׳גנב׳ען עטוואָס פון אַ פרעמדע טאַשע. מע דאַרף זיך אַזאַ זאַך קיין מאָל ניט ערלויבען!

מיליע: א יא, בערטהאַ, איך האָב זיך אַזאַ זאַך קיין מאָל ניט ערלויבט?

בערטהא: ניין, טייערע, און איך האָף דו וועסט עס קיין מאָל ניט טהון.

אידא: זיי ניט בייז אויף מיר, בערטהאַ. איך האָב דער־זעהען דעם פּאַפּאַ׳ס האַנדשריפט האָב איך זיך ניט געקענט בעהער־שען. איך טהו אָפט אַזעלכע זאַכען, וואָס נאַכדעם פערדריסט מיך, אָבער איך קען זיך אליין ניט איינהאַלטען. ביזט ניט בייז, בערטהאַ?

בערטהא: (שוין ווידער בעשעפטיגט) איך בין ניט בייז, דו נאַרר. איך זאָג נאָר, מען דאַרף עס ניט טהון. (עפענט אַ בריעף) א נייעס! אונזער געוועזענע קעכין שרה שרייבט, אז איהר מאַן איז שוין ווידער קראַנק. זיא האָט נויטיג געדאַרפט חתונה האָבען! מע וועט איהר דאַרפען שיקען צעהן רובעל. איך זאָל ניט פערגעסען. (פערשרייבט אין איהר מעמאראנדום.)

אידא: א נוויטיגע זאַך! איך זאָל האָבען דאָס געלד, וואָלט איך בעסער געקויפט א קליינע בראַסלעטקע מיט אַ קעסטעלע און מיט אַ שלעסעלע... פיעלע גימנאַזיסטקעס האָבען אַזעלכע בראַסלעטען...

ב ע ר ט ה א: מענשען זאָלען ניט געפינען פיר נויטיג צו העלפען איינע דיא אַנדערע, וואָלט ניט נויטיג געווען זיי זאָלען לע־בען אויף דער וועלט.

ט א ל י ע. דיא פּרינצעסין זאָל פּרובען זיין א קעכנע, וואָלט זיא געוואוסט...

א י ד א: איך זאָל זיין אַ קעכין, וואָלסט דו געוועזען אַ קוטשער...

ט א ל י ע: און וואָס מיינסט דו, אַ קוטשער איז ניט אזא מענש, וויא דו?

ב ע ר ט ה א: (שטעהט אויף) קינדער, קריגט זיך ניט און טהוט בעסער אייער אַרבייט. (געהט צו מיליען) נו, קינד, ביזט נאָך ניט מיעד? קום, איך וועל דיר א ביסעל העלפען. זיין ניט אַזוי איינגעבויגען, ווערסט נאָך קריעגען אַזאַ הויקער וויא איך האָב און מע וועט פון דיר לאַכען. (גלייכט זיא אוים) אָט אַזוי זיין, מיליטשקע!

מ י ל י ע: מען לאַכט פון דיר? ווער לאַכט פון דיר? (זיא שפּיעלט.)

ט א ל י ע: עס איז דאָ אויף דער וועלט גענוג גראָבע יונגען און אידיאָטען. (ער לערנט.)

ב ע ר ט ה א: מיליע, דו נעמסט די נאָטע ניט מיט דעם פינגער. דו זינג אין טאַקט וואָס דו שפּיעלסט, וועט דיר זיין גרינ־גער. (זינגט מיט איהר וואָס זיא שפּיעלט) איינס, צוויי, דריי, איינס, צוויי, דריי, איינס.

א י ד א: בערטהאַ, פון מיין נייעם רעגענמאַנטעל האָבען זיך ווידער אָבגעריסען צוויי קנעפּלאך.

ט א ל י ע: קענסט דו ניט נעמען אַליין און צונעהען? פּרינ־צעסין מיינע!

ב ע ר ט ה א: פאַר וואָס האָסט דו ניט געזאָגט מאָשע'ן? וועסט מאָרגען דאַרפען פריה געהן אין גימנאַזיום, דו גיב בעסער, וועל איך דיר צונעהען דיא קנעפּלעך. (אידא ברענגט איהר מאַנטעל, טאליע קוקט אויף איהר בייז. בערטהא נעמט פון דער טאַשע נעה גע־

ציינ, זיצט בא דער פיאנא און נעהט.) קינדער, וויא מע זעהט פון'ם טאטענס בריעף, דארף מען איהם ערוואַרטען יעדען טאָג... אַזוי, אַזוי, טייערע. (זינגט) איינס, צוויי, דריי, איינס...

א י ד א: מע זאָגט, דער פּאפּא איז ניט געפאָהרען קורירען זיך, נאָר עפּיס אַנדערש.. חי! חי!

ט א ל י ע: וואָס קוועלט זיא אַזוי, דיא פּרינצעסין אונ־זערע?

א י ד א: איך קוועל פון'ם פּאַפּאַ.

ב ע ר ט ה אַ: אידא! (אַלע בלייבען שטיל) זאָל זיין גענוג, קינד! (קושט מיליען) אידאַ, אָט האָסט דו דיין מאַנטעל. נאַשעריןן, האָסט נאָך עפּיס טאַשענגעלר? זעה, וואַרף ניט ארוים, איך לעג דיר אין טאַשע קליין געלד. (זיא טהוט עס.)

א י ד א: בערטהאַ, דו ווייסט, ע... ע... איך בין שוין ווידער שולדיג אין קאָנדיטאָרסקי א רובעל מיט צוואַנציג.

ט אַ ל י ע. קאָנפעקטען מיט לעקעך אויף באָרג? זיא האָט קרעדיט, דיא פּרינצעסין!

ב ע ר ט ה א: עס איז ניט שעהן, אידא... איך האָב דיר עט־ליכע מאָל געבעטען, זאָלסט ניט נעמען קיינע נאַשערייען אויף באָרג... דו זאָגסט און טהוסט פערקערט...

א י ד א: בעסער וואָלט געווען, זאָלסט איהם אָנזאָגען, ער זאָל ניט געבען אויף באָרג... ווארום, איך וויים אַליין ניט, פאַר וואָס, איך קען ניט... בערטהאַ, דו וועסט זעהען, איך וועל מעהר ניט נעהמען אויף באָרג... (צייכענט) אַי, צום טייוועל! צום טייוועל! (וויינענדיג און קאפּריזנע) איך וועל היינט ניט ארויס־קריכען.

ב ע ר ט ה א: (געהט צו איהר) נו, וואָס איז שוין דאָרט ווידער?

א י ד אַ: איך מוז מאָרגען ברענגען דעם לעהרער פון געאָגראַפיע אַ קאַרטע פון אויסטראַליע און איך קען ניט ענדיגען.

ב ע ר ט ה א: א געשיכטע מיט אויסטראַליע! טאַליע,

אפשר וואָלסט דו געווען א פיינער מענש און געהאָלפען איהר א ביסעל ?

ט א ל י ע: איהר העלפען ? א נויטיגע זאך! זיא פערדיענט עס טאַקי. איך זאָג דיר, אַזאַ דיאמאנט!

ב ע ר ט ה א: דו שלעכטער! דעם וואָס פערדיענט העלפט מען ניט, מע בעצאָהלט איהם איינפאך פיר זיין פערדיענסט. הילפע הייסט, ווען מע העלפט דעם, וואָס האָט ניט פערדיענט. גיב מיר דיא קארטע, אידא, איך וועל זיך פאַר'ן שלאָף אַנידערזעצען אויף א שעה און וועל עס ענדיגען. (נעמט דיא קאַרטע.)

ט א ל י א: קארג האָט בערטהאַ צו טהון א גאַנצען טאָג, זיא דארף זיך נאָך זעצען פאַר'ן שלאָף צייכנען דער פרינצעסין אַ קאַרטע! (נעמט צו ביי בערטהא'ן דאס פאפיער) איך וועל ענדיגען דיא קאַרטע. (קוקט אַריין) א שעהנע אווסטראליע אָנגעשמירט! בערטהא, איך געדענק, וויא דו פלעגסט אָבזיצען שטונדען לאַנג מיט מיר, ווען איך בין געווען אין ערשטען און צווייטען קלאַסס.

ב ע ר ט ה א: יא ? טאליע, איך האָב געמיינט, דו האָסט פערגעסען. איך וואָלט נאָר געוואָלט וויסען פאר וואָס האַלט איהר אייך אין איין קריגען ?

מ י ל י ע: חע! ער רופט זיא פרינצעסין, און זיא רופט איהם פרינץ פון יענעם מאַרק.

ב ע ר ט ה א: ניט פון יענעם מאַרק, פון דענעמאַרק, גנב. (דריקט מיליען צו זיך.) נאַררישע קינדער, אַפנים אין אייערע יאָהרען קריעגען זיך אַללע ברידער און שוועסטער.

ט א ל י ע: אז דו ביזט געווען אונזער יונגע שוועסטער, האָבען מיר זיך מיט דיר ניט געקריעגט.

ב ע ר ט ה א: איך ? קינדער, איך בין זעהר ווייניג געווען אַ יונגע שוועסטער. איך בין נאָך אַליין געווען א קינד און האָב שוין געמוזט ווערען אייער מאַמע. (קוקט אויף דער מוטער'ס בילד.) עס פליהען דיא יאָהרען... ע! קינדער, איהר ווייסט וואָס ? עס איז א שעהנע נאַכט, קומט מיר וועלען זיך א ביסעל דורכגעהן. מיליע וועט זיך א ביסעל דורכלויפען, וועט זיא שלאָפען בעסער. און דו,

פרינצעסין, דארפסט אויך א ביסעל מעהר שפּאצירען, דו זיצסט צופיעל... און דערווייל וועלען מיר טאַקי צוגעהן צו דער מיהל, איך דאַרף נויטיג זעהען בערנאַרד'ן.

א י ד א : (לעבען שפּיעגעל, ברענגט איהרע האר אין אָרדנונג) אַה! איך פערשטעה... דיא הויפּטזאכע איז ניט שפּאצירען, נאָר זעהען בערנאַרד'ן... איך פערשטעה שוין...

ב ע ר ט ה א (אונרוהיג) וואָס מיינסט דו? (רוהיג) נו, יא, איך דאַרף זעהען בערנאַרד'ן — איך האָב ערהאַלטען א וויכטי־גען געשעפטס־בריעף. איך האָב מורא, עס איז קיהל, טהו אָן אַ מאַנטעלע, מיליע. (טהוט איהר אָן אַ מאַנטעלע.) דו, מאַמזעל, נעם אויך עפּיס אויפ'ן האַלז... יא, יא, פראנטיכע מיינע! (טהוט איהר אָן עטוואָס אויפ'ן האַלז מיט געוואַלד.) איהר, מסיו אנאטאל אשכנזי, געהט מיט?

ט א ל י ע : ווי קען איך? א רעדע פון ציצעראָן אין לעטיין קענען אויסווענינ. דער פרינצעסין דערשמירען דיא אווסטראליע... און...

בערטהא : אלזאָ, דער מאַן געהט ניט... קומט... טאליע, איך האָף, איהר וועט דאָ ניט רויכערן קיינע פּאַפּיראָסען, האַ?

ט אַ ל י ע : (בעליידיגט) איך האָב געזאָגט, איך וועל ניט רויכערן, רויכער איך ניט. איך בין ניט אידא!

א י ד א : ניין! דו ביזט דאָן קיכאָט דע לא מאַנטשא.

ט א ל י ע : און דו ביזט דאָננא דולצינעא דעל טאָבאָזאָ!...

ב ע ר ט ה א : שאַ! שוין ווידער א מלחמה... אַי, איהר מערדער וואָס איהר זייט. טאליע, וועסט זיך דאָ הייסען געבען אַ גלאָז וואַרעמע מילך. אויפ'ס וויעדערזעהן. (אידאַ'ן נעהמט זי גער־אַרמט, מיליען פיהרט זיא ביי דער האַנד. אַללע דריי אב.)

ט א ל י ע : (געהט צום פענסטער, לוסטיג) א שעהנע נאַכט, א שעהנע לבנה און שעהנע שטערען... און דער לעבען וואָלט גע־ווען אזוי שעהן, ווען ניט דיא לעטיינישע רעדע פון ציצעראָן... האַ? מאַכען איהר דיא קאַרטע פריהער (זעצט זיך צום טיש) זעה נאָר אַ'ן אַרבייט! צו קיין זאַך טויג זיא ניט און קיין זאַך קען זיא ניט.

נאָר קוקען אין שפּיעגעל און פּוצען זיך. (צייכענט.) ניט וויא בערטהאַ, נייִן, ניט גערשטהען אין בערטהאַ'ן. (אַ גערויש) ווער געהט עס? (שליאָמע הוץ און שרה הינדע קומען.) אָה, שליאָמע הוץ! אַי! איך האָב פערגעסען, בערטהאַ בייזערט זיך, ווען מיר רופען אייך אזוי... אַן אַלטע געוואָנהייט... ענטשולדיגט...

ש ל י א מ ע: יונגער מאַן, אויב איך בין שליאמע הוץ, מסתמא דארף איך זיין שליאמע הוץ... אויב מע רופט אונטען „הוץ", איז דאָס נאָר דערפאר, ווייל מע רופט אויבען „הוץ"! אַלץ דאָרטען! (צייגט אויפ'ן הימעל.)

ט א ל י ע: (שטיל) אַי, פּונקט איצט, ווען איך האָב אַזוי פיעל אַרבייט! (לויט) איהר דארפט עפּים?

ש ר ה ה י נ ד ע: בערנאַרד איז ניטאָ אין קאַנטאָר, האָבען מיר געמיינט, ער מוז זיין בא בערטהאַ'ן. איהר ווייסט דאָך, היינט איז מיטוואָך... און אַלע מיטוואָך קומען מיר אין קאַנטאָר נעמען ביים זוהן דיא פּויטיקע... דאָס הייסט יאקבי אויף מאַכען שבת און אויף גאַנצע וואָך... 15 רובעל יערע וואָך בוואָך. עס געהט דען ביי אונז אַוועק אַזאַ סוממע געלד? חלילה! נאָר גאָר ניט, ער איז אַ גוטער און גיט...

ש ל י א מ ע: ער איז ניט חולה צו געבען... ער איז א זון... צוליעב וואָס דען דאַרף מען קינדער? נעמט בערטהאַ'ן, וואָס טהוט זיא ניט צוליעב איהר טאַטען? אזוי דאַרף זיין, קינדער וואָס רען!

ש ר ה ה י נ ד ע: וואָס גלייכסט דו זיך? איהר פאָטער איז שמואל אשכנזי... און זיא איז בערטהאַ...

ש ל י א מ ע: יא, א קאָפּ איז אויף איהר ניט קיין ווייבער־שער. עס איז טאַקי נאָר דערפאר, ווייל זיא האָט, וויא זאָגט מען, האָט קיין פּאראיבעל ניט, א זאָטעל...

ש ר ה ה י נ ד ע: (שטיל) אפשר וואָלסט דו צוגעמאַכט דיין שניידערשען פּיסק?...

ש ל י אָ מ ע: מיט אַזאַ געשיכטע קען מען זיך ניט בעהאַלטען. עס וואָלט ניט געווען, אויב עס וואָלט ניט געראַרפט זיין. יאָהרען לאַנג האָב איך געטראַכט: פאַר וואָס איז דאָס? ווארום איז

יענעם? און בין מיט מיין שכל דערגאַנגען, אז אללעם קומט נאָר ווייל אויבען צייכענט מען: דו זיי אַ האָרבאטע, און דו זיי אַ פּאַנפעוואטע, און דו זיי אַ פּאָדסליפּאָוואטע... אלץ דאָרטען!

ט אַ ל י ע: (שטיל) נו, יא, הלואי וואָלסט דו געווען דאָרטען, ניט דאָ. (לויט) איך וועל לויפען זוכען אייער בערנאַרד'ן. (געהט) אז איך בין געווען א יונגעל פלעג איך סקלאָנאַיען: הוץ, הוצא, הוצו, הוצאָם... (אב.)

ש ר ה ה י נ ד ע: דיין זוהן איז טאַקי דאָ אין שטוב דער גאַנצער מענש און דו ביזט טאַקי צוליעב איהם אויך א גאַנצער ר' שמעלקע, פון דעסטוועגען דארפסט דו ניט פארגעסען, אז דו ביזט געוועזן שליאמע הוץ דער זשענסקער שניידער...

ש ל י אָ מ ע: בכן איז באשר איז וואָס? אז מע האָט אויבען אָנגעשריעבען: דו זיי אשכנזי און דו זיי שליאָמע הוץ, איז ער דער חכם און איך דארף שווייגען?

ש ר ה ה י נ ד ע: און בערטהאַ? הלואי האָט יעדער אַזאַ האָרב און אַזוי פיעל חן ביי גאָטט.

ש ל י אָ מ ע: דעם האָרב בין איך דיר מוחל און... (טיעפזיניג) דער חן וואָס אַזעלכע האָבען איז ניט פון גאָטט... איך וויים, פון וואַנען דיא דאָזיגע האָבען חן... דו פרעג שליאמע הוץ, וועט ער דיר זאָגען... איך האָב פיעל געהערט, פיעל געפרעגט און פיעל געטראַכט פון דיא דאָזיגע זאַכען...

ש ר ה ה י נ ד ע: בערנאַרד פערשטעהט א ביסעל מעהר פון שליאמע הוץ און פון דעסטוועגען לעקט ער דיא פינגער פון איהר... (בערנאַרד ערשיינט ביים פענסטער און הערט זיך איין מיט אַ פרעהליכען שמייכעלע.) הלואי שיקט דער אויבערשטער צו בערנאַרד'ן אַזאַ ווייב. א קליינינגקייט אַזאַ עשירות מיט אַזאַ יחוס!...

ש ל י אָ מ ע: בכן איז באשר איז וואָס? וועט ער געהן שלאָפען מיט'ן יחוס? גולם, ער איז דאָך א מאַנזביל, און אויב זיא געפעלט איהם איצט, וועט זיא איהם שפּעטער ניט געפעלען. דיא אויגען זיינען דאָך איהם ניט ארויסגעקראָכען, און וואו ער וועט

נאָר דערזועהען א ווייב, וואָס איז טאַקי ווייב, וועט איהם דער רוּח נעמען. (בערנאַרד ווערט טרויריג.)

ש ר ה ה י נ ד ע: זאָלען מיינע שונאים אזוי וויסען פון זייער געזונד, וויא איך וויים, וואָס דו רעדסט!

ש ל י אָ מ ע: בכן איז באשר איז וואָס? דו פרעג שליאָמע הוצן. אָט האָב איך זיך אָבגעפלאגט מיט אזא חאָלעריע וויא דו און האָב איבער דיר פון מיין גאַנץ לעבען קיין הנאה געהאַט. וויפיעל מאָל האָב איך זיך פערשאָלטען דיא יאָהרען און געביין? וויפיעל מאָל האָב איך געטראַכט דיך גט'ן, אָדער וויא אזוי עס איז פון דיר פטור ווערען, אָדער גאָר דער'הרג'ענען דיך צום שוואַרץ יאהר? נאָר גאָר ניט, מע איז דאָך אַ מענש און א שטיקעל יוד אויך דערצו. מע האָפט, אפשר וועט דער רבש"ע זיך מרחם זיין און וועט אַליין מאַכען אַן ענדע. דערווייל האָב איך זיך מיין גאַנץ לעבען געשלאָגען מיט דיר קאָפּ אָן וואַנד...

ש ר ה ה י נ ד ע: נו, שלאָג זיך מיט זיך אליין קאָפּ אָן וואַנד...

ש ל י אָ מ ע: ניין, ברודער, אז מע האָט חתונה, דאַרף מען קודם כל קוקען אין תוך אַריין. אַ ווייב דאַרף האָבען אויגען, וועלכע זאָלען קיצלען טיעף ביז דער נשמה, און זיא דאַרף האָבען אַ פּאָר באַקען וויא פּאמפּושקעס און זאָל טאַקי האָבען אַ...

ש ר ה ה י נ ד ע: הער אויף צו רעדען, פערשרפעט זאָלסט דו ווערען! (בערנאַרד פערשווינדעט.)

ש ל י א מ ע: אלא וואָס דען, אויבען זאָגט מען יא? העלפט דאָך ניט, קוק יא, קוק ניט... אַלץ דאָרטען!... (צייגט אויפ'ן הימעל.)

ש ר ה ה י נ ד ע: עס איז נאָך גוט, וואָס בערנאַרד האָט ניט געהערט דיינע שניידערשע דרשות. ער ווייסט טאַקי, אז דו רעדסט, איז פונקט וויא דער הונד להבדיל ביללט, אָבער ער וואָלט דאָך געהאַט יסורים. ביי שליאָמע הוץ איז בערטהאַ אשכנזי'ס א קליינינגקייט!

שליאמע: אויב זיא איז ניט קיין קליינינקייט, בכן איז באשר איז וואָס? (אַ גערויש.)

שרה הינדע: ווער שוין פערשטומט, איך הער מענשען געהען. (בערטהאַ, מיליע און אידא קומען צוריק, שליאמע און זיין פרוי שטעהען אויף.)

בערטהא: אה, גוטען אבענד! היינט איז געווים מיט־וואָך, האָבען מיר געסט. זיצט... מע קען אייער בערנארד'ן גאָר ניט געפינען; ער וועט מסתמא באלד קומען. איהר וועט מיך ענט־שולדיגען אויף אַ מינוט, איך מוז מיין מיזינקעלע פיהרען שלאָפען. אָהן מיר וועט זיא ניט געהן. איך מוז זיא אַנידערלעגען אין בע־טעלע און צודעקען...

שרה הינדע: איהר באַלעוועט זיא, נעמט זיא זיך איבער.

בערטהא: קיין וואונדער ניט, אויסגעוואַקסען אויף מיינע הענד.

אידא: (ביים טיש) דו זעהסט, דער דאָן קיכאָט האָט מיר דיא קאַרטע נאָך ניט געמאַכט!

בערטהא: און זיא, דיא מאַמזעל, איז געוועזן בעסער? שוין געוועזן א גרויסע מויד און איך פלעג מוזען זיצען לעבען איהר און דוקא גלעטען זיא איבער'ן קאָפּ, ביז זיא פלעגט איינשלאָפען. אידא, מעגסט זיין רוהיג, טאליע האָט צוגעזאָגט, וועט ער האַלטען וואָרט. ער איז א מאַן! קום, מיליטשקע... ענטשולדיגט! אידא, דיר איז אויך צייט צו געהן שלאָפען.

אידא: יא, באלד. (ווינקט כיטרע.) איך דאַרף נאָך עפּיס טהון.

מיליע: אַ גוטע נאַכט, אידא!... אַ גוטע נאַכט, ר' שליאמע הו... (בערטהא לאָזט זיא ניט אויסרעדען „הוץ".)

שליאמע: אַ גוטע נאַכט, קיצקעלע.

שרה הינדע: שלאָף געזונטערהייט. (בערטהא מיט מיליען אב.)

אידא: (לויפט צו שליאמען) ר' שליאמע הוץ, נו מיה

שפּיעלען אין באַראַן בויץ! (שטויסט מיט איהר שטערן זיין שטערן. ער לאַכט.) איהר ווייסט, שרה הינדע, וואָס איך האָב נאָך צו טהון? שש! איך וואַש אַלע נאַכט פאר'ן שלאָף דעם פּנים מיט דעם טוי וואָס ליעגט אויפ'ן גראָז. מע זאָגט, דערפון ווערט דאָס פּנים גלאַט וויא א סאַמעט.

ש ר ה ה י נ ד ע: הערסט? און איך האָב ניט געוואוסט.

א י ד א: (לויפט און זינגט „אזרא'ס ליעד") „דעם סולטאַ־אַנס שעהנע טאָכטער איז יעדען אבענד שפּאַצירען געגאַנגען"... (אב.)

ש ל י א מ ע: זעהסט דו, דיא דאָזיגע איז שוין א שטיקעל סחורה... אז מע האָט אַזאַ ווייבעל, דאַרף מען שוין ניט קיין טובות פון'ם רבש"ע!

ש ר ה ה י נ ד ע: אַן עזות פּנים מיט אַ שייגעץ! נו, יא, בא דיר קומט דאָך אויס קאַפּויר מיט דיא פּיס... ביזט שוין אַזאַ מענש.

ש ל י א מ ע: נו, יא, מסתמא איז אויבען אָנגעצייכענט: שליאמע הוץ דארף זיין אַזאַ מענש, בא וועלכען אללעם דאַרף אויס־קומען קאַפּוירעם מיט דיא פּיס. אַלץ דאָרטען!

א י ד א: (אין פענסטער שטיפענדיג) בערטהאַ וועט פון זיי ניט פּטור ווערען ביז טאָג. (לויט) שש! אייער בערנאַרד איז אין קאַנטאָר, ער רופט אייך. געהט גיכער! (שטיל) איך האָב געזעהען, ער איז גאָר אוועק אין גאַרטען. (פערשווינדעט.)

ש ר ה ה י נ ד ע: וויא געהט מען אוועק אָהן א זיי גע־זונד? (שטעהן ביידע אויף.)

ש ל י אָ מ ע: מיר וועלען נאָך אריינגעהן אהער שפּעטער. אַזעלכע וויא זיי שלאָפען ביי נאַכט זעהר ווייניג. אַ מאָל פלעגען אַזעלכע ביי נאַכט אומפאָהרען אויף א קאָטשערע, איצט זיצען זיי ביי נאַכט אין א קאַנטאָר און רעכענען... עס ווערט געטהון מיט'ן זעלבען כח. דו פרעג שליאמע הוצן, וועט ער דיר דערציילען פון דיא דאָזיגע זאכען. (ביידע אב.)

(אַ פּויזע. מע הערט אידא יונגט אין גאָרטען „אזרא'ס ליעד". בערטהאַ קומט.)

ב ע ר ט ה א: וואו זיינען דאָס מיינע געסט? אַנטלאָפען?

א י ד א: (אין פענסטער) אַז זיי קומען, פערגעסען זיי אַוועקגעהן, האָב איך זיי אונמיסטען אָבגענאַרט און געזאָגט, אַז בערנאַרד רופט זיי.

ב ע ר ט ה א: אָבגענאַרט עלטערע מענשען? פע! אידא, דאָס איז ניט שעהן!

א י ד א: וואָס זשע, מע טאָר קיין מאָל ניט א שטיף טהון?

ב ע ר ט ה א: שטיפען מעג מען און מע דאַרף, אָבער אין אַ'ן אונשולדיגען, אַנשטענדיגען און עהרליכען וועג. אָבנאַרען איי־נעם אָדער וועה טהון איהם הייסט ניט שטיפען, — דאָס הייסט זיין ווילד און אויסגעלאַסען. (זעצט זיך צום טיש) פאַר וואָס געהסטו ניט שלאָפען? (אידא גיט אַ מאַך מיט'ן האַנד און לויפט פאָרט) אַי, דיא ערציהונג פון קינדער איז זעהר א שווערע און פעראַנטוואָרט־ליכע זאַך... מיר ווילט זיך זעהר מאַכען פון זיי עהרליכע, גוטע מענשען און וואָס עס וועט פון זיי ארויסקומען, ווייס איך ניט. (פערטיעפט זיך אין איהרע פאַפּירען. ב ע ר נ אַ ר ד גיט אַ קלאַפּ אין טיר און קומט אַריין.)

ב ע ר נ אַ ר ד: שטער איך אייך ניט, פריילין בערטהאַ?

ב ע ר ט ה אַ: ניין! ניין! פערקערט, איך האָב אייך גע־זוכט, איך דאַרף אייך האָבען. זיצט! (ער זעצט זיך) איך האָב ערהאַלטען א בריעף וואָס פערשאַפט מיר פיעל שמערצען. דער פאַפּאַ האָט צוגעזאָגט דעם ערשטען יוני ארויסשיקען דיא פאַרטיי מעהל קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל. עס איז שוין היינט דער 26טער מאַי. דיא צוויי טויזענד זעק מעהל ווע‏לען מיר ניט קענען האָבען פערטיג.

ב ע ר נ אַ ר ד: הערר אשכנזי האָט דאָך נאָר צוגעזאָגט, ווע־לען מיר זיך ענטשולדיגען...

ב ע ר ט ה א: ניט נאָר צוגעזאָגט, דער פאַפּאַ האָט אונטער־געשריעבען א קאָנטראַקט און זיי פאָדערען... אָט איז זייער בריעף (גיט איהם אַ בריעף) דער פאַפּאַ איז ניטאָ און איך ווייס ניט, וואָס מע טהוט. וואָס זאָגט איהר, בערנאַרד?

ב ע ר נ א ר ד: איך זאָג, עס איז א גרויסע עולה פון הערר אשכנזי. ער קיממערט זיך ניט פון קיין זאך. עס איז וועניג, וואָס ער האָט אויף אייך ארויפגעוואָרפען אַזאַ הויז, אַזאַ בעלי־בתי׳שקייט, האָט אייך איבערגעגעבען אַללע זאָרג און דיא ערציהונג פון אַללע קינדער, האָט ער נאָך אין גאַנצען פערלאָזט זיך אויף אייך מיט אללע זיינע געשעפטען!

ב ע ר ט ה א: נו, וואָס איז דאָרט? ערשטענס, קען מען דאָך אויף מיר מעהר לאַסט ארויפוואַרפען, חע! חע! (לאַכט גוטמוטהיג) ווייל איך בין א בריאה מיט א האָרב, און צווייטענס, ערנסט גע־רעדט, ער איז דאָך אַ טאַטע און איין אַלטער מענש...

ב ע ר נ אַ ר ד: איך אַכטע זעהר הערר אשכנזי. גאַנץ אָפען גערעדט, איך פערגעס ניט, אז ביי איהם אין שטוב בין איך פון אַן ארמען שניידערס א יונגעל געוואָרען איין אנגעזעהענער מענש און א פיהרער פון א גרויסען געשעפט... אָבער דאָך איך מוז זאָגען, אויב ער איז אַ טאַטע, דאַרף ער א ביסעל מעהר דענקען פון זיינע קינדער, און אויב ער איז יא איין אלטער מאַן, דאַרף ער ניט דענקען פון דעם, פון וואָס ער רענקט איצט. עס איז ניט שעהן! איהר ווייסט, וואוהין ער איז געפאָהרען?

ב ע ר ט ה א: וואָס מיינט איהר דאָס? דיא קינדער האָבען דאָ היינט אויך עפּיס וועגען איהם בעמערקט. איך וויים, ער איז שוואך און איז געפאָהרען קיין אדעס צו א ספּעציאַליסט.

ב ע ר נ אַ ר ד: שוואַך איז ער אפשר, אָבער געפאָהרען איז ער ניט צו א דאָקטאָר א ספּעציאַליסט, — ער איז געפאָהרען צו א ספּעציאַליסט פון... פון שידוכים.

ב ע ר ט ה אַ: וואָס? צעהן יאָהר געוועז אַן אַלמן און איצט, ווען ער איז שוין אַזאַ אַלטער מאַן, ווען אַללע קינדער זיינען שוין געשטעלט אויף דיא פּיס, — איצט וועט ער דענקען פון א שידוך?

ב ע ר נ אַ ר ד: ער שרייבט מיר, איך זאָל אייך פאָרבערייי־טען. מע רעדט איהם א היבשע אלמנה, וועלכע איז א מאָל געוועזן גאַנץ רייך און וועלכע האָט אַ טאָכטער פון א יאָהר 17—16, זעהר א גוטע פּיאַניסטין.

ב ע ר ט ה אַ: (איראָניש) אַ היבשע אלמנה, וועלכע איז אַ מאָל געוועזן רייך און האָט אַ טאָכטער אַ פּיאַניסטין? נו, וואָס זייט איהר נאָך אונצופריעדען? עס איז דאָך זעהר אַ פיינער שידוך! ע! גלויבט עס ניט, איך האָב ערשט היינט פון פּאַפּאַ געקראָגען אַ בריעף און ער שרייבט מיר ניט אַ וואָרט. עס קען זיין מע רעדט איהם אַ שידוך. ווען לאָזען דען דיא שדכנים צורוה? אָבער חתונה האָבען וועט ער ניט, בעפאָר ער וועט זיך מיט אונז מישב זיין. אַם וועניגסטען פערדיען איך דאָך, אז מע זאָל זיך מיט מיר אַן עצה האַלטען וויא מיט אַ פריינד.

ב ע ר נ אַ ר ד: פריילין בערטהאַ, איך האָב מורא ער וועט יעצט חתונה האָבען.

ב ע ר ט ה אַ: יאַ? חאַ! חאַ! וואָס זשע האָט איהר מורא? אויב ער מיינט, אז ער דאַרף חתונה האָבען, מסתמא וויים ער דאָך. און אויב זיא איז איין אנשטענדיגע פרוי, זאָל זיין מיט מזל.

ב ע ר נ אַ ר ד: איך האָב מורא, ווייל איך דענק וועגען אייער לאַגע דאָ אין הויז. עס קומען איצט פאַר אייך נייע זאָרג מיט נייע אונאַנגענעהמהייטען. בערטהאַ, זאָגט אַליין, ביז וואַנען וועט איהר שלעפּען אויף זיך אַזאַ שווערען יאָך? איז נאָך ניט צייט, איהר זאָלט אייך אויך אָברוהען? איהר האָט נאָר געלעבט פיר אַנדערע, האָט איהר דען קיין רעכט ניט איצט פיר זיך אויך אַ ביסעל לעבען? (אידאַ עפענט דעם פענסטער און הערט זיך צו, זעהר נייגעריג.)

ב ע ר ט ה אַ: מיין אויפגאַבע און מיינע פליכטע זיינען נאָך ניט געענדיגט. פערגעסט ניט, מיליטשקע איז נאָך אַ קינד און אידאַ איז אויך נאָך צו יונג. זיא איז פּונקט אין דיא יאָהרען פון איהר ענטוויקלונג, ווען מע דאַרף אויף איהר זעהר גוט אַכטונג געבען.

ב ע ר נ אַ ר ד: איהר וועט דאָך ניט געהן צוליעב אידאַ'ן אָפּפערן אייער לעבען...

ב ע ר ט ה אַ: מיין פריינד, איך האָב יעצט קיין אַנדער

ציעל, וויא אָפּפערן זיך צו ליעב זיי. מיינט ניט, אז פּערזענליכער גליק איז אַללעס.

ב ע ר נ אַ ר ד: מע דענקט גאָר ניט צונעמען בא אייך דיא מעגליכקייט צו זאָרגען פאר מיליען מיט אידאן.

ב ע ר ט ה אַ: וואָס מיינט איהר דאָס? (אידא קוקט אויף זיי בייז. זיא איז זעהר פאָרזיכטיג און פערשווינדעט אָפּט.)

בערנאַרד: איך מיין גאַנץ איינפאך, ווען אייך מאַכט זיך אַ פּאַססענדע פּאַרטיע און איהר זאָלט ניט דארפען פערלאָזען אייער היים און אייערע פליכטע?

בערטהאַ: (גוטמוטהיג) וויא? חאַ! חאַ! איהר מיינט, איך זאָל חתונה האָבען? דיא האָרבאַטע מויד זאָל זיך פּשוט פאר איהר געלד קויפען א חתן מיט'ן צושטעלען אהיים? איך בין ניט אַזאַ נאַרר!

ב ע ר נ אַ ר ד: איך בעט אייך, מיינט ניט, עס איז א שפּאַס. איך קען אייך שוין ניט פון היינט און ניט פון נעכטען. איהר ווייסט, מיך קען מען ניט קויפען פיר געלד.

ב ע ר ט ה אַ: (לאַכט) וואָס? איהר אַליין ווילט זיין דער פּרעטענדענט? דאָס איז א סיורפּריז!

ב ע ר נ אַ ר ד: יא, איך אַליין. איהר ווייסט, איך האָב אַ היבשען קאַפּיטאַל אין אייער פּאַפּאַ'ס געשעפטען און מיך אינטערע־סירט זעהר וועניג א רייכע כלה. מיך אינטערעסירט דיא רייכקייט פון אייער איידעלען כאַראַקטער און פון אייער איידעלעם האַרץ...

ב ע ר ט ה אַ: איך האָב גאָר ניט געוואוסט, אז איהר האָט פון מיר אַזאַ גוטע מיינונג, אָבער זאָגט מיר נאָר, וואָס איז מיט אייך פּלוצלינג געוואָרען? זעהט נאָר, אין אַזא שעהנע זומער נאַכט וואַנדערט אום דיא געטין פון ליעבע מיט איהרע טרוימען. מאָר־גען אבער וועלען דיא טרוימען אַוועק און איהר וועט זיך אויפכאַ־פּען מיט א האַרץ־קלעמעניש און מיט א קאָפּ ווייטאָג... (לאַכט אונ וויינט) מיך אָבער קען דיא שעהנע געטטין ניט אַריינכאַפּען אין איהרע נעצען, איך געהער צום מלאך המות. (פּויזע. ווייט אַ טרוי־ריגע קירכען־גלאָקע.)

ב ע ר נ אַ ר ד: איך בעט אייך, רעדט ערנסט מיט מיר. איך בין ניט קיין יונגעלע, בין שוין 35 יאָהר אַלט. איך האָב שוין פיעל דורכגעלעבט און איבערגעליטען. עס איז בא מיר ניט א טרוים פון א זומער נאַכט — עס איז איין ערנסטער געדאַנק, איין איבערלעגטעס געפיהל. איך ווייס אללע אייערע אייגענשאַפטען און פערשטיי, אז גליקלאך קען זיין דער מאַן, וואָס קען האָבען אַזאַ קלוגען קאמראד וויא איהר, אזא בעגאַבטע פרוי, אַזאַ ערציהערין און מוטער צו זיינע קינדער, אַזאַ ווירטין און ראטהגעבערין אין שטוב. ניט פלוצלינג בין איך געקומען צו דעם בעשלוס, איך האָב פיעל נאָכגעטראַכט און אללעס אָבגעוועגען... בערטהאַ, שטויסט מיך ניט אָב פון זיך! איהר קענט מיך... איך בין ניט זעהר אינטעללי־גענט. וויא קום איך דערצו? אָבער איהר ווייסט, איך בין ניט קיין לייכטזינניגער מענש (טרערען אין זיין שטיממע) אויב איך זאָל אייך ניט קענען אכטען און שעצען, ווער דען אין דער גרויסער וועלט וועט דאָס זיין אימשטאַנדע צו טהון? (דיא גלאָק הערט אויף צו קלינגען.)

ב ע ר ט ה אַ: איך דאַנק אייך, איהר זייט זעהר א גוטער מענש, אָבער...

ב ע ר נ אַ ר ד: מיין מוטער וועט זיך גליקלאך שעצען צו האָבען אַזאַ טאָכטער.

ב ע ר ט ה א: אַזוי? נון, און אייער מוטער׳ס זוהן?

ב ע ר נ אַ ר ד: איך? מיין גליק וועט זיין צו געבען אייך איין פריעדליכעס, רוהיגעס, זאָרגלאָזעס לעבען. איך מיין עס מיט מיין האַרץ און זעעלע!

ב ע ר ט ה אַ: בערנאַרד: איך וועל אייך זאָגען דיא וואהר־הייט, איך וואָלט שוין געדאַרפט א ביסעל זיך אָברוהען און האָ־בען וועניגער זאָרג. איך האָב שטענדיג געזאָרגט נאָר פאר אַנדע־רע... עס דאַרף זיין א גרויס גליק צו פיהלען, אַז אויף דער גרויסער וועלט איז דאָ איין מענש, וואָס זאָרגט חאָטש א ביסעלע פאר דיר...

ב ע ר נ אַ ר ד: (נעמט איהר האַנד) בערטהאַ, ערלויבט מיר זאָרגען פיר אייך.

ב ע ר ט ה אַ: וואַרט... איך וויל אַ קוק טהון אין אייערע אויגען. איך וויים, איהר האָט עהרליכע אויגען. (קוקט אין זיינע אויגען.)

ב ע ר נ אַ ר ד: בערטהאַ, זאָל אויסגעלאָשען ווערען דאָס ליכט פון מיינע אויגען, אויב זיי קוקען ניט אויף אייך מיט איין עהרליכער, אויפריכטיגער אבזיכט.

ב ע ר ט ה אַ: ניין! ניין! מע דאַרף ניט אַזוי שווערען! איך פיהל, איהר רעדט יעצט אויפריכטיג... הייסט עס, עס קען זיין, פאַר מיר איז נאָך אויך דאָ אַ שטיקעלע גליק, און איך האָב געמיינט. (פאַלט צום טיש און וויינט.)

ב ע ר נ אַ ר ד: וואָס וויינסט דו, בערטהאַ?

ב ע רט ה אַ: איך וויין... אָבער דאָס איז גוטע טרערען... פאַר וואָס ביזט דו פריער ניט געקומען? איצט מעג איך דיר זאָגען דיא וואהרהייט, איך האָב לאַנג געוואַרט אויף דיר. איך האָב געמיינט, דער איז אַ גוטער און אַ קלוגער... ער פיהלט דאָך, איך בין ניט שולדיג, וואָס דיא נאַטור האָט מיך גרויזאַם בעהאַנדעלט... ער קען מיך און וויים, אז מיין הארץ און מיין זעעלע זיינען ניט ערגער, וויא בא אנדערע. איך האָב געוואַרט און ער האָט געשוויגען... דאַן האָב איך בעשלאָסען: אויב דער ניט, קיינער ניט! און ער איז דאָך געקומען! (אידא גיט אויף זיי אַ קוק מיט צאָרן און פערראַכטונג און פערשווינדעט.)

ב ע ר נ אַ ר ד: יאַ, איך בין געגאַנגען לאַנגזאַם, אָבער בין געקומען צו דיר, מיין טייערע, מיין גוטע בערטהאַ. (אומאַרמט זיא. וויים דער כאָר פון דיא האָפנונגען און טרוימערייען) עס איז שוין צייט איך זאָל אויך האָבען אַ היים. און ווער עס וויל האָבען אַ גליקליכען, פריעדליכען, רוהיגען היים, דאַרף נעמען אַזאַ פרוי וויא דו, מיין גוטע, מיין קלוגע, מיין נאָבלע בערטהאַ. (פאַלט צו מיט זיינע ליפּען צו איהר האַנד. דאָס געזאַנג שאַלט העכער. פּויזע, אַ גע־רויש. בערטהאַ רייסט אַרויס איהר האַנד) וואָס האָסט דו מורא, נאַרר? זאָללען זיי וויסען...

ב ע ר ט ה א: איך שעהם זיך... מע דארף זיי פריער פאַר־בערייטען... (טאַליע לויפט אַריין. דאָס געזאַנג הערט אויף.)

ט א ל י ע: בערטהא, מיר האָבען געסט! דער פּאַפּאַ איז געקומען צופאָהרען. מיט איהם עפּיס א דאמע מיט א מאַמזעל! (שליאמע און שרה הינדע קומען.)

ש ל י א מ ע: בכן איז באשר איז וואָס? דארפען מיר זי־צען דאָרטען?

ש ר ה ה י נ ד ע: האָסט אפּנים פערגעסען אויף אונז דאָר־טען אין קאַנטאָר...

ש ל י א מ ע: בא דער מאַמען בא דיינער זיינען שוין דאָרט געוואָרען דיא אויגלאך אזעלכע קליינע וויא בא א הון בין מנחה למעריב און איך אַליין בין שוין אויך א פּאָאָר מאָל א פּאָהר געטאָן מיט'ן נאָז קיין צפון זייט און קיין דרום זייט.

ב ע ר נ א ר ד: דערפאר וועט איהר באלד הערען פון מיר א זאַך, וואָס וועט אייך...

ב ע ר ט ה א: ניין! ניין! ניט יעצט, ניט היינט! שפּע־טער! (אידא לויפט אַריין זעהר אויפגערעגט.)

א י ד א: ווער איז גערעכט? איך האָב אייך געזאָגט, דער פּאַפּאַ וועט אונז ברענגען א פּרעזענט... אַזאַ אַלטער זאָל דענקען פון אזעלכע זאכען! (אַללע ערשטוינט.)

ב ע ר ט ה א: שש! אידאַ! קום אַהער צו מיר! פערגעס ניט, פון וועמען רעדסט דו דאָס!

א י ד א: (קוקט אויף איהר מיט פעראַכטונג) איהר זייט אַללע גוטע! איהר זייט אַללע גוטע! (עס הערען זיך שטיממען. אשכנזי עפענט דיא טהיר.)

א ש כ נ ז י: יא, קומט אריין אהער!... זיי זיינען אַללע מסתמא דאָ בא בערטהא'ן, וויא געוועהנליך... הא? וואָס? דומ־הייטען! וויא באלד איך בין צופריעדען, דאַרפען מיינע קינדער געווים צופריעדען זיין. (ער אַריין, נאָך איהם סאָפיע און נינא אין רייזע־קליידער) גוט'ן אבענד, קינדער, איך האָב אייך דיא עהרע פאָרצושטעלען... ע... מאַדאַם סאָפיע גרינ־

שטיין, וועלכע... וועלכע איז יעצט מיין פרוי און אייער צווייטע מוטער... און דאָס איז פריילין נינא (אללע ערשטוינט.)

שׁ ל י אָ מ ע : (קוקט אויף סאָפּיען און זיין שרה הינדע.)

ט א ל י ע : (ביים טיש, נעמט צונויף זיינע ביכער) איך וועל איהם באַלד זאָגען, אז איך בלייב דאָ ניט אין שטוב. (געהט צום פּאָטער, בעגעגענט דעם בליק פון נינא׳ן. זיי לאָזען ביידע אַראָב דיא אויגען פערשעהמט.)

א י ד א : (וויינט שטאַרק) ווידער צו זעהען און צו הערען, וואָס איך האָב היינט ביי נאכט געהערט און געזעהען, וויל איך בע־סער שטאַרבען! (פאַלט מיט אַ געוויין אויף בערנאַרד׳ס שולטערן. דיא קירכען־גלאָקע שאַלט וויעדער און וויט זינגט דער כאָר פון דיא טרויריגע גייסטער וויא אין פּראָלאָג.)

ב ע ר נ א ר ד : (גלעט אידאַ׳ן זעהר צאַרט) בערוהיגט אייך, אידא! בערוהיגט אייך, אידאטשקע!

א י ד א : (וההיספּערט) איך וויל ניט, איהר זאָלט זיא ליעב האָבען, בערנאַרד! איך וויל ניט, איהר זאָלט זיא ליעב האָבען!

(סאָפּיע און נינא דיא גאַנצע צייט אין א גרויסע פערלעגענהייט.)

ב ע ר ט ה א : (בעטראכט דיא געסט) איך האָף, דער פּאַפּאַ האָט געבראכט אין זיין הויז אַ מענש, וואָס וועט זיין א טרייער פריינד צו איהם און צו זיינע קינדער. (גיט סאָפּיען דיא האַנד. דיא גלאָקע און טרויריגער כאָר מעהר פאָרטאָ.)

(פ אָ ר ה אַ נ ג.)

צווייטער אַקט

(דאָס זעלבע צימער. נ י נ א זיצט בא דער פּיאַנאָ און שפּיעלט עטוואָס זעהר טרויריגעס גאַנץ פּיאַנא. דורכ'ן פענסטער זעהט מען, אַללעס איז בעדעקט מיט שניי. נינא פערדעקט איהר געזיכט און בלייבט זיצען אונ־בעוועגליך. ס אָ פ י ע קומט זעהר אויסגעפּוצט.)

ס אָ פ י ע: אָט איז זיא! וואָס זיצסט דו עפּיס דאָ?

נ י נ א: וואָס איז מיר דער אונטערשייד? אבי איך ליעג ניט אין דרערד.

ס אָ פ י ע: נינא, איך פערשטיי ניט, מיט וואָס ביזט דו אונ־צופריעדען? דיר פעהלט דען דאָ עטוואָס?

נ י נ א: ניין! מיר פעהלט גאָר נישט.

ס אָ פ י ע: וואָס זשע געהסט דו אום דאָ וויא אין עולם התוהו? איך האָב געמיינט דאָ וועסט עקזערצירען יעדען טאָג 6—5 שעה...

נ י נ א: פינף, זעקס שעה באַראבאַנען אין א פרעמד הויז! וואָס רעדסט דו דאָס, מאַמאַ?

ס אָ פ י ע: אין א פרעמד הויז גאָר? דו ביזט אין דעם הויז פון דיין מוטער'ס מאַן!

נ י נ א: וואָס איז מיר מיין מוטער'ס מאַן?

ס אָ פ י ע: דיין מוטער'ס מאַן איז דיין צווייטער פאָטער.

נ י נ א: נו, יא, עס רעדט זיך נאָר אזוי... עס קען ניט זייז קיין צווייטע מוטער און עס קען ניט זיין קיין צווייטער פאָטער, עס קען נאָר זיין א צווייטער מאַן...

ס אָ פ י ע: (זיפצט) פערגינסט ניט דער מאַמא דאָס גליק? וועסט ווערען עלטער, וועסט דו פערשטיין.

נ י נ א: האָסט זיך אויסגעפּוצט, גרויסארטיג!

ס אָ פ י ע: עס איז ניט פיר מיין פערגניגען וועגען, מעגסט

מיר גלויבען. מיר פרויען לעבען נאָר צוליעב אן אנדערנס פערגני־גען וועגען. מיר מוזען טהון, וואָס דעם מאַן געפעהלט...

נ י נ א: (פערצווייפעלט) אָי! איך האָב ניט קיין היים! איך האָב ניט קיין היים!

ס אָ פ י ע: איך פיהל זיך אפשר אויך ניט אין גאנצען וויא אין דער היים... נו, וואָס קען מען טהון? איך האָב דען איין אנדער ברירה? נינא, א פרוי איז קיין מאָל ניט אין איהר היים, זיא איז אין איהר מאַנ'ס היים... אויב זיי קענען אונז פערטראָגען, געבען זיי אונז פּלאַץ אין זייער היים, אויב ניט, נעמען זיי צו בא אונז דיא היים...

נ י נ א: בעסער שטאַרבען, איידער צו לעבען אַזוי...

ס אָ פ י ע: אַזוי לעבען מיר אַללע, כמעט אַללע. מיר קענען אַליין ניט זאָרגען פיר זיך, מוזען מיר זיין אונטערטהעניג צו אונ־זערע פערזאָרגער... אייניגע האָבען חאָטש א גליק און דיא פער־זאָרגער זיינען זיי אַם וויניגסטען ניט אַנטיפּאַטיש... דאָס גרעסטע צאָהל אָבער, אַללע כמעט דארפען לעבען, ליעבען און מאַ־כען זיך חנ'עוודיג צו זייערע פערזאָרגער, וועלכע זיינען זיי אונער־טרעגליך עקעלהאַפטיג!... אַזוי וואָכען, מאָנאַטען, יאָהרען, אַ גאַנץ לעבען...

נ י נ א: מאַמאַ, שווייג בעסער!...

ס אָ פ י ע: איך האָב דאָך ניט געקענט צולאָזען מיין טאָכ־טער זאָל זיין, חלילה, א נעהטערין, א שניידערין — דאָס וואָלט געוועזן א גרויסע שאַנדע און א גרויסער אומכבוד פאר מיר. אָי, דו זאָלסט אָבער ווערען א גרויסע און בעריהמטע פּיאַניסטין, וואָלט עס געוועזן אַן עהרע און א פרייד פאר דער מאַמען.

נ י נ א: נו, יא, איך לעב דאָך נאָר דערויף דו זאָלסט האָבען פון מיר נחת, כבוד און פרייד!

ס אָ פ י ע: האָסט דיין טאַטענ'ס שגעון, זאָל ער מיר מוחל זיין. ניט איין מאָל האָב איך פון איהם געוויינט און ביטער גע־קלאָגט און ניט איין מאָל וועל איך קלאָגען און וויינען פון דיר.... דער טאַטע מיט דיא ביינער!...

נ י נ א: נו, יא, ווען דער פאפא האָט געלעבט, האָסט דו געליעבט דעם פּאַפּאַ, יעצט לעבט דער הערר אשכנזי, האָסט דו ליעב דעם הערר אשכנזי. און ווען דער אַלטער הערר אשכנזי וועט שטאַרבען, וועסט דו...

ס אָ פ י ע: געגוג! (ווישט דיא טרערען) נאָך וואָס דען גיט אונז גאָטט קינדער, אויב ניט דערויף זיי זאָלען אונז פערביטערען דיא יאָהרען און פערגיפטען דאָס לעבען? א פאָטער נעמט זיך ניט צום האַרצען און א מאַמע ליעגט אין דרערד. (אב ווייגענדיג.)

נ י נ א: איך זאָל ניט מורא האָבען פאַר׳ן טויט, וואָלט איך בעסער געוואָלט שטאַרבען... דער טויט אָבער מוז זיין עקעלהאַפט, שרעקליך, מיאוס. (לעגט דעם קאָפּ אויף דער פיאנא. טאָליע קומט מיט ביכער.)

ט א ל י ע: (בעטראַכט זיא מיט מיטלייד) עס איז א רחמנות אויף איהר. זיא פיהלט זיך אזוי עלענד דא. (לויט) פריילין נינא, מעג איך פרעגען, וואָס וויינט איהר אַזוי אָפט?

נ י נ א: איך האָב ניט קיין אַנדער פערגניגען.

ט א ל י ע: אייך איז ניט גוט דאָ ביי אונז?

נ י נ א: ניין, מיר איז דאָ זעהר גוט.

ט א ל י ע: פאר וואָס זשע וויינט איהר?

נ י נ א: איך וויין ניט מיט שטיף טרערען... דיא טרערען זיינען מיינע אייגענע...

ט א ל י ע: עס זאָל מיך ניט פערדריסען, וואָלט איך אויף אייך בייז געוואָרען.

נ י נ א: ווער בעט אייך, עס זאָל אייך פערדריסען?

ט א ל י ע: איך פרעג נאָר, אפשר האָט אייך אימיצער דאָ ניט גוט בעהאַנדעלט... איך ווייס, אידא קען זיך אַזאַ זאַך ערלויבען... איהר זאָגט נאָר מיר!

נ י נ א: איך האָב ניט וואָס צו זאָגען!

ט א ל י א: ענטשולדיגט, איך האָב אייך ניט געמיינט צו ערגערן. (זוכט) איך האָב צוגעזאָגט אונזערע ארבייטער פון דאמפּף־מיהל צו ברענגען נאָך פערבאָטענע ביכלאָך. (נעמט פון אַ

שופלאַד ביכלאַך) איך האָב געדאַרפט אויף איהר בייז ווערען דער־פאַר, נאָר איך קען ניט. אידא זאָל מיר אזוי ענטפערן, וואָלט איך איהר געוואָרפען א טינטער אין קאָפּ... פאר וואָס איז דאָס? אידא איז דאָך אַן אייגענע און זיא איז א ניט מעהר וויא א פרעמדע. אפנים דיא נאַטור קוקט ניט, וואָס אייגענע, וואָס ניט אייגענע, זיא וויל ניט, א מענש זאָל בלייבען גלייכגילטיג צו א מענש. (אב.)

נ י נ א: (קוקט איהם נאָך) איך בין אזוי שלעכט צו יעדען און איך וויים ניט פאר וואָס. ער זאָל מיר זיין אַן אמת'ער ברו־דער וואָלט איך איהם געמעגט ליעב האָבען. ער איז מיר אָבער א שטיפברודער, א פרעמדער! און איך האָב קיינעם ניט! איך האָב קיינעם ניט! (לאָזט ווידער אַראָפּ דעם קאָפּ צו דער פּיאַנאָ. בערטהאַ קומט, שעהן און נעט געקליידעט. צוויי געמאַכטע בליומען אין איהר קאָפּ. מיליע קומט מיט איהר, אויסגעפּוצט און אויך מיט איין בליום אין קאָפּ.)

ב ע ר ט ה א: (איז לוסטיג) יא, יא! דו קליינער גנב! חאַ! חא! ער וועט היינט קומען, וועל איך איהם אללעס דער־ציילען...

מ י ל י ע: דו מיינסט, איך האָב מורא פאר בערנאַרד'ן?

ב ע ר ט ה אַ: (בעמערקט נינא'ן) שש! דו, מויד, זעץ דיך דאָרט אין א ווינקעלע און שפּיעל זיך אין דער שטיל, און איך וועל אַ ביסעל אַרבייטען. (מיליע בויט פון ביכער אַ שטוב. בערטהאַ אַר־בייט בא איהר טיש. פּויזע. נינא וויינט.) נינא, וואָס איז אייך? (קיין ענטפער) קומט אַהער צו מיר, איהר קליינע וועלפּין, און דער־ציילט מיר, וואָס איז אייך? (קיין ענטפער) איהר ווילט ניט געהן צו מיר? ניין? וועל איך געהן צו'ן אייך. (געהט צו איהר) איהר וויינט גאָר? פוי! איהר ווילט אייך איבערפיהרען אַזאַ שעהנע פּאָר אויגען? (גלעט זיא איבער'ן קאָפּ. נינא וויל ניט ליידען) איהר ווילט אייך מאַכען פאר א שלעכטע, איך וויים אָבער, אז קיין שלעכטע זייט איהר ניט.

נ י נ א: איך בין יא א שלעכטע. געגען מיין ווילען בין איך שלעכט...

ב ע ר ט ה א: זאָגט מיר, וואָס איז אייך, קינד. (זעצט זיך לעבען איהר) איהר ווייסט דאָך, א מאָל ווען מען רעדט אוים דאָס הארץ אפילו צו א פלאָקען, ווערט אויך גרינגער. וואָס איז אייך, נינא?

נ י נ א: איך ווייס אליין ניט, וואָס איז מיט מיר. א מאָל האָב איך ליעב געהאט דיא מאמא, איצט קען איך זיא ניט ליעבען און ניט אכטען. און ווען איך זעה זיא מיט אייער פאפא, פיהל איך אזוי מיאוס. (טרערען) איך האָב קיינעם ניט!

ב ע ר ט ה א: איך פערשטעה אייערע געפיהלע. אָבער בערעכענט, וואָס האָט אייער מוטער געקענט טהון? א שוואכע מיטעל־לאָזע פרוי. איך גלויב ניט, זיא זאָל זיין שטארק פערליעבט אין מיין פאפא, אָדער זיא זאָל זיך פיהלען גליקלאך מיט א מאן פון עטליכע און זעכציג יאָהר. ניין, צו׳ן איהר קען מען גאָר ניט האָבען. ניט זיא, איהר... איהר פערדיענט געטאדעלט צו ווערען!

נ י נ א: (הויבט אויף דעם קאָפּ) איך גאָר?

ב ע ר ט ה א: יא, איהר! איהר זייט איין קלוגעס מעדכען און דיא לאגע פון אייער מוטער האָט אייך געדארפט לערנען צו דענקען פון זיך אליין. איהר האָט א מוזיקאלישען טאלענט, וואָרום ארבייט איהר ניט און פאַרבערייטעט אייך ניט צו זיין א זעלבסטשטענדיגער מענש אין׳ם לעבען? מיין שוועסטער אידא איז רייך, אָבער אויך זיא וועט בערייהען וואָס זיא האָט אויפגעהערט צו לערנען אין גימנאזיע און וויל זיין א פרוי בעפאָר זיא איז געוואָרען א מענש. מע דארף לערנען, נינא, אום צו קענען זאָרגען פיר זיך. ערלויבט מיר, איך וועל אייך העלפען. איך ווייס, יונגע חברה זייַנען מאנכעס מאָל א ביסעלע פויל. איך וועל אייך ניט לאָזען צו פערגעסען אייער פליכט און אייער ציעל אין לעבען

נ י נ א: איהר?

ב ע ר ט ה א: יא, איך! איך האָב שוין לאנג געוואָלט מיט אייך רעדען, נאָר איך האָב געזעהען, איהר בלאָזט אייך אויף מיר. קינד, וואָס בין איך שולדיג, וואָס מיין פאפא האָט גענומען אייער מאמא? חע! חע! הערט, נינא, בא מיר איז היינט א גליקליכער

טאָג. עס קען זיין, היינט איז דער גליקליכסטער טאָג אין מיין לעבען. איהר וועט שפּעטער, היינט נאָך ערפאהרען, וואָס איך מיין...

מ י ל י ע: נאָר איך וויים, איך בין דער איינציגער מענש, וואָס וויים!...

ב ע ר ט ה א: איהר זעהט, זיא איז דער מענש וואָס וויסט... יא, היינט איז בא מיר א גליקליכער טאָג און איך וואָלט אזוי געוואָלט אללע זאָלען זיין גליקלאך (נעמט פון איהרע האָר איין בליום) איך האָב זיך ערלויבט היינט א ביסעל נאַרריש מאַכען און האָב זיך אליין געמאַכט דיזע בליומען. איאָ, ניט שלעכט? איין בליום האָב איך געגעבען מיין בעסטער פריינד אין דער וועלט, וועלכער איז דער מענש וואָס וויסט. איינע, נינא, גיב איך אייך, זאָלען מיר זיין פריינדע. (פלעכט איהר אַריין דיא בליום אין איהרע האָר) קינד, א פריינד זאָגאַר מיט אַ הויקער איז בעסער וויא גאָר ניט און אז איהר וועט האָבען א בעסערען פריינד, וועט איהר מיך אוועקווארפען. (בייגט זיך צו צו'ן איהר, שטיל) נינא, איך וויל דיר זיין א שוועסטער... (נינאַ פאַלט צו צו'ן איהר ברוסט מיט אַ געוויין. בערטהא גלעט זיא איבער'ן קאָפּ. פויזע.מע הערט אשכנזי'ס שטיממע.) שש! נינא, דער פּאפּא קומט. מיליטשקע, נעם נינא'ן צו מיר אין צימער.

מ י ל י ע: קום, נינא, אז בערטהאַ האָט דיך ליעב, האָב איך דיך אויך ליעב.

(ביי נינא'ן רייסט זיך ארויס א היסטערישער געוויין. זיא אומאַרמט און דריקט מיליען צו זיך.) (אשכנזי'ס שטימע.)

ב ע ר ט ה א: פאָרט פון דאנען, גנבים!... מיליע, מעגסט נינא'ן אַללעס דערציילען, זאָל זיא אויך זיין א מענש וואָס וויסט... (זיא שטויסט זיי ביידע מיט צערטליכקייט אַרויס. הוסט.) מע וועט דאַרפען דעם פּאַפּאַ דיפּלאָמאַטיש רעפּאָרטירען. זעהר שטאַרק וועט ער זיך ניט ברעקלען, דאָך ניט מעהר וויא א הארבאטע טאָכטער. (אשכנזי אַריין.)

א ש כ נ ז י: בערנאַרד איז נאָך ניטאָ? נו, יא, ער האָט

צייט. אזוי פיעל רעכענונגען, מיט געשעפטען, מיט קאָנטראַק־טען, צום שווארצען יאָהר! און קיין מילנער האָבען מיר דערווייל אויך ניט. וואָס זשע, איך דארף זיך ברעכען דעם קאָפּ מיט אַלעמען?

ב ע ר ט ה א: פּאפּא, בערנארד וועט געווים באַלד קומען. פערגעם ניט, ער איז ערשט נעכטען געקומען פון דער רייזע, רוהט ער זיך א ביסעל אוים. דאָך דריי חדשים געוועזן אין וועג.

א ש כ נ ז י: נו, יא, אַנדערש ביי זיין טאַטען ניט געוואוינט געוואָרען! שליאָמע הויז׳ם זוהן מאַכט א רייזע קיין אויסלאַנד. וויא זיי קריכען אַריין גיך אין דיא פעדערן, דיא הויז־אריסטאָקראַטען!

ב ע ר ט ה א: שליאמע הויז׳ם זוהן האָט זיך אַליין מיט זיין מיהע און שווערע אַרבייט געשאַפען א מעגליכקייט צו רייזען. ער האָט געגוג געליטען, ער מעג זיך אָברוהען. און אויסער דעם, פּאַפּא, דו ווייסט דאָך, עס איז ניט געוועזן נאָר א לוסט רייזע, — ער איז געפאָהרען לערנען דעם געשעפט פון דאמפף־מיהלען. און דערצו נאָך האָט ער געבראַכט א מילנער עפּים איין אַנטיקעל, וויא מע זאָגט... נו, היינט וואָס ווילסט דו פון איהם?

א ש כ נ ז י: דערווייל דארף מיין טאָכטער, אשכנזי׳ס טאָכטער, טהון זיין ארבייט!

ב ע ר ט ה א: פּאפּא, דאָס איז ניט געפעהרליך... ארבייט שפּיעלט ביי מיר קיין ראָללע ניט.

א ש כ נ ז י: מיר מעגען זיין גוט צו איהם, ער אָבער דארף ניט פערגעסען, אז ער איז ניט מעהר וויא שליאמע הויז׳ם זוהן.

ב ע ר ט ה א: שליאמע הויז׳ם זוהן האָט אָנגעפאַנגען ביי אשכנזי׳ן אלם א יונגעל א הערומלויפער און איצט איז ער אשכנזי׳ם קאָמפּאַניאָן.

א ש כ נ ז י: יא, צום געשעפט איז ער פעהיג, דער רוח נעמט איהם ניט.

ב ע ר ט ה א: און ער איז איין עהרליכער מענש, דאָס קענסט דו דאָך ניט לייקענען, פּאפּא!

א ש כ נ ז י: זאָל ער פּרובען גנב׳ען ביי אזא מענש וויא

איך! איין קוק — זעה איך אַללעס... און דערצו העלפט מיר א ביסעל אַזאַ רעוויזאָר א טייוועל, וויא דו.

ב ע ר ט ה אַ: און ער האָט אַ גוטען האַראַקטער.

א ש כ נ ז י: וואָס דאַרף איך זיין גוטען האַראַקטער? אויף כפרות?

ב ע ר ט ה א: (לאַכט) דו, פאפא, דארפסט אפשר זיין גוטען האַראַקטער אויף כפרות, אָבער מיר וועט עס צונוץ קומען.

א ש כ נ ז י: וואָס פאר א געשעפטען קענסט דו מאַכען מיט זיין גוטען האַראַקטער? (ער בעטראַכט זיא. ס אָ פ י ע עפענט שטיל דיא טהיר און הערט זיך צו.)

ס אָ פ י ע: (גאַנץ שטיל) אפשר רעדט זיא דאָ אָן דעם פאָטער געגען אונז? אי, א לעבען! מע דארף ציטערן פיר יעדע שיין. צוויי איבריגע מענשען אין שטוב...

א ש כ נ ז י: בערטהא, ביזט מיר עפּים היינט אזוי לוסטיג און אויפגעלעגט.

ב ע ר ט ה אַ: יא, פאפא, איך פיהל זיך היינט גליקלאך... איך פּראָיעקטיר א גרויס געשעפט...

א ש כ נ ז י: אַזוי? זאָג נאָר מיר, וואָס פאר א געשעפט פּראָיעקטירסט דו דאָס?

ב ע ר ט ה א: גאַנץ איינפאך, פאפא, איך פּראָיעקטיר חתונה האָבען מיט בערנאַרד'ן.

אשכנזי: (אויסער זיך) וואָס?!

ב ע ר ט ה א: איך מיין עס ערנסט, עס קען זיין, בא אונז וועט זיין שידוך מיט בערנאַרד'ן...

א ש כ נ ז י: דו? פע! און איך האָב געמיינט, ביזט שוין צו פיעל אריבערגעוואַקסען און צופיעל קלוג געוואָרען, דו זאָלסט דענקען פון אַזעלכע נאררישקייטען.

ב ע ר ט ה א: מעהר אריבערגעוואַקסענע און קליגערע פון מיר דענקען אויך א מאָל פון אַזעלכע נאררישקייטען... פאפא, איך וויל אויך חאָטש א ביסעלע לעבען...

א ש כ נ ז י: נו, יא, נאַטירליך... אָבער דו ביזט דאָך ניט בלינד... דו זעהסט זיך.

ב ע ר ט ה א: איך בין ניט בלינד און דיא הויפּט־אורזאכע ער איז ניט בלינד...

א ש כ נ ז י: וואָס־זשע, עס איז שוין ביי אייך איין אָבגע־מאַכטע זאַך?

ב ע ר ט ה א: יא, שוין לאַנג. מיר האָבען בעשלאָסען צו שווייגען ביז ער וועט קומען פון אויסלאַנד... איך האָב דיך פאַרבע־רייטעט, ווייל איך מיין, ער וועט היינט מיט דיר רעדען דערפון...

א ש כ נ ז י: אַ גוטע, א גוטע, פון דעסטוועגען איז בא דיר ניט שווער אוועקוואַרפען אַלע געשעפען, דאָס הויז, דיא קינדער, דעם פּאפּא.

ב ע ר ט ה א: פּאפּא, איך פערלאָז קיינעם ניט און וואַרף קיין זאַך ניט אַוועק...

א ש כ נ ז י: הייסט עס, שליאָמע הוץ וועט זיין מיין מחותן!, דערלעבט זיך א כבוד!...

ב ע ר ט ה א: (לוסטיג) עס איז טאַקי א ביטערע עבירה צו געבען שליאָמע הוץ'ן אזא מחותן וויא אשכנזי, אָבער דערפאַר קריעגט ער אַ האָרבאַטע שנור... פּאַפּאַ, ער פערליערט מעהר, וויא ער געווינט. האַ! האַ! שליאָמע הוץ קען אויך רעכענען... ער איז א פאָטער און יעדער פאָטער רעכענט מעהר וויא ער ליעבט. א מוטער ליעבט מעהר וויא זיא רעכענט. (ערנסט) אָה, ווען איך וואָלט יעצט געהאַט א מוטער! אין דיזער מינוט וואָלט זיא געווען גע־ריהרט פון ליעבע, גליקלאַך פון פרייד. זיא וואָלט מיך געבענטשט מיט ציטערנדע ליפּען און געוואונשען גליק מיט איהר פוללען האַרץ... און מיר וואָלטען ביידע געווינט מיט גוטע, הייליגע טרע־רען... אַ פּאַפּאַ אָבער... א פּאפּא האָט ניט איצט פאר מיר אפילו איין גוט וואָרט. (פריילאַך.) ע! עס מאַכט ניט אויס. מע דאַרף לויפען אין קיך אַריין. (סאָפיע פערשווינדעט) היינט וועלען דאָ געווים עטליכע פרעמדע מענשען מיטאָג עסען. (געהט) פּאַפּאַ, מיט א זעקס מאָנאַט צוריק האָסט דו מיך א ביסעל איבערראשט,

היינט האָב איך דיך אַ ביסעל איבערראַשט. איצט זיינען מיר קוויט. (אב.)

אַשכנזי: דער שניידער יונג שליאָמע הוץ מיין מחותן! איך וואָלט בעסער שטאַרבען... אָבער דאָ אין דעם פאַלל, דיא וועלט וועט דאָך פערשטיין, אַ טאָכטער אַ קאַליקע, אַ קריפּעל.. הם! וויא עס האָט זיך איהר געמאַכט דיא ערשטע געלעגענהייט, האָט זיא זיך אָנגעכאַפּט מיט דיא הענד... אַי! איז דאָס אַ וועלטיל! דאַכט זיך אַזאַ וויא זיא... און דאָך... ע! יעדער לעבט נאָר פאַר זיך! (בלייבט זיצען פערזאָרגט. סאָפיע קומט, מאַכט זיך פריינדליך.)

סאָפיע: זעה נור וויא דו זיצסט... דיר איז דאָך אונבעקוועם אַזוי. (געהט צו דער סאָפע נאָך אַ קישעלע, שטיל) אָי, מאַנכעס מאָל איז מיר אַזוי שווער צו מאַכען אַ פריינדליך געזיכט. (לעגט איהם דאָס קישעלע אונטערן רוקען) זעהסט היינט זעהר גוט אויס, אַזוי מונטער און דיא אויגען קלאָהר.

אַשכנזי: טאַקי? סאָפיע, איך בין געגאַנגען צו פוס צו דער מיהל און צוריק.

סאָפיע: דו זאָלסט מיך פאָלגען, וואָלסט דו יעדען טאָג געמאַכט מאַציאָן. דו ווייסט וואָס? פון מאָרגען אָן וועל איך אַליין מיט דיר יעדען טאָג שפּאַצירען. (שטיל) וועל איך אפשר דאָך ניט פיהלען, אַז איך עסס מיין ברויט אומזיסט...

אַשכנזי: איך קוק אויף דיר און טראַכט, וואָס פאַר אַ נאַרר איך בין געוועזן, צוליעב דיא קינדער צעהן יאָהר געזעסען אַן אלמן... אַלעס צוליעב דיא קינדער!

סאָפיע: יא, אָבער מיט צעהן יאָהר צוריק בין איך נאָך קיין אלמנה ניט געוועזן.

אַשכנזי: אָט דאָס איז דאָך! אַללעס פּאַססירט ניט דען, ווען מען דאַרף. הם! סאָפיע, דו האָסט שוין לאַנג עפּעס ביי מיר ניט געבעטען קיין געלד. ווילסט דאָך ניט מע זאָל זאָגען, אשכנזי'ס יונגע פרוי האָט ניט קיין פּאָאָר רובעל, ווען זיא דאַרף. (גיט איהר אַ קרעדיטנעם בילעט) זיי אַזוי גוט, דאָרט בא בערטהא'ן

אויפ'ן טיש שטעהען שוועבעלאך. (נעמט ארויס א סיגאַר פון אַ גרויסען פּאָרט סיגאַר).

ס אָ פ י ע: שוועבעלאך? באלד. (געהט ראַש צום טיש, שטיל) אַ פינף און צוואַנציגער! איך גיב ניט אויס א גראָשען פון'ם געלד וואָס ער גיט מיר! אַי! ביסלאך ווייז וועל איך אָנזאמלען נדן פיר מיין נינא'ן. (בעהאַלט דאָס געלד, רייבט אויס א שוועבעלע און גיט איהם פעררויכערן.) איך האָב פריער געוואָלט אריינגעהן, האָב איך געהערט, דו רעדסט מיט בערטהא'ן...

א ש כ נ ז י: נו, וואָס מיינסט דו איז בערטהאַ? אזא ענגאַ־איסט וויא אללע קינדער.

ס אָ פ י ע: שארע, אונזער פלאן אפנים וועגען בערנארד'ן מיט מיין נינא איז געוואָרען צו נישט... איך זאָל זיין בערטהאַ און דערצו נאָך אשכנזי'ס טאָכטער, וואָלט איך עס ניט געטהון. וואָס וואָלט מיך געקענט נויטען?...

א ש כ נ ז י: דו האַלסט זעהר שטארק פון אשכנזי און זיא ניט...

ס אָ פ י ע: אי! האָבען א פאָטער אשכנזי, וואָס דארף מען נאָך? און אויסער דעם, אפילו שעהנע און געזונדע פרויען ווערען באַלד נמאס, היינט אזאַ וויא זיא. הפנים זיא ווייסט ניט, פאר וואָס דיא מעננער ליעבען אונז... (שטיל) מיר דאכט זיך, ער איז געוואָרען בייז... (לויט און קאָקעטיש) ניט אַללע זיינען דאָך אזעל־כע גוטע וויא דו. (שטיל) אָי! וואָס זאָל מען טהון? מע מוז זיך מאכען א זים פנים. (זיפצט.)

א ש כ נ ז י: (שטרעקט אויך דיא האַנד צו'ן איהר) סאָפיע! (אַ גערויש.)

ס אָ פ י ע: ניין! ניין! אימיצער קומט. (שליאָמע און שרה הינדע קומען, ביידע אין שבת'דיגע קליידער.)

ב י י ד ע: גאָטט העלף! גאָטט העלף אייך! (שליאמע נעמט אראָפּ זיין היטעל.)

ס אָ פ י ע: זיצט, זיצט! נעמט א שטול, העדר הויז. (אַלע זעצען זיך.)

ש ל י אָ מ ע : הוץ האָט מען מיך גערופען ווען איך בין געוועזן אַ זשענסקער... נאָר גאָר ניט, זאָל זיין הוץ, מסתמא דאַרף דאָך אַזוי זיין. און דאָס וואָס דאַרף זיין, קענען מיר ניט מאַכען עס זאָל ניט זיין.

ס אָ פ י ע : (אין א פערלעגענהייט) ענטשולדיגט, איך האָב שטענדיג דיא קינדער... ע!

א ש כ נ ז י : נו, וואָס איז דאָרטען? שליאמע הוץ, דו דער־צייל בעסער, וויא געהט עס דיר?

ש ל י א מ ע : מושיו אשכנזי, אללעס געהט וויא עס קומט פון אויבען. א מענש קען ניט א קראַץ טון דיא פאה, אָדער א פייף טהון מיט'ן נאָז, אויב עס איז ניט פון דאָרטען...

א ש כ נ ז י : הוץ מיט זיין פילאָזאָפיע! קום אהער, זעץ דיך דאָ לעבען מיר. (שליאמע זעצט זיך לעבען איהם. זיי ריידען שטיל.)

ס אָ פ י ע : (צו שרה הינדע'ן) און איהר האָט געסט, האַ?

ש ר ה ה י נ ד ע : יאַ, אונזער בערנאַרד איז געקומען און האָט מיט זיך געבראַכט זיין פריינד, האָט ער מיר אָנגעקויפט פרע־זענטען אין „קינצפרעג", אז טאַקי געזונד זאָל ער זיין!

א ש כ נ ז י : ניט „קינצפרעג"— קעניגסבערג.

ש ר ה ה י נ ד ע : יאַ, זיי זיינען איצט געגאַנגען בעקוקען דיא מיהל און אונז האָט בערנאַרד געשיקט אהער.

א ש כ נ ז י : איך וויים שוין נאָך וואָס ער דאַרף אייך. הוץ, דערלאַנגט מיר א שוועבעלע דאָרט! (הוץ געהט נאָך שוועבעלאַך.) עס וועט זיך אָנהויבען הוצלען בא אונז, האַ?

ש ר ה ה י נ ד ע : זאָל זיך הוצלען אין א גוטע, מזל'דיגע שעה!

ש ל י א מ ע : (גיט אשכנזי'ן פעררויכערן) אויב עס הו־צעלט זיך, איז דאָס נאָר פון אויבען. (זעצט זיך) אי, דער איי־זשענער וואָס איז געקומען מיט בערנאַרד'ן, האָט אויף זיך אַ ממזרישען קאָפּ! פס! האָט א סך געלערנט אין דיא דאָזיגע זאַ־כען פון השגחה מיט קבלה.

א ש כ נ ז י : יאַ, ער האָט שטודירט אין דייטשלאַנד השגחה מיט קבלה! חע! חע!

ש ל י א מ ע: ער איז דאָך אַן אונזעריגער — לואיס קאָר־שונסקי. זיין טאַטע איז באַ מיר געווען אַ פּועל, געווען אַ פּאָר־טאַטש און אַ שכור, זאָל ער מיר מוחל זיין. איהר דאַרפט איהם געדענקען, מע האָט איהם גערופען פייוועל חניאָק...

א ש כ נ ז י: (איראָניש) הוץ, דאַרפסט אויף מיר קיין פער־איבעל האָבען, איך האָב חניאָקען ניט געקענט...

ש ל י אָ מ ע: און דוקא ביי חניאָקען אַזאַ זוהן! אַ קבצן געווען אַ'ן אייזערנער. בכן באשר איז וואָס? איז דער יונגעל טאַקי געשוואָלען געוואָרען פון הונגער, האָט זיך געוואַלגערט אויף שמאַטעס און האָט דאָך געענדיגט דיא רעאַלנע שולע מיט אַ גאָלדענע מעדאַל. אַז מע זאָגט אויבען „יא“, קען מען אונטען ניט מאַכען „ניין“.

א ש כ נ ז י: נו, יא, דוקא ביי דיא חניאָקעס זיינען גע־ראָטענע קינדער.

ש ל י אָ מ ע: מיינער איז פיעל עלטער און דאָך זיינען זיי שטענדיג געווען פריינדע, פינגער בעפינגער...

ש ר ה ה י נ ד ע: איך געדענק, בערנאַרד איז שוין קיין עין הרע געווען אַ בוץ און ער איז געווען וויא אַ שרייטעלע קליין, און איז דאָך געווען בערנאַרדס רבי.

ש ל י אָ מ ע: יא, שרייבען, לייענען און האַנדשריפט, יעדעס פּיצעלע! און אַז ער איז געפאָהרען שטודירען אין דייטשלאַנד... וויא אַזוי רופט זיך דיא שטאָדט? ע... עפּיס אַזוי וויא דער יודישער דאַוונען — יא, מנחה! געפאָהרען שטודירען קיין מנחה...

א ש כ נ ז י: ר' חיט, דו מיינסט ניט מנחה, נאָר מינכען, מסתמא.

ש ל י אָ מ ע: אַ דייטש פערגינט זיך, מנחה! זיי האָבען מסתמא אַ שטאָדט מעריב אויך, אַ קשיא אויף אַ דייטש? האָט איהם מיין בערנאַרד יעדען חודש געשיקט 25 קערבאַטשעס, מזומן! כסף וזהב! און וויא ער האָט געקראָגען דיא... דיא דילפּאָ... דיא... וויא רופט זיך דאָס פּאַפּיער...

אשכנזי: דיא דיפלאָמע מסתמא?

שליאָמע: האָט ער באַלד געקראָגען א שטעלע אין דייטש־לאַנד גופא. איהר הערט? אין דייטשלאַנד! דאָס איז אַ קליי־ניקייט באַ אייך? הערסט אַ מענש, באַ איהם איז דאָס אַ קלייני־קייט!

אשכנזי: ווער זאָגט דיר רען, עס איז א קלייניקייט?

שליאָמע: בכן איז באשר איז וואָס? דו הערסט, וויא עס דריידעלט זיך? זיין טאַטע איז געווען באַ מיר א פּועל און מיין זוהן איז ביי אשכנזי׳ן דער הויפּטמאַכער. יא! עס איז דאָ אויבען אַ פינגער וואָס פינגערט.

אשכנזי: געווים, עס זאָל ניט זיין קיין פינגער, וואָלט ניט געווען קיין שניידעריי. הייסט עס, דיין בערנארד האָט אהער געבראַכט זיין פריינד, וויא רופט מען איהם, דעם חניאָק, ער זאָל איהם אָבאַרבייטען זיין חוב?

שליאָמע: חוב? ער האָט לאַנג בעצאָהלט ביז א פּרוטה. ער האָט נאָך געוואָלט צאָהלען פּראָצענט אויך. אַ מערקווירדיגע נפשה! מיין כלל, זאָגט ער: איך דארף דיר, זאָגט ער, ניט זיין שולדיג און דו דארפסט מיר, זאָגט ער, ניט זיין שולדיג. דו לעב, זאָגט ער, פון דיינעטוועגען און איך, זאָגט ער, וועל לעבען נאָר פון מיינעטוועגען. איהר זאָלט הערען, אַז ער עפענט אַ פּיסק פון פילאָזאָפיע מיט סאָמאָגראַפיע....

אשכנזי: סאָמאָגראַפיע? סאָפיע, דו האָסט געהערט אזאַ וויסענשאַפט. ניין? טאָ קום, גיב אונז צו גלעזער וויין... דעם שטאַרקען סאַנטורין...

שליאָמע: שאַרע. ער גלויבט ניט אין השגחה... אויבען, זאָגט ער, צייכענט מען ניט, מע צייכענט נאָר אונטען...

סאָפיע: (צו אשכנזי׳ן) אייך איז זעהר שעדליך צו טרינקען וויין. (שטיל) אָי, אַז ער טרינקט וויין, געהט עס אויס צו מיין קאָפּ.

אשכנזי: איך מיט הויז׳ן מוזען היינט נעהמען צו ביסלאַך. וויא זאָגט מען: קנייפּ זיך אין באַק, דיא פאַרב זאָל שטעהן.

סאָפּיע: (זיפצט שטיל) נו, וואָס קען מען טהון? מע מוז דולדען, דערויף האָט מען חתונה. (אב)

אשכנזי: הויז, וועסט טרינקען וויין, וואָס איז בעסער פון סאמאָגראפּיע און שטארקער פון השגחה, קום! (זיי געהען.)

שליאָמע: מושיו אשכנזי, איהר לאכט ניט פון השגחה! אין דער צייט ווען איהר לאכט מיט א גלאטען לונג און לעבער קען זיין קוקט אויף אייך דער אונבעקאנטער...

אשכנזי: ווער איז ער, דער אונבעקאנטער דיינער, אויף עפּים א שניידער? חאַ! חאַ! חאַ!

שליאָמע: יא, אַ שניידער וואָס מאכט „חיק“, און שוין אָבגעשניטען אַ מענש פון דער וועלט...

שרה הינדע: שלמה זשענסקער, אין שניידערשען קלויז וועסט דו האלטען דיין דרשה!

שליאָמע: דאָס וואָס אונז איז אונבעקאנט, וואָס מיר ווייסען ניט, רופט דאָס השגחה. זיא קוקט אפשר איצט פון אויבען און זאָגט: דיר, שליאָמע הויז, זאָל פליהען א ציגעל פון בוידעם און זאָל דיר צופּלעטען דעם מח און אייך, ר' שמואל אשכנזי, זאָל אַ קלאַפּ טהון דיא אַפּאָפּלעקציע... און ע...

אשכנזי: (בלייבט פלוצלונג שטעהן, ערשראָקען) אַפּאָפּלעקסיע? ווארום מיינסט דו דאָס? וויא אַזוי איז דיר איינגעפאלען גערעדע דיא אַפּאָפּלעקציע? וואָס האָסטו געוואָלט זאָגען דערמיט?

שרה הינדע: פרעגט איהם בחרם! א חיה מיט אַ צונג און עס רעדט!... באַ איהם איז דאָך אַלץ פון אויבען. (אשכנזי ווערט ווידער פרעהליך.)

שליאָמע: בכן איז באשר איז וואָס? עס רעדט זיך נאָר צום „וויינשפּיעל“... חע! חע!

אשכנזי: גערעכט! ניט צוםביישפּיעל, נאָר צום וויינ־שפּיעל. (אב דורך אַן אינגערע טהיר. מע הערט זייער געלעכטער.)

בערטהא: (אין אַ פּאַרטוך, די באַקען צופלאַמט, זעהר פרעהליך) דיא מחותנים האַלטען זיך אונטער! (לויפט צום שפּיעגעל) אויף מיין וואָרט, איך בין היינט גאָר ניט אזוי מיאוס, ווי מע מיינט.

(לויפט צום טיש.) נו'ם איך אקאָרשט זעהען, וואָס איז נויטיגער צו טהון אויף גיך? (זעצט זיך.) אָי, איך מאַך זיך רוהיג, אבער אין דער ווירקליכקייט? דאָס הארץ שפרינגט און רייסט זיך און פערשטאַרבט. איך מיין, בערנאַרד איז אזוי רוהיג, ווייל ער פיהלט גאָר ניט וויפיעל ליעבע און איבערגעבענהייט איז פאַר איהם פאָר־בערייטעט. איך זאָל זיך ניט שעהמען, וואָלט איך געלאַכט און געוויינט פון פרייד. ווייל אזעלכע פרויען וויא איך שעהמען זיך פאַר דעם צינישען שפּאָט פון אַנדערע, בעהערשען מיר זיך און מיר צייגען און דריקען ניט אויס וויא שטאַרק און ליידענשאַפטליך אונזער ליעבע איז. מיר דאַרפען בעהאַלטען אונזערע געפיהלע! בערנאַרד, ניע אין דיין לעבען זאָלסט דו בערייהען דאָס, וואָס דו פעראייניגסט דיך מיט מיר! ! איך וועל זעהען, דיין היים זאָל זיין א בית המקדש, פול מיט הייליגע רוהע און צופרידענהייט. (בלייבט פערטראַכט איין אויגענבליק.) געוואַלד! געוואַלד! איך קען היינט גאָר נישט טהון! (זוכט צווישען דיא פּאַפּיערען. אידאַ קומט פון איהר צימער, אויסגעפּוצט. בערטהאַ ווענדעט זיך ניט אום און רעדט צו איהר.) אידא, דאָס ביזט דו, טייערע? קום אהער צו מיר אידאטשקע. זיץ דאָ לעבען מיר. איך וועל ארבייטען און רעדען מיט דיר. היינט ענדליך איז געקומען דיא צייט, ווען איך דאַרף דיר עטוואָס מיטטהיילען. (אידאַ געהט צו צו איהר.) אָה, אידאַ, ווי דו האָסט זיך שעהן אָנגעטאָן! הפנים דיין האַרץ האָט דיר געזאָגט, אַז בא דיין שוועסטער איז היינט אַ גרויסער יום טוב. (אידאַ קעהרט זיך אָב און שווייגט.) וואָס איז מיט דיר, אידאַ?

א י ד א: (זעהר טרויעריג) בערטהאַ, מיר טהוט זעהר וועה דאָס הארץ פאַר דיר...

ב ע ר ט ה א: וואָס מיינסטו דערמיט?

א י ד א: אבער איך ווייס, דו ביזט אַ גוטע און וועסט טהון יעדע זאַך צוליעב אונז. איך ווייס, ווען בערנאַרד האָט דיר געזאָגט אַ מאָל: וועסט דאַך ניט געהן צוליעב אידאַ'ן אָפּפערן דיין לעבען, האָסט דו געענטפערט: איך האָב קיין אַנדער ציעל אין לעבען, וויא אָפּפערן זיך צוליעב זיי. איא, דו האָסט עס געזאָגט? געדענקסט,

דיא זעלבע זומער נאַכט, ווען דער פּאַפּאַ האָט געבראַכט דיא נייע מאַמאַשע ?

ב ע ר ט ה א : פון וואַנען ווייסט דו דאָס ? אידאַ, דו רעדסט עפּיס אזוי סעריאָזנע...

א י ד א : ערשטענס, ווייס איך דאָס, ווייל איך קען דיך, אז דו ביזט זעהר א גוטע. און, צווייטענס, בערנאַרד האָט עס מיר געזאָגט.

ב ע ר ט ה א : בערנאַרד ? ער האָט מיט דיר גערעדט פון אַזעלכע זאַכען ?

א י ד א : יא ! ער ווייס ניט, אַז איך אַליין האָב אַלעס געהערט, וואָס איהר האָט גערעדט. דו האָסט ניט געוואָלט און האָסט ניט געדענקט זיין כלה ווערען. ער האָט דיך איינגערעדט און איינגעבעטען. אבער איאָ דיך וועט ניט הארען, אַז ניין ? איאָ באַ דיר איז דאָס ניט קיין וויכטיגע זאַך ?

ב ע ר ט ה א : נו, וואָס הארט עס דיך, אויב עס איז באַ מיר וויכטיג אָדער ניין ?

א י ד א : וואָס מיך הארט ? ביזט אַ קלוגע און פערשטעהסט ניט. דו האָסט זיך אפילו ניט אָנגעשטויסען, אַז בערנאַרד איז געפאָהרען קיין אויסלאַנד איבער מיר ! איך וועל דיר אַלעס דער־צעהלען : יענע נאַכט, ווען איך האָב געהערט, וויא בערנאַרד האָט מיט דיר גערעדט, האָט זיך אין מיר פלוצלונג אָנגעצונדען אַ העלישער פייער, איך פערשטעה אַליין ניט וואָס דאָס איז. איך האָב געמיינט, איך וועל משוגע ווערען. פריהער האָב איך גאָר ניט געדענקט פון איהם און וויא איך האָב דערהערט, וואָס ער האָט דיר געזאָגט, האָב איך ניט געקענט ניט עסען, ניט שלאָפען, ניט געקענט לערנען מעהר... אויף דיר בין איך געווען בייז, איך וואָלט דיך צוריסען, איך ווייס ניט פאַר וואָס. און... ע... איך האָב גערעדט מיט איהם, געשריעבען איהם בריעף, געבעטען, געוויינט...

ב ע ר ט ה א :—(ווידערהאָלט אויטאָמאַטיש) געשריעבען בריעף, געבעטען, געוויינט ?

א י ד א: פריהער האָט ער געלאכט פון מיר, נאכדעם האָט ער זיך געבייזערט, נאָך דעם האָט ער זיך געבעטען רחמים, איך זאָל איהם ניט שטערען צו בלייבען אַן עהרליכער מאַן, נאכדעם האָט ער מיר געזאָגט, ער האָט מורא פאר מיר, ווייל איך בין נאָך צו יונג... צולעצט איז ער אַליין אויך משוגע געוואָרען. בערטהאַ, דו דארפסט פון איהם ניט דענקען מעהר — איך וועל מיט איהם חתונה האָבען.

ב ע ר ט ה אַ: (איראָניש—בייז) איך דאַרף ניט דענקען פון איהם, ווייל דו ווילסט חתונה האָבען? (גוטמוטהיג.) אידא, איך האָב מורא, דו פערשטעהסט אַליין ניט וואָס דו רעדסט.

א י ד אַ: איך פערשטעה שוין זעהר גוט. מיין ניט, עס איז אַ שפּאַס... ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהון און איז אוועק קיין אויסלאַנד. אי, בערטהאַ, דו האָסט געדארפט זעהען, וויא אַזוי מיר האָבען זיך געזעגענט פאַר זיין אוועקפאָהרען! ער האָט מיר געקושט דיא אויגען, דיא הענד, דיא פּיס, יא, יא, דיא פּיס אויך, איך זאָל אַזוי געזונד זיין.

ב ע ר ט ה אַ: אַזוי? (נעהמט זיך שרייבען און רעכענען.) אַלזאָ וויא קומט דאָ אויס דיא רעכנונג? דיא ערשטע פינף וועקסלען האָט מען דיסקאָנטירט דעם 17טען...

א י ד א: זעהסט וויא דאָס אינטערעסירט זיא? וועקסלען! דיסקאָנטירט! איך האָב געוואוסט, אַז דאָס שפּיעלט באַ דיר קיין ראָלע ניט. מיר האָבען יעדע וואָך איינער דעם אנדערען געשריבען לאַנגע, לאַנגע בריעף און איצט איז באַ אונז געבליעבען, מיר זאָלען דיך בעטען, דו זאָלסט אונז ערלויבען חתונה האָבען.

ב ע ר ט ה אַ: איך? וואָס פאַר אַ רעכט האָב איך צו ערלויבען, אָדער ניט צו ערלויבען? (רעכענט.) הייסט אַראָב צעהן פּראָצענט... האַ? איך האָב מורא, איך וועל היינט אַ טעות האָבען אין חשבון, עס איז איבער דיר, אידא, ווייל... ווייל דו דולסט מיר דעם קאָפּ מיט אַזעלכע נארישקייטען!

א י ד אַ: נאַרישקייטען? נו, יא, ביי דיר און ביי אַזעלכע וויא דו, איז דאָס ניט מעהר וויא נאַרישקייטען! און איך זאָג

דיר, אַז מע וועט מיך ניט לאָזען חתונה האָבען מיט איהם, וועל איך שטאַרבען. איז ער דען ניט אַ גוטער מאַן פאַר מיר? (קיין ענטפער.) איך פרעג דיך, בערטהאַ, איז ער דען ניט אַ גוטער מאַן פאַר מיר?

בערטהאַ: יאַ, איך מיין, ער וואָלט געווען אַ גוטער מאַן פיר יעדע פרוי, פיר דיר געוויס... ער איז אַ סאָלידער מענש מיט אַ שטילען, עהרליכען כאַראַקטער. ביזט דו אבער אַ גוטע ווייב פאַר איהם?

אידאַ: פאַר וואָס ניט?

בערטהאַ: ביזט לייכטזיניג, צו יונג, ניט ענטוויקעלט, ווייסט נאָך אַליין ניט וואָס דו ווילסט.

אידאַ: האָסט אַ טעות, איך ווייס יאָ.

בערטהאַ: באַ דיר איז דאָס נאָר אַ קאַפּריז פון אַ יונגעס, נאַרישעס מיידעל, און וועלכער עס פאַנגט ערשט אָן צו ערוואַכען דיא פרוי, זעה, זאָלסט איהם שפּעטער ניט אונגליקליך מאַכען.

אידאַ: דאָס איז ניט קיין קאַפּריז באַ מיר.

בערטהאַ: האָסט דו איהם ליעב, אידאַ?

אידאַ: איך האָב אַזוי ליעב, ווען ער קושט מיך און דריקט מיך צו זיך! אָי, איז ער פערליעבט אין מיר! זעהסט, וואָס פאַר אַ פּרעזענט ער האָט מיר געבראַכט פון דייטשלאַנד? אַ מעדאַליאָן — אַ האַרץ, זיין בילד אין האַרץ. איאָ שעהן? עס איז אַ פערגניגען! איך וועל האָבען אַ מענש, וועלכער וועט מיר שטענדיג קויפען פּרעזענטען.

בערטהאַ: דו האָסט איהם דען שוין געזעהען?

אידאַ: יאַ, נעכטען, באַלד וויא ער איז געקומען, דיך וועט ער היינט זעהען. ער האָט אַ ביסעל מורא פאַר דיר, דער נאַרר! ער ווייסט ניט, אַז דיר ליעגט עס ניט אפילו אין דער לינקער פּיאַטע. בערטהאַ, דו וועסט זיין אַ גוטע און וועסט זאָגען דעם פּאַפּאַ. עס מוז אַזוי זיין! איאָ, בערטהאַ, דו וועסט שוין אַללעס בעזאָרגען? וואו איז נינאַ? אָי, וועט זיא מיר מקנא זיין! איך וועל ווערען אַ כלה און זיא נאָך ניט. זיא איז עלטער פאַר מיר

מיט פיער מאָנאַטען. נינאַ! איך מוז איהר דערצעהלען. איך ווייס, עס וועט זיא קרענקען צום טויט! (לויפט אב.)

בערטהא: (רעכענט.) וויפיעל האָב איך געזאָגט? זעה, איך האָב היינט פערלאָרען דעם זכרון. דיא ערשטע פינף וועקסלען דעם 17טען... (לעגט אַנידער דעם פעדער. קוקט לאַנג אויף דער מוטער'ס בילד) מאמא, דו ווייסט, וואָס דיין אונגליקליכעס קינד פיהלט יעצט? אָי, איך זאָל חאָטש האָבען צייט אויסוויינען זיך! איך האָב געליטען גענוג, אָבער דאָס? איך האָב מורא... מאַמא, איז דאָס ניט צופיעל? (פאַלט פלוצלינג צום טיש מיט אַ פערצווייפעלטען געוויין. נינאַ עפענט דיא טהיר, זעהט בערטהאַ'ס געוויין, איילט צוריק. עס הערען זיך שטוממען.) האַ, זיי געהען! (בעהערשט זיך) יאַ, הייסט עס, דיא ערשטע פינף וועקסלען. (בערנאַרד קומט מיט אידאַ'ן.)

בערנאַרד: (שטיל) שטענדיג בא דער ארבייט! שטענדיג בא דער ארבייט! הייליגע, גוטע זעלע. אידא, מוזט אונז יעצט לאָזען אַליין.

אידא. איך האָב דיך מורא לאָזען אַליין מיט דער הייליגער, גוטער זעלע, ווערסט זיך נאָך ווידער פערליעבען.

בערנאַרד: (ערנסט) זיי ניט קיין קינד, אידא!

אידא: איך וועל זיך בא דער טיער זאָ וויא זאָ צוהערען צו יעדען וואָרט. (ער מאַכט צו דיא טיער.)

בערנאַרד (הוסט) שטער איך אייך ניט, פריילין בערטהא? (ער איז אין א גרויסע פערלעגענהייט.)

בערטהא: פונקט מיט דיא זעלבע ווערטער האָט ער זיך צו מיר געווענדעט יענעם אבענד. אָבער מיט אַ גאַנץ אנדערע אבזיכט. (ער הוסט הויך. זיא שטעהט אויף גאַנץ פריינדליך.) אָה, בערנאַרד! (דריקט זיין האַנד) וואָס מאַכט איהר? וויא איז אייך געגאַנגען דיא רייזע? אָה! איהר זעהט אוים גרויסארטיג. איהר זייט אין דייטשלאַנד גאַנץ פערדייטשט געוואָרען. חאַ! חאַ! זיצט! זיצט! (גיט איהם א שטול.)

ב ע ר נ א ר ד: דאַנקע. מיך פרעהט זעהר, וואָס איהר זעהט אויס אַזוי לוסטיג און מונטער.

ב ע ר ט ה א: וואָס פעהלט מיר? איהר ווייסט דאָך, איך פאָדער ניט פון דער וועלט מעהר וויא מיר קומט, דערפאר בין איך שטענדיג צופריעדען. בערנאַרד, איהר ווייסט, מיר האָבען דאָ גע־האַט גרויסע צרות מיט'ן מילנער.

ב ע ר נ א ר ד: אָה, מיר האָבען יעצט איינעם פון דיא גרעסטע ספּעציאַליסטען, ער אינספּעקטירט איצט דיא מיהל... אָבער פון'ם מילנער שפּעטער, איך האָב געוואָלט... ע...

ב ע ר ט ה א: בא אונז איז אללעס אין אָרדנונג. איך האָף איהר וועט בלייבען צופריעדען. נו, דערציילט, וויא האָט איהר אויסגעפונען: פּראָדוצירען דיא דייטשען ווירקליך בעסערע מעהל?

ב ע ר נ א ר ד: בערטהאַ, מיר וועלען נאָך צייט האָבען צו רעדען פון געשעפטען. איך דאַרף מיט אייך יעצט רעדען פון זעהר א וויכטיגע זאַך. (פּויזע) מיט אַ קורצע צייט צוריק האָט מיר מיין קאָפּ, מיין קאַלטער פּראַקטישער זינן געזאָגט, אז עס וואָלט געווען א גליק פאר מיר צו האָבען אַזאַ פרוי וויא איהר זייט. נאָכ־דעם... נאכדעם איז געקומען מיין הארץ און מיינע געפיהלע און האָ־בען מיר אָנגעהויבען דיקטירען עטוואָס אַנדערש. אָי! איך פיהל מיך זעהר שולדיג געגען אייך!

ב ע ר ט ה א: וואָס מיינט איהר? אָה, וועגען דעם וואָס מיר האָבען א מאָל גערעדט? אונזינן! מיר וועלען עס מאַכען גאַנץ קורץ. איהר ווייסט דאָך, וואָס פיר א בעדייטונג בא מיר האָבען דיא אַללע סענטימענטאַלע געשיכטען מיט דיא ראָמאַנען! איך האָב אייך דאמאָלס געזאָגט און איך ווידערהאָל איצט: איך האָב קיין נייגונג צו פאמיליען לעבען. וואו איז דאָס געזאָגט געוואָרען, אז יעדע פרוי מוז דוקא חתונה האָבען? גאָר נישט, איהר האָט מיך דאמאָלס געבעטען, איך זאָל אייך א טובה טהון און זאָגען יא, האָב איך געזאָגט יא. איך האָב געוואוסט, איהר וועט אייך א ביסעל דורכלופטערן, וועט איהר קלוגער ווערען. עי! יאַ, איך זאָל ניט פער־

געסען, דער אדרעסער בעקער פיליפאָוו האָט מיר אונטערגעשריעבען א קאָנטראַקט... נו׳ם איך אקערשט זעהען, וואו איז דער קאָנטראַקט. (זעצט זיך געשווינד אויף דרערד און שלעפּט ארויס דעם אונטערסטען שופלאָד. בא איהר רייסט זיך אַרויס אַ פערשטיקטער געוויין. זיא בע־הערשט זיך באַלד.)

ב ע ר נ אַ ר ד: איהר דאַרפט וויסען, בערטהאַ, איך האָב קיין מאָל אין מיין לעבען ניט געליעבט. איך האָב ניט געהאַט קיין צייט און קיין מעגליכקייט... און ווען אין דיא יאָהרען קומט פלוצ־לינג אַזאַ געפיהל, מאַכט עס דעם מענשען וואהנזינניג. בערטהא, איך האָב ליעב אייער שוועסטער מיט אַ ליעבע, וועלכע וועט זיך ענדיגען צוזאמען מיט מיין לעבען.

ב ע ר ט ה א: (שטעהט אויף) אך, יא, דער קאָנטראַקט איז גאָר דאָ! (נעמט פון טיש א פּאַפּיר און גיט איהם.)

ב ע ר נ אַ ר ד: איך בין איצט ווייט פון קאָנטראַקטען און געשעפטען און איהר זייט טאַקי אפנים אַזאַ מענש, וואָס אייך אינ־טערעסירט קיין אַנדער זאַך ניט.

ב ע ר ט ה א: (קוקט אויף איהם לאַנג) א יאָ? און איהר האָט געמיינט, מיך קען אינטערעסירען וויים איך וואָס... וואָס איז אייער מיינונג וועגען דעם קאָנטראַקט? (שטימען. ער נעמט מע־כאַניש דעם קאָנטראַקט און קוקט אַריין. אידא קומט מיט אשכנזי׳ן. נאָך זיי שליאמע, שרה הינדע און סאָפיע. דיא מאַנזבילען מיט סיגאַ־רען, ביידע שכור׳לאַך.)

א י ד אַ: (בוים טהיר) יא, יא, פּאַפּאַטשקא, קום אַריין, וועסט עפּיס הערען נייעס.

א ש כ נ ז י: בערטהא האָט מיר שוין אַללעס רעפּאָרטירט און איך מיט שליאמען האָבען אויף דעם חשבון שוין אויסגעזופּט א שעהנע פּאָאָר גלעזער סאַנטורין. זעהסט ניט, וויא זיין שניידער־שע פאלקע איז צופלאָכטען?... עי, שליאמע הויז! (צייגט אויף בער־נאַרד׳ן מיט בערטהאַן.) זעהסט? שוין ביידע בא דער ארבייט... זיי פּאַססען זיך... זאָגאר בא דיר דאָרט אויבען האָט מען ניט געקענט בעסער צופּאַסען, צושניידען און צושטריגעווען. (לאַכט.)

ש ל י א מ ע: זאָגט שליאמע: בכן איז באשר איז וואָס? בעסער האָט קיין שיעור ניט... נאָר אז עס דאַרף זיין, מוז זיין...

א ש כ נ ז י: ביזט דאָך א פילאָזאָף, הויז, זאָג מיר, פאר וואָס איז אידא מיין מעהר געליעבטעסטע פון אללע קינדער?

ש ל י אָ מ ע: (רויכערט. שכור׳לאַך) הערסט א חכם? פאר וואָס זאָגט מען: דו שליאָמע הויז מיט דער שניידערשע פאַלקע און דו שמואל אשכנזי מיט׳ן נגידישען לאַמטידרייטום? אלץ דאָרטען! ווארום!....

ש ר ה ה י נ ד ע: שאַ! ער איז שוין שכור! בערטהאַ, וואָס איז, מיר דאַכט זיך דו האָסט געוויינט?... ווען איך האָב נעכ־טען דערזעהען בערנארד׳ן האָב איך אויך געוויינט פון פרייד. (דראָהט מיט׳ן פינגער) גנב דו?

א ש כ נ ז י: אידא! וועסט עלטער ווערען, וועל איך דיר געפינען א חתן פון חתן־לאַנד... עס זאָל זיין פאַר מיר א נחת א כבוד, א פערגניגען... סאָפיע, קום אהער! איא, איך בין א מבין אויסצוקלייבען?...

ס אָ פ י ע (געהט צו׳ן איהם) אי, דער וויין! דער וויין! (לויט) מיר דאַכט זיך אייער סיגארע האָט זיך פערלאָשען (רייבט אויס אַ שוועבעלע און גיט איהם פעררויכערן.)

ב ע ר ט ה א: פאַפּאַ, איך וועל דיר פערשפּאָרען א טרחה. אז ר׳ שליאָמע הויז איז אַ גוטער מחותן פיר א האָרבאַטע טאָכטער, וועט ער זיין גאַנץ נישקשה אויך פאַר דער ניט האָרבאַטע. אידא, קום אקערשט אהער. (אידא געהט צו׳ן איהר.)

א ש כ נ ז י: וואָס ווילסט דו זאָגען? וואָס איז דאָ היינט פאַר מאַסקאַראַדען מיט ספּעקטאַקלען. (טאַליע אין טיער.)

ט א ל י ע: יאַ, יאַ, דאָ זיינען זיי אללע בא מיין שוועסטער אין צימער. (אַריין נאָך איהם לואיס קארשונסקי, געקליידעט מעהר אַלס אַמעריקאַנער ספּאָרטסמאַן.) דאָס איז אונזער נייער מילנער הערר לואי קארשונסקי. בערטהאַ, איך וועל יעצט האָבען מיט ווע־מען דורכצולופּטערן מיין דייטשע שפּראַכע. **וויבּ האָבען שאָן געשפּראָכען געוואָרדען געוועזען זיין האָבען...**

א ש כ נ ז י : עי, דו! איך האָב געהערט, דו פּראָפּאַגאַנדירסט דיא ארבייטער ביי מיר אויפ׳ן מיהל? וועסט ניט בלייבען א לעבע־דיגער, אויב עס איז אמת. הערר מילנער, איהר וועט אכט געבען.

ל ו א י ס : דאַנקע, איך בין ניט געקומען אהער צו טהון דיא אַרבייט פון א רוסישען פּאָליציסט... (נעמט אראָפּ זיין מיצעל און נייגט זיך צו אַלע.) אין אייער דאמפּף מיהל איז אללעס עכט רו־סיש: קיין אָרדנונג, דיא מאַשינעריי אלט און פערראָסטעט, דיא וואלצענרעדער טויגען אבזאָליוט ניט. (זעצט זיך און נעמט אַ פּייפּ.) מיט אייער ערלויבניס, האָכווירדיגע דאמען. הערר אשכנזי, אין דער פאבריק־וועלט ערפינדעט מען יעדען טאָג נייע פערבעסערונגען, און איהר שטעהט 20 יאָהר אויף איין פּלאַץ. (פעררויכערט. נינא און מילע קומען, בלייבען שטעהן פערוואונדערט.)

ש ל י א מ ע : און דאָס איז פּייוועל חניאָק׳ס זוהן! אַ מפּלה וואָלט איך זיך אויף איהם גלויבען... (שרה הינדע לאָזט איהם ניט רעדען.)

ס אָ פ י ע : (שטיל) ער איז אַן אינזשענער, דאָס וואָלט גע־ווען א גוטער שידוך פאר מיין נינאַ׳ן.

א ש כ נ ז י : איהר וועט אונז מוחל זיין, מיר רעדען דאָ פון א פאמיליענאַנגעלעגענהייט.

ל ו א י ס : (שטעהט אויף) אה! איך האָב גערעכענט, מען רעדט דאָ פון דער דאמפּף מיהל, אויב עס האַנדעלט זיך פון דער פאַמיליענמיהל, בין איך קיין מילנער מעהר. (וויל געהן.)

ב ע ר ט ה א : הערר מילנער, עס מאַכט ניט אוים. עס האַנדעלט זיך וועגען אייער פריינד און איהר קענט בלייבען. (לואיס זעצט זיך צוריק און רויכערט דיא גאַנצע צייט מיט אַ ציניש־שמייכעלע) פּאפּא, איך וויים, דו האלסט ניט זעהר שטארק פון מיר, אָבער וועסט דאָך מוזען צוגעבען, אז איך בין אידא׳ן ניט נאָר איין עלטערע שוועסטער, איך בין איהר א בּיסעלע מוטער אויך. איך האָב אויך א שטיקעלע רעכט אריינצורעדען ווען עס האַנדעלט זיך פון איהר גליק. בערנאַרד איז איין עהרליכער מענש,

מיר קענען איהם גוט און איך מיין, אז קיין בעסערן שידוך פאר אי־דאַ׳ן דארף מען ניט זוכען.

א ש כ נ ז י: (אויסער זיך) וואָס? אידא גאָר? וואָס קומט דאָ פאָר? וואָס קומט דאָ פאָר בא מיר?

ס אָ פ י ע: דיא יונגערע פאר דער עלטערער? דאָס קען איך שאדען צום שידוך, בערטהא. (נינא און מיליע זעצען זיך אין אַ ווינקעלע צוזאַמען אויף איין ביינקעל.)

ב ע ר ט ה א: מיך דארף מען ניט רעכענען. איך שטעה ניט אין וועג... מיך מעג מען רעכענען וויא געשטאָרבען (ווייט הערט זיך אַ טרויעריגע קירכען גלאָקע) דאָ האַנדעלט זיך וועגען אידא׳ן.

ש ר ה ה י נ ד ע: (שטיל) אידא גאָר? וואָס הייסט דאָס, שליאמע?

ש ל י א מ ע: (גאַנץ שכור) וואָס פרעגסט דו קשיות? גולם, דו ווילסט מיט א האָרב און אויבען וויל מען מסתמא אָהן א האָרב...

א ש כ נ ז י: מע האָט פערגעסען ווער שמואל אשכנזי איז! (וויטהענד) איך וועל איך ווייזען דיא מאַכט פון שמואל אשכנזי!

ב ע ר נ אַ ר ד: הערר אשכנזי, ערלויבט מיר זאָגען...

א ש כ נ ז י: ניין! איך וועל זאָגען...

ב ע ר ט ה א: פאפא, ער האָט מיר ערשט געזאָגט, ער האָט ליעב מיין שוועסטער מיט א ליעבע, וועלכע וועט זיך ענדיגען מיט זיין לעבען, איך פיהל און פערשטעה, אז דאָס וואָס ער זאָגט א י צ ט איז ריכטיג! אידא, מעגסט מיר גלויבען, איך ווינש דיר גליק פון גאַנצען האַרצען. (נעמט איהר לעצטע בלום און שטעקט אַריין אידא׳ן אין דיא האָר) איך בין דיר א מוטער, א שוועסטער און א פריינ־דין. (וויינט) בערנאַרד׳ס מוטער האָט רעכט, מע קען וויינען פון פריידע און גליק... אַי! זאָלען מיינע טרערען קיינעם ניט שטערען צו פיהלען זיך גליקלאַך. (פאַלט אויף אידא׳ס שולטערן און וויינען ביידע זעהר שטאַרק. טאַליע וויינט אויך, זיין טיכעל איבער דיא אויגען.)

א ש כ נ ז י: איך! (וויל עטוואָס זאָגען, פאַלט צוריק.)

מ י ל י ע: (וויינט ביטער) נינא, זעה וואָס זיי טהוען אונ־

זער בערטהא׳ן! נינא! (אומאַרמען זיךביידע און וויינען. שרה הינדע וויינט, שליאמע לאָזט אראָפּ דעם קאָפּ גאַנץ שכור. סאָפיע לויפט צו אשכנזי׳ן און לואיס איז שוין לעבען איהם.)

ס אָ פ י ע: זעהט! וואָס איז מיט איהם?

ל ו א י ס: אפּאָפּלעקסיע!... (דער כאָר פון דיא טרויריגע גייסטער, וויא אין פּראָלאָג, גאַנץ פּיאנא.)

ס אָ פ י ע: נינא, וואָס וועלען מירביידע איצט טהון?... וועה איז מיר! וועה איז מיר! (פאָרהאַנג פאַלט ראש און באַלד צוריק. מע זעהט אַללע, ערשראָקענע, לעבען אשכנזי, איינע לויפען און שרייען: דאָקטאָר! דאָקטאָר! אַ גרויסער געטומעל.)

(פ אָ ר ה אַ נ ג)

דריטער אַקט

(דאָס זעלבע צימער. לעבען בערטהאַ'ס טיש אַ גרויסער אָפענער קאַסטען און א גרויסער טשעמאָדאַן. אויף שטולען און אויף דר'ערד ליעגען פיעלע מענער קליידער, וועש, ביכער און פערשיעדענע זאַכען. מ י ל י ע זיצט בא דער פּיאַנא און עקזערצירט. נ י נ א קלאַפּט טאַקט מיט אַ גרויסען בלייפעדער.)

מ י ל י ע (ענדיגט) איאַ, נינא, עס איז געוועזן ניט שלעכט? (זיא שטיפּט.)

נ י נ א: יא! גאַנץ היבש.

מ י ל י ע (קרימט זיא) יא, גאַנץ היבש! חי! חי! (צייגט אויף דיא קליידער) דו וועסט בייּנקען נאָך טאליען, ווען ער וועט אַוועקפאָהרען?

נ י נ א: (מאַכט זיך ניט הערענדיג) אלזאָ פיר מאָרגען ווידער נאָך אַ מאָל פון טשערני. דיא זעלבע זאַך גוט אויסלערנען און... ע. שמאָהל'ס.

מ י ל י ע: שמאָהל אויך? אַי, האָב איך פיינט דעם שמאָהל.

נ י נ א: (צייגט אין דיא נאָטען) מע מוז אללעס אויסלערנען, מיליע! יא, טשערני און שמאהל — דאָס איז אללעס. איצט, מיליע, קום אהער, איך וועל נור איבערקוקען דיינע אריפמעטישע אויפגאבען און דו וועסט זיין פריי. (געהט צום גרויסען טיש.)

מ י ל י ע (ברוגז)ע! אריפמעטיק אויך? איך וויל גאָר ניט!

נ י נ א: דו ווילסט זיין א שלעכטע און בערטהא זאָל זיך ערגערן איבער דיר?

מ י ל י ע: (געהט צום טיש) אריפמעטיק האָט געמעגט פערברענט ווערען, איידער מע האָט עס אויסגעטראַכט אויף אונזער קאָפּ! (מע הערט בערטהאַ'ס שטיממע.)

ב ע ר ט ה א: (פון אַנדערן צימער) יא, מאשע, אללעס דארף מען איבערפּרעסען.

מ י ל י ע: (גיט נינאַ'ן איהרע העפטען) אָי, נינא, זאָלסט ניט זאָגען בערטהאַן, אז איך האָב געשאָלטען דיא אריפמעטיקע!

נ י נ אַ: מיליע, ביזט אַ זיסער גנב'ל! (קושט זיא און קוקט אין העפט) ע... „פראגע: וואָס איז מעהר, 5 צעהנטעל אָדער 4 אַכטעל? ענטפער: אללעביידע גלייך". חע! חע! חע! אללע ביידע גלייך, ריכטיג! (בערטהאַ קומט מיט וועש.)

מ י ל י ע: (קרימט זיא) חע! חע! אַלע ביידע גלייך. ריכטיג! (ביידע לאַכען) חאַ! חאַ! חאַ!

ב ע ר ט ה א: קינדער, איהר אַרבייט צו איהר שטיפט, האַ?

נ י נ א: מיר ארבייטען שטיפענדיג.

ב ע ר ט ה א: דאָס איז גוט. (זעצט זיך לעבען אָפענעם קאַסטען) איך גיב טאַליע'ן מיט אין וועג איינגעמכאַץ. ער וועט דאָרט אין פעטערבורג איינלאַדען זיינע נייע קאמעראַדען און וועט זיי טראַקטירען מיט טיי און איינגעמאַכץ. מען דאַרף עס קענען איינפּאקען.

נ י נ א: בערטהא, ערלויבט מיר, איך וועל אייך העלפען.

ב ע ר ט ה א: ניין! ניין! מערדער, דו וועסט מיר נאָר צו־שטערען מיין גאַנצע סיסטעם (פּאקט) אָי, איך פערשטיי יעצט, וואָס אַ מוטער פיהלט, ווען זיא דאַרף זיך שיידען פון איהר קינד... דאָס לעבען קוקט אָבער ניט אויף אונזערע סענטימענטאַלע געפיהלע.

מ י ל י ע: בערטהאַ, אז טאַליע וועט אויסשטודירען אין פּע־טערסבורג, וועט ער טאַקי זיין אַ דאָקטאָר?

ב ע ר ט ה א: יא, מיליטשקע. (זיפצט) עס וועט זיין אונמוטהיג אין שטוב אָהן איהם.

מ י ל י ע: איך האָב אָבגעמאַכט מיט טאַליען, אַללע זונטאג זאָל איך איהם שרייבען בריעף. נינא, דו וועסט איהם שרייבען? זעה, וואָס מאַכסטו זיך ניט וויסענדיג? איך פרעג דיך דאָך? (נינאַ מאַכט זיך ניט הערענדיג, דערלאַנגט זאַכען בערטהאַ'ן.)

ב ע ר ט ה א: וואָס האָט עס צו דיר, דו פּלאַפּלערין?

מ י ל י ע: איך וויל אויף איהרע בריעף שרייבען אַ גערום פון זיך.

ב ע ר ט ה א: אפשר וועט זיא גאָר טאָליען ניט שרייבען?...

מ י ל י ע: זיא וועט שוין שרייבען... זיא מאַכט זיך נאָר, עס פערדריסט זיא ניט, וואָס ער פאָהרט אוועק. זעהט, זיא איז רויט געוואָרען! ע! ע!

ב ע ר ט ה א: מיליע!... אפשר וועט נינא גאָר ניט וועלען דו זאָלסט שרייבען גריסען אויף איהרע בריעף?

מ י ל י ע: אזוי? וועל איך איהר ניט ערלויבען שרייבען גריסען אויף מיינע בריעף.

ב ע ר ט ה א: (פּאַקט) ניין? איז ניט געהאַנדעלט?

מ י ל י ע: (קרימט זיא) ניין! איז ניט גהעאַנדעלט. (אַלע לאַכען.) איך לויף זיך שפּיעלען אין גאָרטען. (לויפט אב.)

ב ע ר ט ה א: האר אוים, דו שטיפעריין! נינא, זינד זיא איז מיט דיר, איז זיא געוואָרען א לעבהאַפטעס און זאָרגלאָזעס קינד, דאָס איז גוט. לעבען מיר וואָלט זיא געוואָרען צו אַלט און צו סאָליד... חע! חע! עס איז איין אונגליק, אז מע האָט א הויקער. מיינסט, מיר פלעגט זיך ניט וועלען א מאָל אַ שטיף טהון? איך פלעג אָבער באַלד א טראַכט טהון: איין אַנדערער וואָלט עס גע־פּאַסט, פון מיר וועט מען לאַכען. איך האָב שטענדיג געמוזט דער־שטיקען אין זיך יעדע לוסטיגקייט און צווינגען זיך זיין סאָליד...

נ י נ א: מענשען און זאָגאַר דיא נאַטור האָבען אייך אזוי פיעל אונרעכט געטהון און איהר האָט אַללעמען ליעב... בערטהאַ, וואו נעהמט איהר אזוי פיעל ליעבע?

ב ע ר ט ה א: קינד, אין דער ליעבע געפין איך א טרויסט פון אַללע מיינע צרות. ליעבען הייסט לעבען. (בלייבט זיצען פער־טראַכט. נינאַ כאַפּט איהר האַנד און דריקט זיך צום האַרצען.) וואָס איז, נינא, ווילסט מיר עפּים זאָגען?

נ י נ א: יא, בערטהאַ, ער אָבער דארף עס ניט וויסען. ווען איך זעה, אז מע פּאַקט זיינע זאַכען, פיהל איך, אז ער פאָהרט טאַקי אוועק, און, איך וויים ניט פאַר וואָס, מיר טהוט אזוי וועה דאָס האַרץ... און מיר ווילט זיך וויינען... (גיט אַ מאַך מיט'ן האַנד און ראַש אב.)

ב ע ר ט ה א: (פאָלגט זיא מיט איהרע בליקען) אה, שעהנע, גליקליכע יוגענד, איך האָב דיך ניט געקענט! מיר איז געוועזן בע־שידען נאָר צו קוקען אויף דיר פון דער ווייטען. (בלייבט פער־טראַכט) ... דאָך זעהען און פערשטיין דעם זינן וואָס דו זעהסט, איז אויך א גליק. זעה נאָר איך זיץ! (פאקט פלייסיג) איך הויב אָן ווערען פויל אויף דער עלטער. (א י ד א קומט געקליידעט אין אַ דונקעלען דאַמען־קלייד, אין אַ קליין קערבכען איהר האַנד־אַרבייט.)

א י ד א: (איז זעהר טרויריג) וויא זיא איז פערטיעפט אין איהר אַרבייט. (ווערט פריילאַך) איך וועל זיא אונמיסטען גוט איבערשרעקען. (גנב'עט זיך לאַנגזאַם אויף דיא שפיץ פינגער, שטעלט זיך אָב יעדען אויגענבליק. בערטהאַ קערט זיך ניט אום, מאַכט אַ כיטרע מיענע מיט'ן געזיכט און דיא אויגען און פאַקט. פויזע.)

ב ע ר ט ה א. נו, שוין! וויא לאַנג דאַרף עס נעמען ביי דיר איבערצושרעקען א מענשען?

א י ד א: שלעכטע! איך האָב געמיינט, ענדליך וועל איך האָבען פון וואָס צו לאַכען א ביסעל.

ב ע ר ט ה א: עס איז טאַקי אַן עולה פון מיר... נו, וועסט שוין לאַכען אַן אַנדערש מאָל.

א י ד א: (זעצט זיך, זיפצט שווער) איך געפין זעהר ווייניג און זעהר זעלטען פון וואָס צו לאַכען.

ב ע ר ט ה א: (קוקט אויף איהר לאַנג) זעה נאָר, מאַדאַם, וועסט אַזוי לאַנג זוכען פון וואָס צו לאַכען, ביז דו וועסט געפינען פון וואָס צו וויינען, און אַנדערע וועלען נאָך אויך וויינען איבער דיר....

א י ד א: (ערשראָקען) וואָס מיינסט דו דאָס, בערטהאַ?

ב ע ר ט ה א: איך מיין, וואָס איך זאָג. א, נו, וויַיז נאָר, אידא, וואָס נעהסט דו דאָס אויס?

א י ד א: איך נעה אויס א זעקעל פיר לוא... פיר קאָר־שונסקי, ער זאָל האָבען אין וואָס צו האַלטען זיין טאַבאַק. א יאָ, עס וועט זיין שעהן? זעהסט, און דו זאָגסט, איך טהו גאָר נישט...

ב ע ר ט ה א: נו, יא, א נויטיגע ארבייט! פאר וואָס מאַכסט דו דאָס ניט פיר דיין מאַן?

אי ד א: מיין מאַן? דו ווייסט דאָך, ער רויכערט ניט און שמעקט ניט, און טאַנצט ניט, און זינגט ניט און טרינקט ניט, און לאַכט ניט און גאָר נישט ניט!

ב ע ר ט ה א: דאָס הייסט, מיט אַנדערע ווערטער, דו ווילסט זיך בעריהמען מיט דעם, וואָס דיין מאַן איז א שטילער מענש, ניט קיין טרינקער, ניט קיין שפּרינגער און ניט קיין שאַרלאַ־טאַן? דאָס איז זעהר שעהן פון דיר, וואָס דו קענסט איהם שעצען. (גערט) מע דארף געהן זעהן, האָט מען ניט פערגעסען דעם פּאַפּאַ מאַכען א בוליאָן. (ביים טיער) אידא, מיין ניט, מע קען דורכטאַנ־צען און דורכלאַכען דאָס גאַנצע לעבען. מע דארף זיך צווינגען ערנסט דענקען און עהרליך פיהלען.

א י ד א: איך פערשטיי ניט, וואָס דו זאָגסט.

ב ע ר ט ה א: איך זאָג, מיר אללע וואָלטען געווען רויבער, מערדער, ווילדע טהיערען, אויב מיר וואָלטען געלעבט נאָר פיר זיך און גאָר ניט געדענקט, אז אַן אַנדערער האָט אויך געפיהלע, א הארץ, א זעעלע. אידא, מיר זיינען מענשען דערמיט, וואָס מיר קענען ניט האָבען אללעס וואָס מיר ווילען און מעגען ניט טהון אַללעס, וואָס אונז געליסט זיך. געדענק, וואָס איך זאָג דיר! (גיט אויף איהר א שטרענגען קוק און אב.)

א י ד א: (טראַכט) האָט זיא געמיינט עטוואָס דערמיט? אָדער עס איז א ביסעל מאָראל גלאַט אין דער וועלט אַריין? נו, יא, ער איז דען ניט גערעכט, ווען ער זאָגט: מענשען לעבען נאָר צו רויבען איינער בא דעם אנדערן דיא פרייהייט. אָי! זיא מיינט, איך קען נאָר לאַכען און טאַנצען. זיא ווייסט ניט, אז איך האָב זיך דיא לעצטע צייט אויסגעלערנט וויינען אויך. איך זאָל קענען שטאַרבען, וואָלט איך בעסער געוואָלט שטאַרבען. (מע הערט אַ לויטען געשפּרעך) שש! דיא מענער געהען! (לויפט צום שפּיעגעל) זעה נאָר, מאַדאַם, וואָס פאר א זויערן פּנים דו האָסט היינט. (כאַפּט ארויס פון דער טאַשע א שאַכטעל מיט פּוידער, פּוידערט זיך

שנעלל און זעצט זיך אנידער. מע הערט שטיממען.) אָי, ווען איך הער זיין שטיממע, ווערט אין מיר פערקילט דאָס בלוט. (בערנאַרד און לואיס קומען, דער לעצטער געקליידעט אַלס יעווראָפּייאישער אַר־בייטער. זיין קאָסטיום איז אויסגעשמירט אין מעהל. ער טראָגט פּאַ־פּירען און פּלאַנען.)

בערנאַרד: אהה! אָט איז אידא! איך האָב דיך היינט נאָך ניט געזעהען. בערטהאַ איז דאָ ניטאָ? וויא געפעלט דיר, אידא, לואיס האָט שוין א שפּאָגעל נייעם פּלאַן. (לואיס נויגט זיך צו איהר ריטטערליך) קאַרג האָט אונז געקאָסט דאָס איבערבויען.

לואיס: בערנאַרד, דאַרפסט פערגעסען דיא רוסישע סיסטעם: מאַכען קאַפּיטאַל אָהן קאַפּיטאַל, נאָר מיט פרעמדע אַר־בייט! ביזט דו א קאַפּיטאַליסט, ארבייט מיט דער קאַפּיטאַליסטי־שע מעטאָדע...

בערנאַרד: איך ווייס ניט, מיר וועלען ווייזען דעם פּלאַן בערטהאַ'ן. פערשטייסט דו מיך, מיר קענסט דו צוטומלען דעם קאָפּ מיט ציפערן און מיט טענות, זיא אָבער וועט נאָר אַ קוק טהון, וועט זיא שוין פערשטיין, איז דאָס נויטיג אָדער ניין.

לואיס: (זעצט זיך) אַלזאָ, וועלען מיר א ביסעל זיצען און וואַרטען אויף פריילין בערטהאַ. (פערדרייכערט זיין פייף) דיא וואהרהייט געזאָגט, זיא איז דער איינציגער מענש, וואָס פערשטייט עטוואָס.

אידא: דאָס איז א שעהנער קאָמפּלימענט פיר אונז אללע.

לואיס: איהר ווייסט דאָך, מאַדאַם, איך בין ניט דער מענש וואָס מאַכט קאָמפּלימענטען.

אידא: ניש־קשה, איהר זאָלט זיין פערליעבט אין א פּערזאָן, וואָלט איהר שוין יא געמאַכט קאָמפּלימענטען.

לואיס: (פרעגט) איהר, מאַדאַם, ווייסט בעסער פון אנ־דערע, איך מאַך ניט קיין קאָמפּלימענטען, זאָגאר ווען איך בין יא פערליעבט אין א פּערזאָן. (אידא אין פערלעגענהייט.)

בערנאַרד: וואָרום מיינסט דו עפּיס, אז אידא איז דאָס מחויב צו וויסען בעסער פון אַנדערע?

ל ו א י ס: (קוקט אויף איהם) ווארום איך מיין? (רוי־כערט) בערנארד, אויף דיזער פראגע בין איך בערייט צו יעדער צייט דיר ענטפער געבען.

ב ע ר נ א ר ד: וואָס מיינסט דו דאָס? קוק איהם נאָר אָן, איך מאך שפּאס און ער רעדט אזוי ערנסט!

א י ד א: (ערשראָקען) וואָס פרעגסט דו איהם? ווייסט ניט, ער האָט ליעב מיט יעדען וואָרט ווען עס איז בעליידיגען, א שטעך טהון, ברענגען אין א פערלעגענהייט? (שוין רוהיג) דיין טייערער פריינד האָט געמעגט זיין א ביסעל א בעסערער מענש.... קארשונסקי, איהר זעהט? איך נעה אוים פיר אייך א זעקעלע פיר אייער טאבאק. אזא שלעכטער פערדיענט ניט קיין פרעזענטען, נאָר זיי האָבען שוין אזא גליק, דיא שלעכטע!...

ל ו א י ס: (בעטראכט איהר אַרבייט) אונגיצליכע אַרבייט פיר איין אונגיצליכע זאך. איהר מיינט דאָך ניט, מאדאם, איך וועל שלעפּען אזא זאק מיט טאבאק אין מיין טאשע?

א י ד א: דו הערסט א דאנקבארקייט פון דיין פריינד? (בייז, שמייסט פאָרט איהר אַרבייט.)

ב ע ר נ א ר ד: דו ווייסט דאָך, אידא, דער דייטש איז א ביסעל חזירעוואטע... וויא אללע דייטשען! דו, דייטש! זאָג מיר, ווען וועסט דו זיך טאקי פערליעבען אין עפּים א פערזאָן און טאקי חתונה האָבען?

ל ו א י ס: פערליעבען זיך בין איך בערייט צו יעדער צייט. דיא מאדאם קען בעשטעטיגען, אז איך זאָג ניט קיין ליעגען.

ב ע ר נ א ר ד: ווידער דיא מאדאם? וויא געפעלט עס דיר, אידא, נאָר עפּים שטעלט ער דיך פאר אן עדות! (קוקט אויף איהר פאָרשענד, אידא אין א פערלעגענהייט.)

ל ו א י ס: פערליעבען זיך יא, אָבער הייראטען? דאָס ניט! דיא פאָרם פון אונזער פאמיליען־לעבען, פון אונזער עהע איז אַלט און צופוילט. מע קען ניט צופּאסען צו אונזער יעצטיגען לעבען דאָס, וואָס איז געווען גוט מיט טויזענדער יאָהרען צוריק... אונזערע רעכטע, אונזערע עקאָנאָמישע פערהעלטניסע, אונזערע אידעען האָ־

בען זיך ראדיקאל פערענדערט און דיא פאמיליע בלייבט נאָך אימער, וויא תרח מיט מתושלח'ן האָבען זיי געגרינדעט. אויסער דעם, איך וואָלט אין יעדען פאַלל ניט געהייראַטעט, ווייל דאָס וואָלט מיך געצוואונגען צו ענטזאגען זיך פון מיין „איך" צוליעב אַנדערע, צו לעבען ניט נאָר צוליעב זיך, נאָר צוליעב אַנדערע... איך וויל ניט זיין געבונדען! איך וויל זיין גאַנץ פריי און לעבען נאָר צוליעב זיך אַליין...

ב ע ר נ אַ ר ד: אָי, ר' דייטש, ביזט א גוטער עגאָאיסט!...

ל ו א י ס: מיין פריינד, עגאָאיזם איז פיר דאָס לעבען אַזאַ קראַפט וויא דער דאמפף פיר דיין דאמפף־מיהל. עגאָאיזם איז דיא איינציגע ליעבע, דיא איינציגע ענערגיע, וועלכע מאַכט אונז טהעטיג און בענוצט אַללע מיטלען צו פערשטאַרקערען און פערלענגערען אין אונז דעם אינסטינקט פון לעבען. (אַ דיענער ערשיינט אין טיער.)

ד י ע נ ע ר: (צו בערנאַרד'ן) מיין הערר, אַ מאַן וואַרט אויף איייך אין קאַנטאָר.

ב ע ר נ אַ ר ד: באַלד. (דיענער אב) הערר אָבער־מילנער, דו געהסט?

ל ו א י ס: איך? (רויכערט לאַנג) ניין, איך געה ניט.

ב ע ר נ אַ ר ד: יא, דו בלייב דאָ א ביסעל פילאָזאָפירען מיט מיין אידא. וויא איך האָב בעמערקט, ווערט זיא ענטציקט פון דיין פילאָזאָפי. נו, יא, מיר אַללע זיינען זעהר שוואַכע פילאָזאָפען און דיך נעמט דער רוח ניט. איך קום באַלד. (ראש אב. אַ לאַנגע פויזע. לואיס רויכערט לאַנגזאַם און קוקט אויף איהר.)

א י ד א: (אונטערוואָרפען) דיין בעמערקונג פריער וועגען מיין פרעזענט האָט מיך זעהר בייז געמאַכט און בעליידיגט.

ל ו א י ס: (רויכערט) גאַנץ איינפאַך, ווען דער פרעזענט האָט ניט קיין פראַקטישען זינן, איז דיא אַרבייט אונזיננינ. איהר ווייסט, איך בין ניט קיין זיסער, ניט קיין סענטימענטאַלער מענש...

א י ד א: אָה, ניין, ניין! ביזט אַ ביטערער, א גיפטיגער, אַ שלעכטער מענש. איך האָב ניע אין מיין לעבען פאַר א מענשען מורא געהאַט און פאַר דיר האָב איך מורא. יא, איך האָב מורא

פאר דיר! איך פערשעלט דעם טאָג וואָס איך האָב דיך בעגעגענט, איך בעוויין מיט ביטערע טרערען דאָס, וואָס איז געשעהן און העלפען קען איך ניט. דו ביזט אַ גראָבער מענש, א גרויזאמער מענש, דו פערשאַפסט מיר ווייטאגען און שמערצען און איך האָב דיך מיט יעדען טאָג מעהר ליעב... דו ערנידריגסט מיך און איך פערגעטטער דיך. דו זאָלסט מיך שלאָגען און טרעטען מיט דיא פיס, וואָלט איך דיך נאָך שטאַרקער געליעבט. נו, דו ווייסט דאָך אללעס, קענסט דו ערקלערען פאר וואָס איז דאָס?

ל ו א י ס: דאָס איז דיא מיסטישע געהיימניס פון א פרויען־זעעלע.

א י ד א: איך בין בערייט געהן צו מיין אונגליק אָהנע צו דענקען פון זיך און פון דיא פאָלגען. איך בין בערייט שטארבען פאר דיר און איך וויס ניט זאָגאר, אויב דו ליעבסט מיך.

ל וא י ס: יא, איך האָב דיך ליעב. ווייסט דו פאר וואָס? פיר קיין זאך ניט, נאָר דערפאר, ווייל דו האָסט מיך אזוי שטארק, אזוי בלינד, אזוי עלעמענטאריש, אזוי זעלבסט אויפאָפפערנד ליעב. נאָר דערפאר!

א י ד א: א, איך האָב דיך שטארק ליעב, ווייל דו ביזט א שטארקער. אָבער ער? קרענקט עס דיך ניט, וואָס דו האנדעלסט אזוי געגען דיין פריינד?

ל ו א י ס: יא, איך בין איהם א פריינד. איך בין אָבער זיך נאָך א גרעסערער פריינד. קינד, פריינדשאפט עקזיסטירט צווי־שען מענשען נאָר דאן, ווען זיי האָבען פערשידענע אינטערעסען. ווען אָבער זייערע אינטערעסן בעגעגענען זיך, וויא צום ביישפיעל, יעצט, ווארום זאָל איך אָפּפערן?

א י ד א: אָה, לואי, איז דאָס עהרליך?

ל ו א י ס: איך האָב מיינע אייגענע בעגריפע וועגען דעם וואָס איז עהרליך אָדער אונעהרליך. איך פערשטיי ניט, צוליעב וועמען, אינ׳ם נאָמען פון וועלכע אויסגעטראַכטע מאָראל זאָל זיך דער מענש ענטזאגען פון דעם, וואָס גיט איהם גליק און פרייד? דער מענש דארף נעמען אללעס, וואָס דאָס לעבען גיט איהם. געוויס,

איין בעדינגונג נאָר, ער דארף נעהמען אָפּען, ניט וויא אַ גנב, ניט פערבאָרגענערהייד, נאָר וויא א מענש וואָס פיהלט, אז ער איז בע־רעכטיגט צו נעמען... און דערפאר, אידא, האָב איך דיר שוין גע־זאָגט און זאָג דיר יעצט: ער מוז דיא גאַנצע וואַהרהייט וויסען! ער מוז!

א י ד א: (געהט צו איהם, ערשראָקען) ניין, ניין, לואיס! איך בעט דיך, ניין! דו האָסט מיך זעהר איבערגעשראָקען פריער, דו האָסט זיך געווענדעט צו מיר, וויא צו דיין עדות. איך זעה אָפּט אין דיר א מין פרעכען נצחון, א מין צו להכעים דוקא נעמען און ערציילען איהם.

ל ו א י ס: (סאַרקאַסטיש) הם! איך פערשטיי, דיך שרע־קען דעם מאַנס רעכטע און דעם פּאַפּאַס נאָמען.

א י ד א: ווען דער פּאַפּאַ האָט זיך גענומען א יונג ווייב, האָט ער גערענקט פון זיך, ניט פון מיר... און ווען איך האָב דיך ליעב, דענק איך ווייניג פון איהם.

ל ו א י ס: פריער פון אַללעס לערנען זיך דיא קינדער פון זייערע אייגענע עלטערן.

א י ד א: דעם מאַנס רעכטע וואָלטען מיך ניט געשראָקען, אז דערפון וואָלט ארויס שלעכטס נאָר פאר מיר, אז נאָר איך וואָלט ליידען, אז בערנאַרד וועט מיך בעשטראָפען, אַרויסטרייבען, ערמאָר־דען, וואָלט איך ניט געוועזן דאגעגען צו ערציילען איהם דיא גאַנצע וואַהרהייט. איך ווייס אָבער, ער איז צו אַ גוטער, ער האָט מיך זעהר שטאַרק ליעב, ער וועט מיר גאָר נישט טהון, ער אליין וועט ליידען! דאָס וועט איהם נאָר צוברעכען דאָס לעבען, אונגליקליך מאַכען, טויטען!... אָה, דו זאָלסט וויסען, וויא שטאַרק ער האָט מיך ליעב!

ל ו א י ס: (רויכערט, שמייכעלט ציניש) פאר וואָס זשע, מאַדאַם, האָט איהר איהם ניט ליעב?

א י ד א: וואָס ווייס איך? אפשר ווייל איך בין א שלעכטע, ווייל דו ביזט געקומען, ווייל ער איז אפשר שוין איין אָבגעלעבטער מענש און איך בין צו יונג, ווייל ער איז צו לאַנגווייליג און איך בין

צו לייכטזיננינ. ווען איך וויל אומלויפען, טאנצען, שטיעפען, פיהלט ער זיך מיעד און צו סאָליד. ווען איך בין פריילאך, ווערט ער אונמוטהינ. איך וויל לעבען, זיין לוסטיג, ער אָבער וויים נאָר: ווייץ, מעהל, מיהל, מאָהלען... עס איז נאָך גוט, וואָס בערטהאַ האָט אויסגעפיהרט און מיר זיינען געבליעבען לעבען צוזאמען, אז ניט, וואָלט איך פון לאַנגווייליע און אונטהעטיגקייט שוין לאַנג פון זינן אראָפּ!

ל ו א י ס: וויא דו טענה׳סט, ביזט דו גערעכט, ער האָט אָבער אויך וואָס צו זאָגען.

א י ד א: ווען ער געהט אין מיהל, שלאָף איך נאָך און ווען ער קומט פון מיהל, דארף מען געהן שלאָפען. נייען א זייגער גע־נעצט ער שוין און דרעמעלט אויף זיין שטול.

ל ו א י ס: ער איז א שלעפעריגער בא דיר, הא? חאַ! חאַ!

א י ד א: דו לאַכסט און מיר ווילט זיך ווינען מיט ביט־טערע טרערען. אָבער וואָס איז ער שולדיג? ער איז א גוטער, ער איז זעהר א גוטער, פאר וואָס זאָלען מיר איהם פערגיפטען דאָס לעבען מיט אונזער וואַהרהייט? (קניעט לעבען איהם) איך בעט דיך, לואיס, טהו עס ניט... אויב מע מוז מיט ליעגען פערמיידען איין אונגליק, — מוז מען! (וויינט, אומאַרמט איהם, קושט זיינע הענד) טהו עס ניט, טייערער, טהו עס ניט! איך וויים, וואָס מעהר איך וועל איהם נאַררען, דעסטאָ נידריגער וועל איך פאַללען. עס קען זיין זאָגאַר דו וועסט פערליערען דיין לעצטע אַכטונג צו מיר און וועסט מיך בעהאַנדלען נאָך ערגער וויא איצט. אָבער איך האָב מורא פאַר דער וואַהרהייט, איך האָב מורא! (אַ גערויש, זיא, ערשראָקען) ער געהט צוריק! (ווהיספערט, פערצווייפעלט) לואי, אין גאָטעס נאָמען, איך בעשווער דיך, זאָג ניט, זאָג איהם ניט! (שפּרינגט אויף, ברענגט איהרע האָר אין אָרדנונג. ב ע ר נ אַ ר ד קומט.)

ב ע ר נ אַ ר ד: איך בין שוין דאָ. אידא, וואָס האָסט זיך ערשראָקען אַזוי?. (זיא קען ניט ענטפערן פון אויפרעגונג.) זעה נאָר, וואָס איז מיט דיר? (קיין ענטפער) לואיס, וואָס איז מיט איהר? (ער בעטראַכט זיא.)

ל ו א י ס: (רויכערט, רוהיג) וואָס מיט איהר איז, דאַרף זיא זאָגען. יעדער מענש דאַרף ענטפערן פיר זיך אליין.

ב ע ר נ אַ ר ד: זעה נאָר בעסער, אידא, וויא דו האָסט זיך אויסגעשמירט אין מעהל.

ל ו א י ס: (רוהיג) מאַדאַם, אַז מע געהט אום צווישען מיהל־מענשען, איז זעהר אונפּראַקטיש צו טראָגען דונקעלע קליידער.

ב ע ר נ אַ ר ד: איאָ, עס איז אונפּראַקטיש? אידא, געה בעסער און רייניג זיך אָרום, אָדער טהו אָן אַ'ן אנדער קלייד, אַז ניט, וועט מען מיינען, אַז דו ביזט דער מילנער, ניט ער. (אידא געהט געהאָרכזאַם. בא דער טיער ווענדעט זיא זיך אום צו לואיסען מיט אַ בעטענדען בליק. אב. פּויזע. בערנאַרד געהט אום איבער'ן צימער. לואיס קוקט איהם אָן און רויכערט רוהיג.)

ב ע ר נ אַ ר ד: (שטעלט זיך אָב געגען איהם) לואיס, דו דאַרפסט מיר זאָגען, וואָס דאָ איז צווישען אייך פאָרגעקומען?

ל ו א י ס: גאַנץ איינפאַך, צווישען אונז איז פאָרגעקומען א געשפּרעך, וואָס האָט זיא אויפגערעגט.

ב ע ר נ אַ ר ד: אַ געשפּרעך? הם! איך פערשטעה! אַ געשפּרעך פון וועלכען מען ווערט אויסגעשמירט אין מעהל. האָסט ניט געקענט אויסטראַכטען עפּיס א מעהר פּאַסענדען ליעגען?

ל ו א י ס: (בייז) מיין הערר, פּאַסענדע ליגען, דאָס זיינען דיא קאָנווענציאָנעללע זיטטען אייערע אין וועלכע איהר אַללע, דיא זאָגענאַנטע ציוויליזירטע וועלט, לעבט! יא, אַללע אייערע זיטטען און אייערע מאָראַלישע רעגלאַמענטען זיינען נאָר פּאַססענדע ליעגען... איך האָס פּאַססענדע ליעגען גערארדע וויא אונפּאַססענדע!

ב ע ר נ אַ ר ד: (ער האָט איהם ניט געהערט און ניט פערשטאַנען) וואָס טויג איצט דיין פילאָזאָפיע? דיא זעעלע וויינט בא א מענשען, דאָס הארץ בלוטעט און דו פילאָזאָפירסט.

ל ו א י ס: וויא איך פערשטיי, פאַנגסט דו אָן צו ווערען אייפערזיכטיג. אין אַזאַ פאַל פרעגט מען ניט דעם אַנדערן און מען גלויבט ניט קיינעם. מען זוכט, מען קוקט און מען געפינט אליין די וואהרהייט.

ב ע ר נ אַ ר ד : לואיס, איך פערלאָז מיך אויף דיין פריינד־שאַפט און...

ל ו א י ס : דו, ברודער, פערלאָז דיך ניט זעהר שטאַרק אויף פריינדשאַפט. ווען אַ מענש געהט הייראַטען, טהוט ער דאָס ניט צוליעב יענעמס פריינדשאַפט, נאָר צוליעב זיך אַליין און ער דאַרף זיך פערלאָזען נאָר אויף זיך אַליין. ער דאַרף וויסען, אז אַ פרוי איז ניט אַ שטיקעל מעבעל, וועלכעס וועט־בלייבען שטעהן דאָרט, וואו דער מאַן וועט עס אנידער שטעלען. עס איז אַ לעבעדיגער מענש מיט בלוט, נערוועז, געפיהלע, מיט אַ זעעלע, מיט קאַפּריזען, מיט ליידענשאַפטען, מיט משוגעת׳ן, מיט פערלאַנגען, מיט, דער טייוועל וויים, וועלכע פאַנטאַזיען! ענטוועדער נעם זיך אַ ווייב, וועלכע זאָל אין דיר אַליין קענען געפינען איהר גאַנצעס גליק און בע־פריעדיגונג, — דאַן ביזט דו גאַראַנטירט. אָדער טהו וויא דער טערק, פערשפּאַר זיא אין אַ האַרעם און שטעל בא איהר טיער צעהן דוצען יעוונוכען, דאַן קענסט דו זיך אָבנאַררען און, אם וועניגסטען מיינען, אז דו ביזט גאַראַנטירט, אָדער פשוט פרעג ניט קיין קשיות און קוק זיך ניט צו זעהר שטאַרק, דאָס הייסט, קוק יא, נאָר אזוי.... צווישען דיא פינגער, וועסט דו קענען שטענדיג גלויבען — אפשר יא, אפשר ניט... פאַמיליען־עהרע, מאָראַל, טרייהייט זיינען זעהר שעהנע זאכען און איהר מעגט זיך שפּיעלען מיט זיי, אָבער אין דער זעלבער צייט זייט ניט קיין נאַאיווע נאַררען און פערגעסט ניט, אז דאָ ארום אייך געהן אום ניט מלאכים, נאָר לעבעדיגע, זינדיגע מענשען...

ב ע ר נ אַ ר ד : יא, לעבעדיגע, זינדיגע מענשען! עס קען זיין אַן אַנדערער וואָלט זיך בערוהיגט מיט אַזאַ פילאָזאָפיע, איך אָבער וועל דאָס ניט איבערלעבען. לואיס, איך האָב זיא זעהר צו שטאַרק ליעב! מיין גאַנצעס לעבען איז אין איהר. ווען זיא שלאָפט, קען איך זיצען שטונדען לאַנג און צוהערען זיך צו איהר אָטהעם, ווען זיא רעדט, ווייזט זיך מיר אויס, דאָס גאַנצע הויז ווערט אָנגעפילט מיט קלינגענדע זילבערנע טעננער. איך האָב זיא ליעב מיט דער ליידענשאַפט פון אַ ליעבהאָבער, מיט דיא צערט־

ליבקייט פון א מוטער און מיט דער טרייהייט פון א ברודער. איך בין זעהר אייפערזיכטיג, אָבער איך האָב עס איהר ניט געצייגט, ווייל איך וויס, אייפערזוכט בעליידיגט א פרוי און מאכט דעם מאַן לעכערליך. אָבער אין דער שטיל לייד איך זעהר שטאַרק און זעהר פיעל. ווען איהר רעדט ביידע, אָדער ווען איהר הויבט אָן פלוצלינג אין גאָרטען לויפען אין איבעריאָגענעס, אָדער ווען איך זעה, וויא דו נעמסט מיין אידא אין דיינע ארעמס און לערנסט זיא טאַנצען א דייטשען האָפּ־שאַ סאַ! — ווערט אין מיר פערקילט מיין בלוט, אָבער איך זעה זיך צו בעהערשען... היינט אָבער קען איך ניט שווייגען מעהר. איך וויל וויסען דיא וואַהרהייט, וויא שרעקליך זיא זאָל ניט זיין. לואיס, איך פערשטיי וואָס דו זאָגסט. מיר זיינען ניט מלאכים, מיר זיינען לעבעדיגע זינדיגע מענשען. וויל איך וויסען, האָבען דיא לעבעדיגע, זינדיגע מענשען שוין געזינ־דיגט? (לואיס שווייגט) איך פרעג גאַנץ איינפאַך: האָבען דיא זינ־דיגע מענשען זיך אויסגעשמירט נאָר אין מעהל, אָדער זיי האָבען זיך שוין אויסגעשמירט אין בלאָטע אויך? (קיין ענטפער) דו מעגסט זיין ווער דו ביזט, איך קען דיך גוט און וויים, דו וועסט ניט זאָגען קיין ליעגען, דאַרום פרעג איך דיך: זאָג מיר, האָבען דיא זינדיגע מענשען שוין געזינדיגט? יא, זאָג מיר דיא גאַנצע וואַהר־הייט און ערמאָרדע מיך מיט איין מאָל!....

ל ו א י ס: (קלאַפּט אוים מיט א כעס דעם טאַבאַק פון זיין פייף) נאַ! צום טייוועל! מיין פייף איז ווידער אויסגעגאַנגען!

ב ע ר נ אַ ר ד: לואיס, דו הערסט, וואָס איך פרעג דיך?

ל ו א י ס: (בעשעפטיגט מיט זיין פייף) האַ? וואָס פרעגסט דו מיך אייגענטליך?

ב ע ר נ אַ ר ד: לואיס, איך פרעג דיך, האָבען דיא זינדיגע מענשען שוין געזינדיגט?

ל ו א י ס: האַ? אויב דיא זינדיגע מענשען האָבען שוין גע־זינדיגט? (שלאָגט אָן זיין פייף מיט טאַבאַק, פעררוּיכערט לאַנגזאַם, זיינע הענד ציטטערן. בערנאַרד זעהט עס ניט.) אויב זיי האָבען שוין געזינדיגט? ע... ניין!

ב ע ר נ א ר ד: דו גיסט מיר דיין עהרענוואָרט?

ל ו א י ס: דו ווייסט, אז עהרע, מאָראַל און דיא אלע אַנ־דערע זאכען זיינען בא מיר נור וואָרטע אָהן א בעדייטונג און אָהן א זינן!

ב ע ר נ א ר ד: דען גיעב מיר דיין עהרליכע האַנד, דיין האַנד איז עהרליכער פון דיין מויל. (דריקט זיין האַנד) ניין? דו זאָגסט ניין? אָה, דו ווייסט ניט, וואָס איך האָב אין דעם אויגענבליק איבערגעלעבט! דו קענסט עס ניט בעגרייפען (טרערען שטיקען איהם) מע קען וויסען א סך פילאָזאָפיע און ניט פערשטיין וואָס דיא זעעלע פון א מענשען קען ליידען...

ל ו א י ס: דערוויילע לאָז אָב מיין האַנד! (רייסט אַרויס זיין האַנד) און הער, וואָס איך וועל דיר זאָגען. וויא איך זעה, ווילט איהר פיהרען אייער מיהל מיט דער אַלטער סיסטעם. איך קען ניט בלייבען דאָ! איך וועל מוזען געהן צוריק נאָך דייטשלאַנד. גאָטס פערדאמטע, מיזעראבלע קרעמער! צום טייוועל! (אַ קלאַפּ מיט'ן טיער. אב.)

ב ע ר נ א ר ד: דער געדאַנק בערוהיגט זיך און דיא געפיהלע ווילען זיך ניט בערוהיגען.וואָס האָב איך געדארפט עפּיס טהון? דיא לעצטע צייט בין איך וויא א צודולטער. (פערדעקט זיין גע־זיכט און בלייבט זיצען. ב ע ר ט ה א קומט.)

ב ע ר ט ה א: (גיט אויף איהם אַ קוק און מאַכט זיך פריילאך) עי, בערנארד, וואָס האָט איהר זיך אזוי פערקרימט? צעהנווייטאָג?

ב ע ר נ א ר ד: ניין, עפּיס אזוי... איך האָב זיך נאָר פער־טראַכט...

ב ע ר ט ה א: איהר פערטראַכט זיך צו אָפט, דאָס איז ניט גוט. אַז מע זינגט איין מאָל יום כפור כל נדרי, איז דאָס א חכמה. אָבער סוכות כל נדרי, הושענא רבה כל נדרי, פורים כל נדרי? פע! ניט נאָר אידא'ן, נאָר זאָגאר איך וויים ניט ווער עמען, וואָלט עס נמאס געוואָרען...

ב ע ר נ א ר ד: (אונרוהיג) וואָס איז, בערטהאַ, אידא האָט זיך בעקלאָגט פיר אייך?

ב ע ר ט ה אַ: אידא? ניין! וואָס ווייסט אידא? מע מעג זאָגען, זיא איז נאָך ניט מעהר וויא א קינד. אָבער דאָס איז ערגער, דיא אונצופריעדענהייט קען אויסוואקסען בא איהר אונבעוואוסטערהייד. מע דארף ווירקען אויף איהר צום גוטען, אז ניט, וועט מען ווירקען אויף איהר צום שלעכטען. וואָס געהט איהר אום שטענדיג וויא מיט א פולען זאק מעהל אויף דיא פּלייצעס און ציהט ארויף אויף זיך דיא עלטער? איהר זייט נאָך א יונגער מאן! איך פערשטעה, דיא צרות וואָס איהר האָט געליטען אַ מאָל האָבען אין אייך ערמאָרדעט יעדע לוסטיגקייט... פערגעסט אָבער ניט, אידא איז אויסגעוואקסען וויא א פרייער ווילדער פויגעל אין וואַלד. זייט א ביסעל לעבעדיגער, איהר פערשלאָפענער יוד וואָס איהר זייט! (קרימט איהם אין זינגט) כל נדרי ,אַי, אַי, אַי!

ב ע ר נ אַ ר ד (לאַכט) אַי, בערטהאַ, עס ווערט אַזוי גרינג אויפ'ן האַרצען, ווען איהר רעדט.

ב ע ר ט ה א: אַך, יא! איך האָב ערשט בעגעגענט דעם דייטש, ער איז זעהר בייז און זאָגט: אויב מע וועט איהם ניט געבען קיין געלד אויף דער נייער פערבעסערונג, בלייבט ער ניט דאָ. איך ווייס ניט, אויב מע קען געפינען א צווייטען מילנער, וויא ער איז. ער מעג זיך איבערנעמען. און זיין נייער פּלאַן איז אויך איין אויסגעצייכענטער.

ב ע ר נ אַ ר ד: הייסט עס, מע וועט איהם דאַרפען אססיגנירען דאָס געלד?...

ב ע ר ט ה א: ניין! איך האָב איהם געזאָגט: מיר וועלען ניט אססיגנירען קיין געלד אויף דער פערבעסערונג און ער מעג פאָהרען, אויב איהם געפעלט ניט.

ב ע ר נ אַ ר ד: פאר וואָס? איהר זאָגט דאָך אַליין, דאָס געשעפט וועט ליידען... און...

ב ע ר ט ה א: גאַנץ איינפאך, ער דארף דאָ ניט זיין מעהר.

ב ע ר נ אַ ר ד: ער דארף דאָ ניט זיין מעהר? (ערשראָקען) בערטהאַ, איהר האָט עטוואָס בעמערקט?

ב ע ר ט ה אַ: (גאַנץ רוהיג) עטוואָס בעמערקט? וואָס מיינט

איהר דאָס? (זעצט זיך ביים קאַסטען און פּאַקט די איבריגע זאַכען) גאַנץ איינפאַך, ער איז אנטיפּאַטיש, וויל איך בענוצען די געלע־גענהייט און פּטור ווערען פון איהם. פּע! איך האָב פיינט די דייטשען, וויל איך זיך אויף א מאָל ערלויבען א פערגניגען און חאַטש פון איין דייטש נקמה נעמען... יא, מע דארף איהם לאָזען לויפען.

ב ע ר נ אַ ר ד: ער איז דאָ דער איינציגער מענש וואָס געהט ניט אום מיט אַ שווערען זאַק אויף די פּלייצעס. אויב מיר וועלען איהם פאָרט שיקען, וועט אידא מיינען, מיר טהוען עס אונ־מיסטען אום זיא צו ערגערן. זיא וועט דענקען, איך האָב עס גע־טהון, וויל... ווייל איך האָב עפּיס א פערבאָרגענעם צוועק. דאָס וועט זיא בייז מאַכען... דאָס וועט מיך מיאוס מאַכען אין איהרע אויגען. וואָס קוקט איהר אויף מיר אזוי?

ב ע ר ט ה אַ: איך קוק וויא נאַרריש פערליעבטע מענער זיינען. גבורים, הא?!

ב ע ר נ אַ ר ד: אַי, בערטהאַ, די ליעבע מאַכט אונז נאַר־ריש, רויבט אונזער פערשטאַנד, אונזער קראַפט. דער מלאך המות האָט זיא אויסגעטראַכט צו פערגיפטען אונז דאָס לעבען. (אַ גערויש.)

ב ע ר ט ה א: איך הער דער פּאַפּאַ קומט. געהט בעסער צו אידא'ן, דער פּאַפּאַ האָט אייך ניט ליעב.

ב ע ר נ אַ ר ד: און אידא האָט מיך ליעב? ווער אין דער וועלט האָט מיך ליעב? (סאָפּיע פיהרט אַריין אשכנזי. זיין רעכטע האַנד און רעכטע פוס זיינען פּאַראַליזירט, ער שטעלט זיך אָב אין מיטען צימער און קוקט אויף בערנאַרד'ן.)

ב ע ר ט ה א: (שטיל) דער פּאַפּאַ האָט אייך ניט ליעב. געהט צו אידא'ן... זיא דארף ניט בלייבען אליין. פאָרט! פאָרט פון דאנען! (שטויסט איהם ארויס; געהט צום פּאָטער.)

א ש כ נ ז י: (בייז) ההוץ!... ווערען געזונד — **מוז ער** פאָרט פון מיין הויז! פאָרט!

ב ע ר ט ה אַ: פּאַפּאַ, ווילסט עפּיס?

א ש כ נ ז י: זיצען דאָ... דאָ... ביים פענסטער. (בערטהאַ און סאָפיע זעצען איהם אויף אַ שטוהל ביים פענסטער.)

ב ע ר ט ה א: (נעמט זיין טאַשענטוך, ווישט אָב זיין שטערן און העלפט ער זאָל זיצען בעקוועם.) ווילסט עפּיס זאָגען, פּאַפּאַ?

א ש כ נ ז י: יא! בערטהא, עסען! עסען דאָ! (שאמקעט מיט דיא ליפּען) בין הונגעריג, הונגעריג!

ב ע ר ט ה אַ: שוין פּאַפּאַ, עס איז דאָ א בוליאָן פאר דיר. (ענדיגט אויף גיך דעם איינפּאַקען, מאַכט צו דעם קאַסטען און לויפט אב.)

א ש כ נ ז י: הוץ! הוץ! ער איז דאָ בעל הבית! (דיא זון הויבט אָן אונטערגעהן, רויטע שטראהלען אין פענסטער.)

ס אָ פ י ע: זאָל איך דיר לעזען א צייטונג?

א ש כ נ ז י: (נערוועז) ניין! דיא זון! מיינע אויגען! קען ניט... דיא זון! דיא זון!

ס אָ פ י ע: (לאָזט אראָפּ דיא סטארע פון פענסטער. זיא טהוט יעדע זאך מיט אַ טרויריגע אונטערטהעניגקייט) נו, אזוי איז גוט? לעג ארויף דיין קראַנקע האַנד אהער. (לעגט ארויף זיין האַנד אויפ׳ן ארם פון שטול.) אי, וועה איז מיר! (זעצט זיך אָן אַ זייט און זיפצט שווער.)

א ש כ נ ז י: וואו זייט איהר דאָרט? איך וויל ניט בלייבען אַליין!

ס אָ פ י ע: ביזט ניט אַליין. איך בין דאָ. (געהט צו איהם.)

א ש כ נ ז י: דו... איך וויל רויכערן, מאך מיר א פּאַפּיראָס...

ס אָ פ י ע: (מאַכט אַ פּאַפּיראָס, שטעקט עס אַריין אין אַ פּאַפּי־ראָסניק, גיט איהם אין מויל אַריין.) דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, זאָלסט רויכערן וואָס וועניגער. (ער וויל אויפהויבען זיין האַנד, דיא האַנד פאַלט צוריק. זיא גיט איהם צו פעררויכערן.)

א ש כ נ ז י: יא, ניט רויכערן, ניט לעבען! אַללע ווילען איך זאָל שטאַרבען, וואָס גיכער. שעהן דאַנקט איהר מיר אָב! א וועלטיל! יעדער... נאָר פאר זיך!

ס אָ פ י ע: שש! בערוהיג זיך. דיר איז שעדליך צו זיין

בייז. (פויזע. זיא געהט אום איבער'ן שטוב.) דאָס איז מיין לע־בען! מע קען זאָגען, דאָס איז דאָס לעבען פון א פרוי! צוגע־שמידעט צו דעם האַלב טויטען קערפּער מיט אַן אייזערנע קעטט. און דאָך וויל איך ניט דיא קעטט זאָל, חלילה, איבערגעבראָכען ווע־רען. וואוהין וועל איך זיך אהינטהון? איצט בין איך דאָך מאַדאַם אשכנזי און מיין נינא האָט א היים. גאָטטעניו, זאָל זיך איהר טרעפען א שידוך. זיא פערשטייט ניט, וויא נויטיג עס איז פיר א פרוי חתונה האָבען און זיין געזיכערט אין לעבען.

א ש כ נ ז י: סאָפיע, סאָפיע! וואו ביזט דו דאָרט?

ס אָ פ י ע: דאָ בין איך, וואָס איז?

א ש כ נ ז י: מיר... דאָ... שטיקט אין האַלז. (וויל אויפהוי־בען זיין האַנד, זיא פאַלט צוריק.)

ס אָ פ י ע: באַלד. (מאַכט לויז זיין קאָלנער.) און דאָך, זינד ער איז קראַנק, זאָל מיך גאָטט ניט שטראָפען פאר דיא רייד, איז ער מיר ניט אַזוי פרעמד און אזוי מיאוס וויא פריער.

א שב נ ז י: סאָפיע, דיא זון ניטאָ שוין. (עס ווערט ביס־לאכווייז דונקעל.)

ס אָ פ י ע: (הערט ניט) פריער האָט ער געמיינט, ער האָט א רעכט צו פּייניגען מיין קערפּער, איצט דאַרף ער אַליין האָבען מיין הילפע און מיין רחמנות.

א ש כ נ ז י: סאָפיע, עפען פענסטער!

ס אָ פ י ע: (הערט ניט) איצט קען מיר קיינער ניט שטע־כען דיא אויגען מיט'ן שטיקעל ברויט וואָס איך עסס און מיט'ן פּלאַץ וואָס איך פערנעם דאָ.

א ש כ נ ז י: (וויל אַליין עפענען דאָס פענסטער און קען ניט, ווערט זעהר בייז) עפען... פענסטער! (וואַרפט זיין שטעקען.)

ס אָ פ י ע: (לויפט צו איהם) וואָס איז? דעם פענסטער? באַלד... שש! זיי ניט אויפגערעגט. גיעב אַ קוק וויא שעהן. (צייגט אין אָפענעם פענסטער) זעהסט, דיא זון פערגעהט ערשט און דיא לבנה איז שוין דאָ אויפ'ן הימעל.

א ש כ נ ז י: יא, איך בין נאָך ניט געשטאָרבען און מיינע יורשים זיינען שוין דאָ...

ס אָ פּ י ע: אַ מענש קען ניט איבערמאַכען גאָטט׳ס וועלט.

א ש כ נ ז י: יא, גאָטט׳ס וועלט! עסען! הונגעריג! בערטהאַ, וואו איז זיא דאָרט? עס האַרט זיא דען? בערטהאַ!

ס אָ פּ י ע: שוין, איך ברענג דיר באַלד דיין בוליאָן. (געהט) דער דאָקטאָר זאָגט, ער דאַרף יעדע מינוט ערוואַרטען א צווייטען קלאַפּ און דעם טויט אויך און דאָך, וויא זאָגט מען, כל זמן שהנשמה בקרבו, ווילט זיך נאָך בוליאָן אויך. אָי! אַז מע איז נאָך א נגיד, קען מען נאָך אויספיהרען, אַן אָרעמאַן זאָל בעסער מיט אַזאַ אונגליק ניט געשטראָפט ווערען! (אב. עס ווערט דונקעל. פּויזע.)

א ש כ נ ז י: גאָטט, ווען וועל איך שוין געזונד ווערען? אַזוי לעבען איז ניט גוט און שטאַרבען וויל איך ניט... ניין! ניין! איך וויל לעבען! וויל לעבען! האַ? (ווייט הערט זיך דיא טרויריגע קירכען גלאָקע און דאָס טרויריגע געזאַנג פון פּראָלאָג. ער הערט זיך צו.) ווען איך בלייב אַליין אין דער פינסטער, ווייזט זיך מיר אויס, איך הער א טרויריגען געזאַנג און א גלאָקע... איך האָב עס אזוי וויא געהערט שוין א מאָל לאַנג אין חלום... אפנים דאָס איז א סימן, אז איך הויב אָן געזונד ווערען. (הערט זיך צו פריער אונרוהיג, נאָכדעם בלייבט ער זיצען שטיל. עס ווערט גאַנץ דונקעל. מיליע, נינא און טאליע קומען. טאליע אין זוממערדיגע קליידער.)

מ י ל י ע: זעה נאָר, קיין ליכט ברענט ניט און קיינער איז ניטאָ. איך האָב אַ שרעקליכען אפּעטיט... דאָס וועט בערטהאַ׳ן פרייען. ארעמער פּאַפּאַ, אז ער האָט אפּעטיט קרימט מען זיך און אז איך האָב אפּעטיט, איז דאָס א שמחה... קינדער, איהר האָט ניט מורא בלייבען דאָ אַליין? איך לויף זוכען בערטהאַ׳ן. (לויפט אב. נינא זעצט זיך ביי דער פּיאנא, טאליע זעצט זיך פון דער ווייטען. ווען נינאַ זעצט זיך, פערטשעפּעט זיא אַ קלאַוויש. עס גיט אַ קלונג און הילכט לאַנג. פּויזע.)

נ י נ א: מיין האַרץ איז וויא צוזאַמענגעפּרעסט.

ט א ל י ע: מיין האַרץ אויך. פון וואַנען קומט עס?

נ י נ א: עס קומט פון איין הארץ צום אנדערן. (זיפצט) הייסט עס, מארגען פאהרט איהר טאקי אוועק פון אונז?

ט א ל י ע: יא, נינא, מארגען גאנץ פריה. מארגען וועט איהר מיך שוין ניט זעהען. איהר וועט נאך שלאפען, ווען איך וועל פאהרען צום האפבאן. אללע וועלען שלאפען, נאר בערטהא ניט, זיא געוויס ניט.

נ י נ א: איך וועל אויך ניט שלאפען. איך מיין, איך וועל זיך היינט גאר ניט לעגען שלאפען.

ט א ל י א: (שטיל) איך אויך ניט. (פויזע.) נינא, וואס וועט איהר טהון א גאנצע נאכט?

נ י נ א: איך וועל זיצען ביים פענסטער און קוקען ביז עס וועט ווערען טאג.

ט א ל י ע: אויב איהר ווילט, קומט שפעטער אין גארטען, וועלען מיר ביידע שפאצירען און רעדען ביז טאג. וועט איהר קור־מען, נינא? (אשכנזי הויבט אויף זיין קאפ און הערט זיך צו.)

נ י נ א: יא, איך וועל קומען. דיא לבנה וועט אויפגעהן און מיר ביידע וועלען רעדען ביז עס וועט ווערען טאג. ווען עס איז פינסטער, האב איך מורא אין גארטען פיר דיא שאטענס.

ט א ל י ע: אז איך וועל זיין מיט אייך, דארפט איהר ניט מורא האבען! נינא, פריער האבען מיר געשוויגען און איצט איז דא אזוי פיעל צו רעדען, אז עס איז אונמעגליך אללעס צו זאגען.

נ י נ א: דאס הארץ ערציילט, זאגאר ווען מע זאגט ניט.

ט א ל י ע: נינא, וועט איהר ניט פערגעסען אויף מיר, ווען איך וועל אוועקפאהרען?

נ י נ א: (טרערען אין דער שטימע) און איהר טאליע, וועט איהר חאטש א ביסעלע בענקען נאך מיר?

ט א ל י ע: אי! איך זאל זיך ניט שעהמען, וואלט איך איצט געוויינט.

נ י נ א: איא, עס ווילט זיך וויינען און עס איז גוט.

ט א ל י ע: יא, עס איז גוט און עס ווילט זיך וויינען. נינא, שפיעלט מיר עטוואס.

נ י נ א (בויגט זיך צו דער פיאנא, וויינט א ביסעלע, ווישט אָב דיא טרערען און שפּיעלט גריעג׳ס סועטטע פון פּעער גינט. דיא לבנה געהט אויף.)

ט א ל י ע: ווען איך האָב אייך דערזעהען צום ערשטען מאָל, האָב איך באַלד געוואוסט... נינא, איהר ווייסט, וואָס איך מיין...

נ י נ א: יא, איך ווייס. טאַליע, איך האָב אויך באַלד דער־פיהלט.

ט א ל י ע: פאר וואָס איז דאָס?

נ י נ א: איך ווייס ניט. דאָס האַרץ האָט באַלד געגעבען א ציטטער.

ט א ל י ע: און דאָך זייט איהר אזוי לאַנג געוועזן וויא ברוגז אויף מיר.

נ י נ א: אַך! איך בין ניט געוועזן ברוגז. ווען איהר זאָלט דאַן קראַנק ווערען אָדער, חלילה, שטאַרבען, וואָלט איך אויך גע־שטאָרבען. אָבער זאָגען אייך האָב איך ניט געקענט. איך האָב פאַר אייך מורא געהאַט.

ט א ל י ע: איך האָב פאר אייך אויך מורא געהאַט. נינא, איך האָב איצט אויך מורא פאר דיר.

נ י נ א: איצט האָב איך פאר דיר קיין מורא ניט, טאַליע. איך ווייס, איך בין דיינע. יא, איך בין דיינע! דו פיהלסט עס אויך און דו ווייסט עס. זאָגט דיר דיין האַרץ דאָס ניט?

ט א ל י ע: ניט נאָר מיין האַרץ, דיא שטראַהלענדע לבנה זאָגט עס מיר, דיא שעהנע נאַכט ערציילט עס מיר, דיא ליכטיגע שטערן זינגען עס מיר. דו הערסט? (אַ נאַכטיגאַל זינגט אין גאָר־טען) נינא, דו הערסט?

נ י נ א: אַז איך הער וויא דו רעדסט צו מיר, הער איך אַללעס. וואָס איז דאָס, טאַליע, דו הערסט ניט? מיר ווייזט זיך אויס, איך הער פיעלע לוסטיגע שטיממען און א פריילעכען געזאַנג. (כ אָ ר: דיא האָפנונגען און טרוימערייען, וויא אין פּראָלאָג, זינגט גאַנץ פּיאנא.)

ט א ל י ע: אין אונז זינגען דאָס דיא פריילִיכע שטיממען, אין אונז זינגט דיא גאַנצע וועלט, אין אונז זינגען דיא זיסע האָפ־נונגען און דיא שעהנע טרוימערייען! נינא! איך האָב דיך ליעב! איך האָב דיך ליעב! איך מיין, אז מע האָט אַזוי שטארק ליעב, קען מען שטאַרבען!

א ש כ נ ז י: (פאַלט צום פענסטער מיט א לויטען און ביטערן געוויין) אָה, דאָס לעבען! דאָס לעבען! (נינא גיט אַ קלאַפּ איבער דיא קלאַווישען און שפּיעלט פאָרטאָ דיא זעלבע סועטטע. אַ לאַנגע פּויזע. בערטהאַ ערשיינט אין טיער מיט א ברענענדע לאָמפּ, לעבען איהר מיליע מיט אַ'ן עפּעל, וועלכען זיא עסט מיט אַפּעטיט. עס ווערט ליכטיג. סאָפיע קומט מיט בוליאָן, שטעלט עס לעבען אשכנזי'ן און בעטראַכט איהם ערשטוינט.)

ב ע ר ט ה א: (קוקט אויף טאליען און נינאָן. גאַנץ שטיל) אָה, הייליגע, מעכטיגע ליעבע!

ס אָ פ י ע: (קיינער הערט זיא ניט) ער איז טויט! (אידא, בערנאַרד און לואיס ערשיינען אין פענסטער).

א י ד א: (שרייט אין פענסטער מיט פרייד און פערצווייפלונג) בערטהאַ, ער פאָרט ניט! בערנאַרד לאָזט איהם ניט! מיין בערנארד וועט איהם ניט לאָזען! (ביידע מעננער לאַכען גוטמוטהיג. נינאַ שפּיעלט נאָך מעהר פאָרטאָ.)

(פ אָ ר ה אַ נ ג)

פיערטער אקט.

(דאָס זעלבע ציממער, אָבער גאַנץ אַנדערע מעבעל, וויא אין א רוסישער „גאָסטינננאיא“. ש ל י א מ ע ה ו ץ זיצט ברייטלאך אויף אַ קרעסלא. ב ע ר נ אַ ר ד געהט אום מיט אַ צייטונג אין האַנד. עס איז אַ זוממער־טאָג. דאָס פענסטער איז אָפען. אויף איינעם פון דיא טישען שטעהט אַ גראפין מיט וואַסער און א גלאָז.)

ב ע ר נ אַ ר ד: יא! יעדען טאָג לעזט מען אין דיא צייטונגען: א מאן האָט זיך ערמאָרדעט, א מאן האָט ערמאָרדעט זיין פרוי, א מאַן האָט ערמאָרדעט זיין קינד, זיין פרוי'ס ליעבהאָבער...

ש ל י א מ ע: נו, בכן איז באשר איז וואָס?

ב ע ר נ אַ ר ד: גאָר ניט... איך זאָג נאָר, דער טויט שרעקט היינטיגע צייטען קיינעם ניט.

ש ל י א מ ע: שרעק זיך יא, שרעק זיך ניט, עס קען עפּיס העלפען? אַז אויבען זאָגט מען שטאַרב, ווערסט דו שטאַרבען, זאָלסט אפילו איננעמען א מיתה משונה, און אַז מע זאָגט דאָרט לעב, ווערסט דו לעבען, זאָלסט איפלו קרעפּירען דאָ אויפ'ן פּלאַץ. אַלץ דאָרטען!...

ב ע ר נ אַ ר ד: איך מיין, דו ביזט גערעכט, ניט דיא געלערענטע. עס מוז זיין אויבען א האַנד, וואָס פיהרט צום גליק אָדער אונגליק, א האַנד, וואָס בעשטראָפט אונז דערפאר, וואָס מיר האָבען וועמען געטהון אונרעכט... אי! (זיפצט.)

ש ל י א מ ע: יא, עס איז דאָ א פינגער וואָס פינגערט. איז בכן איז באשר איז וואָס דארפסט דו זיך זאָרגען? דו האָסט, חלילה, קיינעם קיין אונרעכט ניט געטהון.

ב ע ר נ א ר ד: איך? ווער ווייסט... איך וואָלט נאָר געוואָלט וויסען, וויא אזוי, למשל, קען בערנאַרד זילבערמאַן יא בעגעהן זעלבסטמאָרד, אויב דאָרטען איז פערשריעבען „ניין“?

ש ל י אָ מ ע: וואָס איז דאָס פאר א משל? ביזט משוגע צו חסר דעה?

ב ע ר נ אַ ר ד: שטעל זיך פאָר, איך האָב מיך בעשלאָסען?

ש ל י א מ ע: אַי, הער אויף מיט דיא שניידערשע חכמות!

ב ע ר נ א ר ד: וואָס־זשע דו האָסט מורא, וועסט ניט האָבען צו וועמען קומען מיטוואָך נאָך דיין וואָכען־געהאלט? איך וועל דיר און דער מאַמען איבערלאָזען אין מיין צוואה האַלב פון מיין פערמעגען.

ש ל י אָ מ ע: גולם, בערעכען נאָר, וואָס רעדסט דו דאָס? אז דו לעבסט און ביזט געזונד, ביזט דו ניט קראַנק צו געבען און איך בין ניט קראַנק צו נעמען. דערויף ביזט דו מיר א זוהן... וואָס דען?!... אָבער שטאַרבסט דו, חלילה, וואָס דארף איך דיין פערמע־גען, דיין מיטוואָך, דיין צואה, דיא גאַנצע וועלט? פערד, מיט דיר שטאַרבט דאָך בא אונז אָב אללעס אין'ם לעבען. איידער דו, ווע־לען מיר זיך ביידע מיט דיין אַלטע מאַמע בעסער לעגען אין קבר. וואָס וועט אונז טויגען דער מיטוואָך, אז מיר וועלען ניט האָבען קיין שבת אין אונזער לעבען?...

ב ע ר נ א ר ד: איך פרעג עס נאָר אזוי, ווייל איך וויל זאָלסט מיר ערקלערען... צום ביישפיעל, דו רעדסט אָפט פון דעם אונבעקאַנטען. ווער איז דער אונבעקאַנטער?

ש ל י אָ מ ע: חכם, מע זאָל וויסען ווער דער אונבעקאַנטער איז, וואָלט ער ניט געווען קיין אונבעקאַנטער... מיר ווייסען נאָר ניט, אלץ דאָרטען! וויא איך בין דערגאַנגען מיט מיין שכל, איז דאָס אזוי: דער אונבעקאַנטער קומט פריער אין'ם בלוט, פון דאָרטען געהט ער אין מח, פון דאָרטען פאָהרט ער אריין אין דער־נשמה... און אז דיא נשמה וויל ניט בלייבען אין גוף, איז פערפאַ־לען — מע מוז זיך אָבפּעקלען. דו פרעג מיך, שליאמע הויז ווייסט דיא אַלע דאָזיגע זאַכען. (אַ דיענער ערשיינט ביים פענסטער.)

ד י ע נ ע ר: הערר זילבערמאַן, מע דארף אייך אין קאַנ־טאָר. (אב.)

ב ע ר נ א ר ד: (זיפצט) איך דארף זעהר נויטיג דיא קאַנ־

טאָר מיט דיא אַללע געשעפטען ! (געהט) פּאַפּאַ, איך קום באַלד, איך וויל נאָך הערען פון דיר וועגען דיא ראָזיגע זאכען. (אב.)

ש ל י אָ מ ע : עהע ! בערנאַרד הויבט אָן האַלטען פון מיר מעהר וויא פון דיא געלערנטע. מיין שרה הינדע זאָל דאָ זיין, וואָלט איך שוין דערפאר אַליין געמעגט איהר אָנשפּייען א פוללע; פּנים. האָסט געשטונדירט בכן איז באשר איז וואָס ? זאָל מיר דער געלערענטער ערקלערען, למשל, אַזאַ קלייניגקייט : פאר וואָס האָט מיין שנור דוקא געבוירען א מיידעל און ניט א יונגעל ? איך האָב געוואָלט א יונגעל, ווייל זינר דער מחותן ע"ה איז געשטאָרבען, בין איך דער גרעסטער מיוחס אין דער משפּחה און וואָלט אודאי געווען סנדק אויפ'ן ברית-מילה. מיין בערנאַרד האָט געוואָלט אַ יונגעל, ווייל, וויא זאָגט מען עס, א יונגעל איז דאָך ניט קיין מיידעל. אַללע ווייבער פון דער משפּחה האָבען געוואָלט א יונגעל, ווייל בא די ווייבער איז גלאַט א יונגעל א גרעסערע מציאה. דיא געשטודירטע מעקישמאַרקע האָט געשוואָירען, אז זיא זעהט שוין בעשיינפּארלאָך א יונגעל, דער געלערנטער דאָקטאָר האָט געזאָגט, ער האָט שוין אָנ־געטאַפּט אַ יונגעל מיט אַללע סמנים. צום סוף וואָס ? א מיידעל ! פאר וואָס א מיידעל ? ווייל אויבען האָט מען אָנגעצייכענט א מיי־רעל... חע ! חע ! וואָס דען ? עס נעמט זיך פון זיך אליין ? (סאָפיע קומט, זיא איז זעהר אויפגעלעגט. ער נעמט אראָפּ זיין היטעל, נייגט זיך) אָה, מאַדאַם, האַבע דיא עהרע. מיין קאָמפּלימענט, רעקאָ־מענדאציע, אַססיגנאַציע, וויא געהט עס ?

ס אָ פ י ע : קאָמפּלימענט, רעקאָמענדאציע, אַססיגנאַציע ? חאַ ! חאַ ! מע זעהט, איהר זייט א מאָל געווען א זשענסקער... קאַ־וואליר... פאר וואָס זעהט מען אייך אזוי זעלטען ?

ש ל י א מ ע : צו מיין אַלטער דאַרף מען אויסבייטלען אַללע חלומות. אז איך געה אהער נעמט זיא דער רוח. נו, אז איך געה בכן איז באשר איז וואָס ? אפשר איז דאָס נאָר סינטאַפּ... סימפּ־נאַטיע...

ס אָ פ י ע : איהר מיינט געווים סימפּאַטיע.

ש ל י א מ ע : אימשטיינס געזאָגט, אין מיינע יאָהרען, וואָס

קען זיין דיא סכנה? ווער, דאכט זיך, דארף נאָך אזוי וויסען ?וויא זיא? נאָר געה טענה מיט איין אידענע. זיא זאָגט, אז ווען א מאַנז־ביל ליגט שוין אפילו אויף דרערד מיט דיא פיס צום טיער אָן אָב־געהויבענער, טאָר מען איהם אויך ניט לאָזען אליין מיט א שעהנע אַלמנה. אַי, ניט אומזיסט זאָגט דער חכם אין סידור: ברוך אתה, זאָגט ער, שלא עשני אשה...

ס אָ פ י ע: דער חכם פון סידור לאַכט פון אונז, שליאמע הוין לאַכט, אַללע לאַכען און מיר וויינען...

ש ל י א מ ע: פון דעסטוועגען בין איך געווען א פּאָאָר מאָל און האָב איך ניט געטראָפען.

ס אָ פ י ע: זינד בערטהאַ האָט פערנומען דעם פּאָטער׳ס צימערן אויבען און אידא׳ס וואָהנונג איז דאָ, קום איך אהער זעל־טען. (שרה הינדע עפענט שטיל דיא טהיר.)

ש ר ה ה י נ ד ע: זעהסט, פונקט וויא איך וואָלט געווען דערביי! (קוקט בייז אויף ביידען) טאָמער וואָלסט דו געגאַנגען א היים, תכשיט מיינער? (זיא רעדט דיא גאַנצע צייט האַלב לויט.)

ס אָ פ י ע: שרה הינדע, איהר ווילט גאָר ניט אריינגעהן זי־צען א ווייל?

ש ר ה ה י נ ד ע: איך דאַנק אייך. איך בין איהם געקו־מען נעמען אהיים. (שטיל) אַלטער שטורמאַק, מיט דיר שפּיעלט זיך דער מלאך המות, און דו שפּילסט זיך נאָך מיט׳ן יצר הרע, האַ!

ש ל י א מ ע: שש! פאָלג מיך, געה אהיים. איך וועל באַלד קומען. בערנאַרד דארף מיך נויטיג.

ש ר ה ה י נ ד ע: (טרערען שטיקען זיא) ווילסט ירשנ׳ן אשכנזי׳ן? א מכה! דו לעג מיך פריער אריין אין דער ערד, בע־גראָב מיך, נאָכדעם מעגסט דו זיך שלאָגען קאָפּ אָן וואַנד...

ש ל י א מ ע: דיא ווייבער! אָן אונגליקליכע נאַציע, האַ? מאַדאַם, איהר וועט מוחל זיין, זאָגען בערנאַרד׳ן, איך קום באַלד צוריק.

ש ר ה ה י נ ד ע: איך וועל דיך באַלד לאָזען, וויא לאַנג קרענקסט דו! עס ציהט דיך אהער וויא א מאַגנעט... האַ?

ש ל י א מ ע : קום אַהיים ! אַלטער נאַרר, האָסט זיך שפּעט געכאַפּט. אַ מאָל האָב איך געבעטען דעם רבש"ע רחמים ער זאָל מיר העלפען פון דיר פּטור ווערען. איצט איז שוין פערפאַלען. ווען א מענש טראָגט פערציג יאָהר א גוליע אויפ'ן האַלז און אַקען, וועט ער פאר דער מיתה ניט געהן דיא גוליע אָבשניידען... איך וועל שוין מיט דער גוליע צוזאמען געהן אין דרערד אריין. אז אויבען זאָגט מען : האַלט זיך מיט דער גוליע, האַלט מען זיך !... מיין קאָמפּלימענט, מאַדאַם, אַדיו, צום ווידערזעהען.

ש ר ה ה י נ ד ע : וויא ער וויים דאָס דיא אַללע שטוקעס, דער אַלטער זשלאָב ! (ביידע אב.)

ס אָ פ י ע : עס איז צו לאַכען און צו וויינען... דאַנקען גאָטט, איך וועל דאָ לאַנג ניט פערבלייבען. האָט א פרוי ווענינ אמת'ע צרות מיט שלעק ? ניין ! זיא טראַכט זיך נאָך אויס נייע. אָי ! ווער קען בערעכענען דיא צרות פון א פרוי ? איז זיא צו יונג, האָט זיא צרות. צו אַלט ? — צרות. פון שענהייט צרות, פון העסליכקייט צרות. שמערצען און צרות פון טראָגען, פון האָבען, פון ערציהען קינדער. צרות פון'ם מאַן, פון פאַמיליען־פערהעלטניסע פון קליינליכע שטוב זאכען, פון דיא קינדערס אויפפיהרונג, פון'ם מאַן'ס שלעכטע געשעפטען, פון זיינע קראַנקהייטען, פון דיא קינדערס קראַנקהייטען. היינט דיא אַללע צרות און סכנות נפשות פון דיא שרעקליכע פרויען־קראנקהייטען ? און דאָך, לעבען נאָר פאַר זיך אַליין וויל קיין פרוי ניט. טאַקי וואָס איז פאר א לעבען, אַז מע האָט ניט צוליעב וועמען צו לעבען און ליידען צרות ? (זיא נעמט פון איהר טאַשע אַ בריעף און לעזט. בערטהאַ קומט.)

ב ע ר ט ה א ? איהר זיצט דאָ אַליין גאָר ? און וואו איז דאָס אידא ?

ס אָ פ י ע : איך האָב געזעהען, זיא איז געאַנגען מיט'ן קינד און מיט דער ניאַניע שפּאַצירען.

ב ע ר ט ה א : איך בענק נאָכ'ן קינד... אידא'ס קינד און מע רופט עס רעבעקא, נאָך מיין גאָטטזעליגע מוטער, האָב איך דאָס ליעב און דיא הויפּטזאכע איך האָב דאָס ליעב, ווייל דאָס קינד איז

א קינד. פון וועמען האָט איהר דאָס ערהאַלטען א בריעף, אויב איך מעג פרעגען? (זיא רוימט און ברענגט אַללעס אין א בעסערע אָרדנונג.)

ס אָ פ י ע: וועגען דעם בריעף האָב איך געוואָלט מיט אייך זיך מישב זיין... מיר, ווייבער, זיינען צוגעוואוינט אַנדערע זאָלען פאַר אונז דענקען און זאָרגען, קען איך זיך אליין קיין עצה געבען בערטהאַ, איך וויל אוועקפאָהרען פון דאנען.

ב ע ר ט ה א: זאָ לאַנג איהר לעבט, איז אונזער הויז דער היים פון שמואל אשכנזי'ס אלמנה. זייט איהר, חלילה, אונצופריע־דען מיט אונזער בעהאַנדלונג?

ס אָ פ י ע: חלילה, נאָר איך מוז פאָהרען...

ב ע ר ט ה אַ: אויב איהר מוזט, זאָג איך אייך, דער פאַפּאַ האָט טאַקי פערגעסען אויף אייך אין זיין צוואה. איך וועל אָבער ניט פערגעסען. מוזט איהר ווירקליך פאָהרען?

ס אָ פ י ע: איך וועל הערען וואָס איהר וועט זאָ־גען. איהר האָט אַ קאָפּ כמעט וויא א מאַנסביל, איהר לערנט מיך און נינאַ'ן שטענדיג צו גוטען. נעמט, למשל, ווי איך פלעג א מאָל האַלטען פון דער מאָדע. און איצט גאָר ניט.

ב ע ר ט ה א: חע! חע! מע מיינט, איך האַלט ניט פון דער מאָדע, ווייל איך האָב אַ הויקער. פערקערט, א גוטע מאָדיסטין האָט געוואָלט מיט א מאָדנעם קלייד אַראָפּגנב'ענען ביי מיר א האַלבען האָרב... אַ האַלבען האָרב? פיר א מילליאָן ניט! דיא מאָדע איז גע־שאַפען געוואָרען, מע זאָל קענען אראָפּגנב'ענען, וואָס עס איז איב־ריג און אריינ'גנב'ען וואָס עס פעהלט. מע וויל געפעלען אָהן ליעבע, מאַכט מען זיך שעהן אָהן דער הילפע פון דער נאַטור.... אמת'ע ליעבע דאַרף ניט קיין מאָדע! אבער וואָס איז אייך פּלוצ־לינג איינגעפאַלען?

ס אָ פ י ע: איך וויים, איך בין דאָ קיינעם ניט איבריג אין שטוב, אָבער דאַרפען דאַרף מיך קיינער ניט. אפילו מיין נינאַ דאַרף מיך ניט. בערטהאַ, ע... (פערשעמט) צום דריטען מאָל חתונה האָבען, איז זעהר ניט שעהן? איך האָב א שוועסטער־קינד

אין ניקאָלאַיעוו. ער האָט מיך ליעב געהאַט, ווען איך בין געווען א מיידעל, ער שטאַרבט פשוט נאָך מיר, ער שרייבט מיר בריעף... איך בין נאָך ניט אַלט און... אַז דאָ דאַרף מען מיך ניט...

ב ע ר ט ה א: דיא וואהרהייט געזאָגט, איך מיין, א פרוי דאַרף ניט חתונה האָבען אַזוי פיעל מאָל. דאָס ערניעדריגט אין דער פרוי דעם מענשען. און אויסער דעם, איהר וועט אייך מוזען שייי־דען מיט אייער קינד... נינא בלייבט אונזערע. טאליע וועט זיא ניט לאָזען פאָהרען.

ס אָ פ י ע: (ערפרייט) טאַקי? אַי, דאַנקען גאָטט! און איך ווייס גאָר ניט. דאָס הייסט?... אָי, געזונד זאָל זיא זיין! הערסט א גנב? און איך האָב געמיינט, זיא האָט קיין שכל ניט...

ב ע ר ט ה א: א יאָ דאָס פרייט אייך? פאר וואָס זשע זאָלט איהר נאָך א מאָל בעליידיגען אין איהר דיא געפיהלע פון א קינד? מאַכען ביליג ביי אַ יונגע אונשולדיגע פרוי דעם ריינעם אידעאַל פון ליעבע? נאָך וואָס דארפט איהר דאָס? איהר זאָרגט אייך, איהר האָט איצט קיין צרות? ווארט א ביסעלע. באַלד וועלען קומען קלייניניקע זיסע ברואימלאך. דיא באבע וועט דארפען אכט געבען און העלפען דער יונגער מוטער. דיא באבע וועט דארפען זיצען גאַנצע נעכט, דיא מאָזעלעך וועלען בייסען, דיא ציינדעלאך וועלען זיך שניידען. זייט רוהיג, איהר וועט האָבען צרות גענוג. (סאָפיע האָט דיא גאַנצע צייט צופריעדען צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ. פלוצלינג שטעהט זיא אויף און געהט.) וואוהין געהט איהר?

ס אָ פ י ע: איך געה איהם שרייבען, ער זאָל מיר אויפהערען דולען דעם קאָפּ מיט נאַררישקייטען! (ראש אב.)

ב ע ר ט ה א: (עפענט אַ'ן אינערע טהיר און קוקט אריין.) דאָס איז זייער שלאָף צימער. דעם קינד'ס בעטעלע... אַי! וויא טייער! שטיל דאָרט און אין דער שטילהייט איז פערבאָרגען א טיעפע דראמע, וועלכע וועט, חלילה, אויסברעכען אין א שרעקליכע קאַטאַסטראָפע... שש! מע געהט! (שפרינגט אָב פון טיער. בער־נאַרד קומט.)

ב ע ר נ א ר ד: איהר זייט דאָ, בערטהא? וואו איז מיין

פאָטער? שאַרע. מיר האָבען מיט איהם ניט געענדיגט איין אינ־טערעסאַנטען געשפּרעך וועגען דעם אונבעקאַנטען, השגחה, דאָזיגע זאַכען און זעלבסטמאָרד.

ב ע ר ט ה א: זעלבסטמאָרד! פרעגט מיך וועגען זעלבסט־מאָרד וועל איך אייך זאָגען: א פייגלינג שרעקט זיך פיר שלעכטע אומשטענדע, א בראַווער מענש קעמפפט. אַ נאַרר מיינט, אַז ער שטאַרבט, ענדיגט זיך דאָס לעבען. אַ קלוגער ווייסט, אַז מען פער־לעשט א גראָשענע ליכטעל, ווערט דיא זון ניט פינסטער. אַ שלעכ־טער וויל זיך א טובה טהון מיט אַזאַ חכמה וויא זעלבסטמאָרד. אַן עהרליכער מענש דענקט פון דער רעה, פון דיא טרערען און שמער־צען וואָס פיעלע אַנדערע וועלען האָבען!

ב ע ר נ אַ ר ד: ווען איך הער אייערע רוהיגע קלוגע רייד, דענק איך, וויא גוט עס איז, וואָס איהר האָט ניט געליטען פון מיין לייכטזיננינגע האַנדלונג, וואָס אייך האָט עס ניט געהאַרט. אם ווע־ניגסטען וויים איך, איך האָב געהאַנדעלט שלעכט און לייד אַליין דערפאַר. (פערדעקט דעם געזיכט מיט זיינע הענד.) בערטהאַ, איך לייד זעהר שווער. (פּויזע.)

ב ע ר ט ה א: (שטיל) אָה! ווען איך זעה, וויא ער ליידעט, דאַרף איך אָנווענדען אַללע מיינע קרעפטע, איך זאָל ניט צוגעהן צו'ן איהם, ניט צודריקען איהם צו מיין בלוטיגעם האַרץ און ניט בעגיסען זיין אָרימען קאָפּ מיט מיינע ביטערע טרערען. (זיא געהט שטיל צום טיער. מע זעהט וויא איהר גאַנצער קערפּער וואַרפט זיך פון אַ פערשטיקטען היסטערישען געוויין. ביי דער טהיר רייסט זיך ביי איהר אונווילליג ארויס) אָה, בערנאַרד!

ב ע ר נ אַ ר ד: (ערוואַכט וויא פון שלאָף) הא? איהר זאָגט מיר עפּיס?

ב ע ר ט ה א: (מיט'ן געזיכט צום טיער) איך זאָג: איך געה אין קאַנטאָר שרייבען איין ענטפער אין קאַממערטשעסקי באַנק. (אב.)

ב ע ר נ אַ ר ד: (פאָלגט זיא מיט זיינע בליקען. נאכדעם געהט ער און עפענט דיא טהיר פון שלאָפציממער) לעער דאָ וויא אין מיין

זעעלע... אידאַ איז אזוי לאַנג שוין אַוועקגעגאַנגען שפּאַציערען אַ ביסעל אַהין, אַראָפּ צום מיהל... שפּאַצירען? הם! זיא איז באַ איהם! נאָך וואָס נעמט זיא נאָך דאָס קינד מיט? דאָס קינד זאָל זיין אַ מאַסקע, אָדער אפשר איז דאָס קינד...

מ י ל י ע (שרייט פון דרויסען) נינאַ! נינאַ! (לויפט אַריין) ניטאָ דאָ נינאַ? וואו איז זיא דאָס? (וויל לויפען צוריק.)

ב ע ר נ אַ ר ד: מיליטשקע, קום אַהער, איך האָב מיט דיר אַזוי לאַנג ניט גערעדט.

מ י ל י ע: וואָס ווילט איהר מיר זאָגען? גיכער, איך האָב קיין צייט ניט. (געהט צו איהם.)

ב ע ר נ אַ ר ד: (נעמט זיא אויף דיא קניע) אַ מאָל זיינען מיר געוועזן גוטע פריינד.

מ י ל י ע: (שפּרינגט אַראָפּ פון זיינע קניע) מאַלע וואָס עס איז אַ מאָל געוועזן, שוין לאַנג, לאַנג, פערצייטען...

ב ע ר נ אַ ר ד: (כאַפּט איהר הענטעל) איצט זיינען מיר ניט קיין גוטע פריינד מעהר?

מ י ל י ע: ניין! איך האָב אייך ניט ליעב.

ב ע ר נ אַ ר ד: דו אויך ניט? מיליטשקע, פאַר וואָס זאָלסט דו נאָך זיין שלעכט צו מיר?

מ י ל י ע: ווייל... אויב איהר ווילט, וועל איך אייך זאָגען אין גאַנצען.

ב ע ר נ אַ ר ד: יאַ, יאַ, מיליטשקע, זאָג מיר אין גאַנצען.

מ י ל י ע: ווייל... איהר זייט אַ שלעכטער, ווייל בערטהאַ האָט זעהר פיעל געוויינט איבער אייך. (ער בלייבט ערשטוינט.) איך געדענק, עס איז געוועזן דעם זומער ביי נאַכט, ווען נינאַ איז צו אונז געקומען, איז בערטהאַ זעהר שפּעט געקומען שלאָפען, זיא האָט מיך געפרעגט: מיליע, דו שלאָפסט? און האָט מיך געקושט און דער־ציילט אַלעס און געוויינט פון פרייד און געלאַכט. נאַכדעם, ווען איהר זייט אַוועקגעפאָהרען אין דעם לאַנד, וויא אזוי רופט מען דעם לאַנד? אין'ם אויסען לאַנד, פלעגט זיא אַלע נאַכט רעדען מיט מיר און פרעגען: וויא מיין איך, פאַר וואָס שרייבט איהר ווייניג און

צו מאָרגען וועט זיין פון אייך א בריעף? און אז איהר זייט געקו־מען, איז זיא געוועז אזוי פריילאך און האָט אונז אלעמען געמאכט בלומען. (פויזע.) אָי! נאכדעם פלעגט זיא אלע נאכט קומען און פלעגט זאָגען: מיליע, דו שלאָפסט ניט? קום צו מיר, איך האָב ניט פאר וועמען אויסצו־וויינען מיין הארץ. (וויינט.) און זיא פלעגט מיך ארומנעמען שטארק און וויינען, און וויינען לאנג, לאנג, דיא קישען פלעגט נאס ווערען פון טרערען... אזוי אללע נאכט, אללע נאכט... און איך פלעג וויינען מיט איהר. (ער געהט צו דער טיער.) אָי, וואוהין געהט איהר? איהר ווילט דערציילען בערטהא׳ן? זיא וועט זעהר בייז זיין אויף מיר.

ב ע ר נ א ר ד: ניין, קינד. איך וויל א ביסעל ארויסגעהן אויף דער פרישער לופט. (ראש אב.)

מ י ל י ע: מיר דאכט זיך, איך האָב זיך ארויסגעכאפּט מיט א נאררישקייט. אויב בערטהא וועט זיך דערוויסען, בין איך פער־פאלען מיט דיא ביינער. (טאליע עפענט דיא טהיר.)

ט אָ ל י ע: נו, מיליע, האָסט זיא געפונען?

מ י ל י ע: ניין, טאליע, נינא איז ניטאָ.

ט א ל י ע: הערסט? היינט וואָס ביזט דו געבליעבען זי־צען דאָ?

מ י ל י ע: איך האָב זיך פעררעדט. דו ווייסט ניט, ווייבער האָבען לאנגע צונגען. (פלוצלינג מיט גרויס פרייד) אה! אָט געהט רעבעקא! (אידא קומט, אַ ניאַניע שעהן געקליידעט טראָגט אַ קינד אין אַ רייכען מאַנטעל. דיא ניאניע טראָגט דאָס קינד אין צווייטען צימער. מיליע טאַנצט און שרייט.) אידא, איך מעג זיך שפּיעלען מיט רע־בעקען? אי! האו! זיא לאַכט! זיא לאַכט! (אב מיט דער ניאַניע.)

א י ד א: (געוואָרען פיעל עלטער און סאָלידער, זיא נעמט אראָפּ איהר הוט געגען שפּיעגעל) נו, וואָס מאַכסט דו, טאליע? אָנשטאָט צו שטודירען אין אוניווערזיטעט, שפּאצירסט דו דאָ ארום, הא?

ט א ל י ע: (סארקאַסטיש) אויף וויפיעל איך געדענק, האָט זיך דיא פרינצעסין וועניג געזאָרגט פיר שטודירען.

א י ד א: טאליע, הלואי וואָלט איך מעהר געלערנט, וואָלט איך אפשר איצט געווען איין אַנדער מענש. (זיפצט.)

ט א ל י ע: וויא קען איך שטודירען דאָרט, אז מע האָט מיר ארויסגעשיקט אַהער?

א י ד א: אַ יונגער מאַן דארף לערנען און ניט מישען זיך אין פּאָליטישע זאכען.

ט א ל י ע: וואָס טויג דאָס לערנען, אז מע לאָזט דיך ניט לעבען וויא א מענש?

א י ד א: פאר וואָס האָבען לואיס קארשונסקי קיינע הינדערניסע ניט געשטערט צו לערנען און שטודירען?

ט א ל י ע: הערר קארשונסקי האָט שטודירט נאָר פון זיינ'ט וועגען. ער האָט פיעל געלערענט, ער זאָל ווערען דער העכערער מענש... איך וויל לערנען, אז קיין העכערע מענשען זאָל ניט זיין. אַללע דארפען גלייך זיין! עס איז אָהן אונז דאָ גענוג שטודירטע עגאָאיסטען, מיוחסים און אתה בחרתנו'ניקעס. (בייז אב.)

א י ד א: (נעמט פון טיש אַן אַלבום) זיי זיינען אַללע פיינדליך צו איהם, ווייל זיי קענען איהם ניט פערשטעהן. יא, ער איז העכער פון זיי... דאָס האָט מיר לואי ארויסגעשריעבען פון אַ דייטשען בוך אין מיין אַלבום. (לעזט) „בעסער קיין זאך ניט וויסען, ווידער פיעלעס האלב וויסען. ליעבער אַ נאַרר זיין נאָכ'ן אייגענעם פערשטעהן, ווידער זיין א חכם מיט פרעמדען שכל. איך געה אויף א גרונד. וואָס האַרט מיך, איז דאָס זומפף אָדער הימעל?"
יא, עס איז עפּיס אזוי וויא א נביא רעדט צו דיר אין חלום. דער נביא רעדט איינפאך וויא א קינד און עס איז שווער צו פערשטיין. דו פיהלסט עס איז זיס און הייליג און ווייסט ניט וואָס דאָס איז. (דריי קלעפּ אין טיער. זיא, ערשראָקען) ער! הערריין! (לואיס קומט, געקליידעט ניט אַלס מילנער, זיין געזיכט דריקט אויס ענטשלאָסענהייט) און איך בין געווען בא דיר מיט'ן קינד און האָב גע־ווארט, געוואַרט... צו לאַנג ווארטען האָב איך מורא געהאַט. (שליאמע ערשיינט אין פענסטער.)

ל ו א י: איך מאך מיך פערטיג צום וועג. אידא, איך קען

ניט בייטען מיין בעשלום. מאָרגען פֿאָהר איך צוריק נאָך דייטשלאַנד.

ש ל יא מ ע: דו ווילסט פֿאָהרען בכן איז באשר איז וואָס? (ביידע דערשרעקען זיך) האר נאָר אוים, וואָס מע וועט זאָגען אויבען. ניטאָ בערנארד? (קוקט אַריין שטיל.) דיא מאַדאַם אויך ניטאָ. (פערשווינדעט.)

א י ד א: (קוקענדיג אין פענסטער) ער איז אַוועק. וואָס זאָגסטו דאָס, לואים?

ל ו א י: איך זאָג: איך קען דאָ ניט בלייבען מעהר! מאָרגען פֿאָהר איך!

א י ד א: ווארום? ווארום זאָלסט דו דאָס טהון?

ל ו א י ס: איך וואַנדער דאָ ארום וויא א וואָלף צווישען שוואַכע שאָף. אַללע האַססען און פעראכטען מיך דאָ, שוואַכע האַססען שטענדיג דעם שטאַרקערן. ע! דיא אַללע דאָזיגע אונטער־מענשען מיט זייער האַס און פעראכטונג קיממערן מיך זעהר ווענינ. אידא, איך הויב אָן זיך אליין פעראכטען. גענען זיך אליין האָב איך געלאָזט מע זאָל מיך ארומפלעכטען מיט א גאַנצע נעץ פון ליעגען און בעטרוג. דיא פרוי מאַכט אונז צום שוועכלינג און דיא ליעבע צווינגט אונז צו זיין ליגנער און פערברעכער. עס קען לעננער אזוי ניט דויערן. עס מוז נעמען אָן ענדע. איך פערלאָז דעם פּלאַץ!

א י ד א: (מיט אַ ציטערנדע שטיממע) נו, און איך, לואי?

ל ו א י ס: דו? ווילסט דו בלייבען דיא עהרענסווירדיגע מאַדאַם זילבערמאַן, בלייב דאָ, בעשעפטיג זיך מיט פילאַנטראָפּי און הויזטוגענדען און וועסט נאָך ווערען אויף דער עלטער א גבאי'טע. ווילסט דו געהן מיט מיר? דארף מען איהם שוין אַללעס ערקלערען און מיר פֿאָהרען ביידע.

א י ד א: לואי, און וואָס וועל איך טהון דאָרט, אויב דו וועסט מיך אויפהערען ליעבען?

ל ו א י ס: פאר וואָס פרעג איך דיך ניט: וואָס וועל איך טהון, אויב דו וועסט מיך אויפהערען צו ליעבען? ליעבע איז נאָר א שטיממונג. מע קען זיך ניט פערפליכטען מיט א קאָנטראַקט צו

ליעבען. מע ליעבט ביז עס ליעבט זיך. דו ווייסט, איך וועל דיך אין יעדען פאלל ניט פערשטויסען וויא א שורקע. נון, און וועגען דאס קינד וועל איך דאך געוויס זארגען מעהר וויא פיר זיך. יא! מע מוז צוגעבען, דיא אלטע פארמען פון לעבען זיינען אזוי שטארק, אז מע איז אפט געצוואונגען דעם אייגענעם „איך“ שטעלען אויפ'ן צווייטען פלאץ. דער איינציגער קען נאך ניט געהן מיט זיין אייגענעם וועג.

א י ד א: לואי, איך פערשטיי ניט, וואס דו זאגסט! איך ווייס נאר איין זאך, דו ווילסט אוועק! דו ווילסט מיך פערלאזען!

ל ו א י: ווילסט מיט מיר? קום מיט!

א י ד א: (פערצווייפעלט) ניין! דו ווילסט מיך פערלאזען! לואי, איך וועל דאס ניט איבערלעבען! (כאפט זיינע ביידע הענד) זיי ניט בייז אויף מיר! זיי ניט שלעכט צו מיר! (בערנארד ערשיינט אין פענסטער) בעסער טויטע מיך! (וויינט) בעסער ערמארדע מיך! (לואי שטייט לאנג טיעף פערזונקען אין זיינע געדאנקען. ענדליך בעמערקט ער בערנארד'ן.)

ל ו א י ס: מאדאם, אייער הערר געמאהל זעהט וואס דא קומט פאר און וואונדערט זיך געוויס.

א י ד א: (ערשראקען) ער! אבער וואס קימערט ער מיך יעצט... לואי, איך וועל דא ניט בלייבען.

ב ע ר נ א ר ד: (סארקאסטיש) איהר האט א טעות, איך וואונדער זיך שוין לאנג ניט מעהר! און אויב איך זעה וואס דא קומט פאר, דארפט איהר מיך ענטשולדיגען, הערר אינזשענער. איהר האט מיר געראטהען, איך זאל נאר קוקען צווישען דיא פינגער... איהר זייט אבער אזוי ווייט פערגאנגען, ווען איך זאל אפילו בלינד זיין, וואלט איך דאך געזעהען. ענטשולדיגט.

ל ו א י ס: (רוהיג) געפינסט דו ניט, עס וואלט געוועזען בעקוועמער צו רעדען דערפון ניט פון יענער זייט פענסטער? (בערנארד געהט ראש און קומט דורכ'ן טיער. לואיס פערמאכט דאס פענסטער. וועהרענד דער צייט זאגט אידא מיט פערצווייפלונג.)

א י ד א: מיר איז איצט אַלץ איינס. איך געה מיט דיר, לואי. איך געה מיט דיר!

ב ע ר נ אַ ר ד: איך האָף, היינט ענדליך וועלען מיר עס מאַכען אין קורצען און אָהן פילאָזאָפיע!

ל ו א י ס: ערשטענס, מוזט דו זיך בערוהיגען. מיר האָבען צו רעדען פון א פראגע, וועלכע פאָרדערט איבערלעגענהייט און בעזאָננענהייט. מיר זיינען אַללע דריי שוין ערוואקסענע מענשען און מיר דארפען זיך בעראַטהען אין א פריעדליכען וועג, וואָס מיר האָבען צו טהון.

ב ע ר נ אַ ר ד: איך האָף, היינט, ענדליך, וועלען מיר עס טהון. דיא ערשטע זאך — דו בלייבסט דאָ ניט מעהר.

ל ו א י ס: זעהר קלוג, נאָר א ביסעל צו שפּעט. מיינע זאַכען זיינען שוין געפּאַקט. דאָ האַנדעלט זיך אָבער ניט נאָר וועגען מיר און דיר, דאָ איז דאָ א דריטע פּערזאָן!

ב ע ר נ אַ ר ד: (בייז) עס איז ניט דיין זאך צו זאָרגען פיר דער דריטע פּערזאָן!

ל ו א י ס: שש! נאָר ניט מיט כעס. עס איז ניט מיין און ניט דיין זאך צו זאָרגען פיר דער דריטע פּערזאָן. זיא דארף זאָגען: געהט זיא מיט מיר, אָדער זיא בלייבט מיט דיר?

ב ע ר נ אַ ר ד: אזוי ווייט, הייסט עס, האַלט עס שוין?!..

א י ד א: (וויינענדיג) דו ביזט זעהר א גוטער, בערנאַרד. איך האָב קיין מאָל ניט פערדיענט, זאָלסט מיך ליעב האָבען, וויא דו האָסט מיך געליעבט. גאָטט ווייסט, מיר טהוט זעהר וועה דאָס האַרץ פאר דיר. איך קען זיך אבער ניט העלפען. געהט ער אוועק פון דאַנען, מוז איך געהן מיט איהם.

ב ע ר נ אַ ר ד: מוזט? אַ מאָל האָסט דו געוויינט און געשוואָרען — מוזט זיין מיין פרוי!

א י ד אַ: וואָס האָב איך געוואוסט? איך האָב דיך ניט גענאַרט, בערנאַרד, איך האָב געמיינט ערנסט.

ב ע ר נ אַ ר ד: ביזט דו זיכער, אז דו מאַכסט איצט ניט א צווייטען, אַן ערגערן פעהלער?

א י ד א: ביזט זעהר א גוטער, בערנאַרד. איך ווייס עס. אָבער וואָס קען איך מיר העלפען?

ל ו א י ס: אידא, איהר בערעכענט גאַנץ גוט. איך פערשפּרעך אייך ניט קיין עוויגע ליעבע, קיין פערגעבונג און זעלבסט־ענטזאגונג. זיס וועל איך געוויס ניט זיין צו אייך. וועט איהר פערדיענען פון מיר געהאַסט צו ווערען, וועל איך אייך געוויס האַסען. איך וועל ניט מאַסקירען מיינע געפיהלע, וועל ניט שפּיעלען דיא ראָללע פון אַ גוטען און אויב איך וועל אויף אייך בייז ווערען, וועל איך אייך געוויס ברענען מיט מיין צאָרן.

א י ד א: (וויא אין שלאָף) יא, גערעדע וויא דו ברענסט מיך מיט דיין ליידענשאַפט. בערנאַרד, איך קען ניט בלייבען דאָ אַליין אָהן איהם, איך וועל מוזען געהן מיט איהם. (זיא וויינט.)

ב ע ר נ אַ ר ד: (וויל זיך מאַכען רוהיג) יא? טהו, וויא דו פערשטעהסט.

א י ד א: ווערסט מיר אָבער מוזען געבען מיין קינד... איך וועל ניט קענען פאָהרען אָהן מיין קינד. (וויינט) אָה, מיין קינד, מיין ריבעניו!

ל ו א י ס: יעצט, אידא, וועט איהר זיין אַזוי גוט און אונז פערלאָזען. מיר וועלען דאָ אַללעס בעשפּרעכען צווישען זיך. (פיהרט זיא אין איהר צימער, פערשפּאַרט דיא טיער. בערנאַרד לאָזט זיך אַראָפּ אויף אַ שטול מיט אַ שווערען זיפץ.) אַלזאָ, פון וואָס וועלען מיר אָנפאַנגען?

ב ע ר נ א ר ד: הערר אינזשענער, פאַנגט אָן פון וואָס איהר ווילט. פאַנגט אָן פון זיך, וואָס איז דען אין דער וועלט אַזוי וויכטיג וויא איהר אַליין? אָדער פאַנגט אָן פון אייער דאַנקבאַרקייט...

ל ו א י ס: (בייז) דאַנקבאַרקייט! האָסט א מאָל געהאַנדעלט אַלס אַנשטענדיגער מענש, מיינסט דו אפשר, איך דאַרף דיר דערפאַר זיין א קנעכט און פערשקלאַפען דיר מיין זעעלע?

ב ע ר נ אַ ר ד: (רוהיג) מיר האָבען אָבגעמאַכט, היינט זאָל עס געהן אָהן פילאָזאָפיע.

לואיס: דאָס איז ניט פילאָזאָפיע, דאָס זיינען מיינע הייליגע איבערצייגונגען.

בערנארד: אזוי? דיינע הייליגע איבערצייגונגען זאָגען, דו מעגסט גנב'ען פרעמדעס גליק, צוברעכען יענעמס פאמיליע רואינירען מיין הויז, רויבען יענעמס פרוי און קינד, פערגיפטען עס צווייטענס לעבען, צונעמען אללעס וואָס דיר געפעלט נור פאר זיך, פיר דיין „איך“, און מיינע איבערצייגונגען, מיינסט דו, דארפען מיך צווינגען דאַנקען דיר דערפאר און זאָגען: יישר כחם, הערר אינזשענער! פערנוצט עס געזונטערהייד און זאָל איך וואָיל בעקומען, האַ? שורקע, דיינע הייליגע איבערצייגונגען האַלט פאר זיך און מאַך דעם אנדערן ניט אונגליקלאך! מיינע איבערצייגונגען זאָגען מיר, אז איך מעג שפייען אויף דיינע איבערצייגונגען! (גיט פלוצלינג אַ שפּיי לואיסען אין געזיכט. לואיס גיט איהם אַ שטאַרקען זעץ, פון וועלכען ער פאַלט. ער כאַפּט זיך אָבער באַלד אויף וויא אַ פערוווּרטער און גרייפט לואיסען אָן מיטביידע הענד.) מיינע הייליגע איבערצייגונגען זאָגען מיר, אז איך מעג דיר צוקוועטשען וויא א וואָרעם, וויא א שפּיען! (זיי ראַנגלען זיך) דו וועסט ניט ארויס א לעבעדיגער פון מיינע הענד!

לואיס: נו, יא! אייער ליעבע פיהרט שטענדיג צום וואַהנזין און מאָרד. (זיי פאַלען ביידע איבער א שטול.)

בערנאַרד: דו וועסט ניט ארויס א לעבעדיגער פון מיינע הענד! (כאַפּען זיך ביידע אויף און קעמפּפען ווידער.)

לואיס: שש! וועסט זיא דאָרט איבערשרעקען אויף טויט. (זעצט איהם מיט געוואַלט אַנידער) האָסט מיר שוין צוקראַצט דעם פּנים. א יודישע מלחמה! הער, וואָס איך וועל דיר זאָגען, אויב דו ביזט יא אזוי בלוטדורשטיג, נאָך וואָס טויג דיר דער סקאַנדאַל?

בערנאַרד: איינער פון אונז מוז שטאַרבען!

לואיס: יא, דיא פרוי קען בלייבען נאָר מיט דעם איינעם, וואָס וועט בלייבען לעבען. איינער פון אונז מוז אָבגערוימט ווערען פון וועג. ביי קריסטען אין אַזאַ פאַל געהט מען ארויס אויף א דועל, ווער עס וועט וועמען דערשיסען.

ב ע ר נ אַ ר ד: איך בין צופריעדען צו טהון אַללעס, איינער פון אונז מוז שטאַרבען.

ל ו א י ס: איך ווייס, דו האָסט קיין מאָל ניט געהאַלטען קיין געוועהר, איך קען דיר דערשיסען וויא א פליעג. הער, עס איז דאָ איין אנדערע דועל, וועלכע רופט זיך אמעריקאנישע. מע וואַרפט גורל — ווער פון אונז דער גורל וועט זאָגען „טויט", דער וועט זיך נעמען דאָס לעבען מיט וועלכען טויט ער וועט וועלען. וויא געפעלט דיר אזא אידעע?

ב ע ר נ אַ ר ד: איך בין צופריעדען צו טהון אַללעס! איינער פון אונז מוז שטאַרבען!

ל ו א י ס: גוט! מיר וועלען עס מאַכען גאַנץ שנעלל! (גאַנץ פּיאַנא דער טרוויריגער כאָר פון פּראָלאָג. לואיס נעמט אַ שטיק ווייס פּאַפּיר, רייסט עס אויף פיער גלייכע שטיקעלאך.) זעהסט? אויף איין צעטעל שרייב איך דאָס וואָרט „טויט", אויף דעם אנדערן וואָס? זאָל זיין דאָס וואָרט „ליעבע". פערשטיי: ווער עס נעמט ארויס צום ערשטען דאָס וואָרט „ליעבע", האָט א רעכט אויף אידא'ן: ער האָט אָבער קיין רעכט צו פאָדערן דער צווייטער זאָל ציהען „טויט". ווער אָבער עס ציהט ארויס צום ערשטען דאָס וואָרט „טויט", מוז זיך אליין ערמאָרדען. (וויקעלט צונויף אַללע פיער צעטלאך, וואַרפט זיי אין בערנאַרד'ס הוט און דעקט צו מיט אַ טאַשענטוך.) בערנאַרד, עס איז קיין קינדער שפּיעל. איינער פון אונז שטעלט זיין לעבען אויפ'ן קאָרט. מיר מוזען געבען איינער דעם צווייטען דיא האַנד, אז מירביידע מיינען עס עהרליך און ערנסט. (דריקען זיך דיא הענד) מיר וועלען יעצט אָנפאַנגען דיא לאָטטע־רעע... טויט אָדער ליעבע!

ב ע ר נ אַ ר ד: (זעהר אויפגערעגט, זיינע הענד ציטערן) איין מינוט... איך וויל א ביסעל וואסער. (געהט צום טיש און גיסט זיך אָן וואַסער און טרינקט.)

ל ו א י ס: (טרייסעלט דיא הוט מיט דיא צעטלאך) אַלזאָ, ווער פאַנגט אָן? דאָס איז זעהר א וויכטיגע פראגע. (בערנאַרד וויל ציהען צום ערשטען, לואי לאָזט ניט.)

א י ד א: (פון איהר צימּמער, קלאַפּט אין טיער) וואָס האָט איהר פערשפּאַרט דיא טיער? (קיין ענטפער) וועה איז מיר, וואָס איז דאָרט אזוי שטיל?

ל ו א י ס: עס איז גאָר ניט... מיר האַלטעןביים צעטלען...

א י ד א: איך הער ניט בערנאַרד'ס שטימּמע.

ב ע ר נ אַ ר ד: האָב געדולד נאָך איין אויגענבליק און אַללעס וועט זיין גענענדיגט. (שטעקט פּלוצלינג אַריין זיין האַנד אין הוט און ציהט ארויס א צעטעל.) אַ לאָטטערעע, האַ? (צו־וויקעלט מיט ציטערענדע הענד דאָס צעטעל) לעדיג! גאָר נישט!

ל ו א י ס: (ציהט) נון, וואָס טראָגט מיר מיין שיקזאל? (ביידע קוקען נייגעריג) בלאַנק? דיא ליעבע מיט'ן טויט ליעגען יעצט אין פאָרטונאַ'ס קאַסטען. (בערנאַרד זעצט זיך, פערדעקט זיין געזיכט און צו־וויינט זיך.)

ל ו א י ס: (שטעלט אויפ'ן טיש דיא הוט, דעקט זיא צו און זעצט זיך צוריק) וואָס וויינסט דו, בערנאַרד?

ב ע ר נ אַ ר ד: איך וויין, צו וואָס מענשען קענען קומען. (פּויזע. מע הערט דיא קירכען־גלאָקע און טרויעריגען כאָר.)

ל ו א י ס: (ווייך) איצט קענסט דו נאָך חרטה האָבען, אויב דו ווילסט.

ב ע ר נ אַ ר ד: ניין! מיר איז זאָ וויא זאָ גאָר ניט גע־בליעבען אין לעבען. נאָר דו ריזיקירסט, ווייל דו האָסט וואָס צו פערליערען...

ל ו א י ס: (געריהרט) בערנאַרד, דו ליידעסט שטאַרק, האַ?

ב ע ר נ אַ ר ד: יא! אָבער איצט, ווען איינער פון אונז שטעהט אויפ'ן שוועל פון טויט, מוז איך דיר זאָגען: דו ביזט ניט שולדיג. ווער עס איז שטאַרקער, איז גליקליכער.

ל ו א י ס: בערנאַרד, גערענק מיין וואָרט: איך וועל דיר איבערצייגען, אז דער שטאַרקערער איז ניט שטענדיג דער גליקלי־כער... דער שטאַרקער איז נאָר פרייער אין זיינע האַנדלונגען. אלזאָ, גענוג צו זיין סענטימענטאַל. ווען מיר פאָרטזעצען?

ב ע ר נ אַ ר ד: (שטעהט אויף) יא! יא! (זיינע הענד ציי־טערן.) איצט קומט דיא ענדע.

ל ו א י ס: פריער האָסט דו געצויגען צום ערשטען, יעצט ציה איך (טרייסעלט דעם הוט) זיי רוהיג, דו ביזט שוין ארויס פון געפאהר, ציה איך „ליעבע“, האָב איך קיין רעכט צו פאָדערן דיין טויט. ציה איך „טויט“, בלייבסט דו דאָך געוויס צופריעדען...

ב ע ר נ אַ ר ד: (הערט ניט) יא, א פּנים דער אַלטער האָט רעכט. עס איז דאָ עטוואָס, אימיצער, איין אונבעקאַנטער, וואָס שפּיעלט זיך מיט אונזער לעבען...

ל ו א י ס: דומהייטען! מיט מיין לעבען קען זיך שפּיעלען נאָר דער ווילען וואָס איז אין דער נאַטור, אָדער דער ווילען וואָס איז אין מיר! קוק אַהער, איך ציה. (ציהט אַ צעטעל און וויקעלט עס אויף לאַנגזאַם, בערנאַרד זאָל ניט זעהען.) שש! איך האָב „טויט“! (אידא קלאַפּט אין טיער) אידא, נאָך איין אויגענבליק! אַללעס איז שוין ביינאַהע געענדיגט. (שטיל) עס וועט געשעהען... (דיא גלאָקע און כאָר הערען זיך ניט מעהר.)

ב ע ר נ אַ ר ד: ניין! האר אויס! וואָס וועל איך געווינען דורך דיין בלוט? לואיס, אויף דער גאַנצער וועלט איז דאָ נאָר איין זאַך, נאָר איין פאָדעם, וואָס קען מיך צובינדען צום לעבען. איך וויים, אידא'ן האָב איך זאָ וויא זאָ פערשפּיעלט. איך וויל ניט, דו זאָלסט שטאַרבען. אויב זיא וויל געהן מיט דיר, וועל איך זיא ניט האַלטען מיט געוואַלד. נאָר איין זאַך, איך בעט דיך, זאָג מיר דיא וואַהרהייט: (ווהיספּערט) לואי, איז דאָס מיין קינד? דאמאָלס האָסטו מיר געזאָגט אַ ליעגען. יעצט זאָג דעם אמת.... איך האָב פאַקטען, וועלכע צווינגען מיך צו צווייפלען. נעם אַראָב דעם צווייפעל פון מיין ארעמען קאָפּ און איך וועל לעבען צוליעב מיין קינד. איז דאָס קינד מיינס?

ל ו א י ס: בערנאַרד, דאָס קינד איז געוויס דיינס!

ב ע ר נ אַ ר ד: דאָס אַללעס וואָס איז געוועזן, איז גאָר נישט. נאָר איך האָב א רעכט צו פאָדערן דיין טויט, און איך פאָר־

דער עס ניט און איך וויל עס ניט. דו הערסט? (אידא קלאַפּט ווידער.)

ל ו א י ס: דערפאר דאַנק איך דיר זעהר. (דריקט זיין האַנד.)

ב ע ר נ אַ ר ד: דאָס קינד נעמסט דו ניט בא מיר?

ל ו א י ס: ניין, בערנאַרד, איך נעם גאָר ניט, וואָס בעלאַנגט צו דיר. (געהט.) לעבע וואָהל! (וואַרפט א בליק אויף אידא'ס צי־מער. ראַש אב.)

ב ע ר נ אַ ר ד: אָה, מיינע שמערצען! מיינע שמערצען! (פערטראַכט זיך. בערטהאַ קומט.) וויא! זיא וועט לאָזען דאָס קינד און געהן מיט איהם?

ב ע ר ט ה א: דיא מוטער וועט ניט פערלאָזען איהר קינד.

ב ע ר נ א ר ד: מיין לעבען איז זאָ וויא זאָ פערשפּיעלט. איך וועל קיין מאָל ניט פערגעסען, וואָס זיא האָט מיר געטהון.

ב ע ר ט ה אַ: (געהט צו'ן איהם זעהר נאָהענט) זיא האָט געגע־בען א וואָרט צו זיין אייך טריי און האָט ניט געהאַלטען איהר וואָרט! הערר זילבערמאַן, האָט איהר געהאַלטען אייער וואָרט, וואָס איהר האָט מיר געגעבען? זיא האָט אייך פערשאַפּען שמערץ. ווייסט איהר וויפיעל שמערץ איהר האָט מיר פער־שאַפען? איהר האָט געווויינט? האָט ווער געצעהלט מיינע טרערען? הערר זילבערמאַן, איהר זייט אויך ניט מעהר וויא א זינדיגער מענש... מיר זיינען אלע ניט מעהר וויא מענשען. (עפענט דיא טהיר, בעפעהלענד) ארייז! און האַנדעלט וויא אַ מענש! (עפענט דיא טיער פון אידא'ס צוממער, מאַכט מיט'ן האַנד האַלב שפּאַסענד, האַלב בעפעהלענד. ער געהט געהאָרכזאַם. ביידע אב. דער כאָר פון דיא טרוי־מערייען און האָפנונג זינגט פיאנא. טאליע און נינא קומען, האַלטען זיך פאר דיא הענד. נינא איז פערווויינט.)

ט א ל י ע: דו ביזט א קלוגע און א גוטע און פערשטעהסט, עס מוז אַזוי זיין. (זעצט זיך אַנידער) בערוהיג זיך, נינאטשקא, און זאָג אַליין, געפינסט דו דען ניט, אז דער גובערנאַטאָר דאַרף פיר זיין שענדליכע, אונמענשליכע טהאַט בעצאָהלען מיט זיין לעבען?

(יא) נו, מוז דאָך דאָס אימיצער טהון. מיר זיינען אכט מענשען. מע וועט ווארפען גורל. ווער עס וועט דארפען אָפּפערען זיין לע־בען, וועט מוזען געהן. יא, דער גורל, דאָס אונבעקאַנטע שפּיעלט א גרויסע ראָללע אין אונזער לעבען.

נ י נ א : טאָמער דו, וואָס וועל איך טהון? וויא וועל איך נאכדעם לעבען אָהן דיר?

ט א ל י ע : איך האָב דיך ליעב מעהר פון מיין לעבען. עס איז אפשר ניט שעהן פון מיר, אָבער איך האָב דיך ליעב מעהר פון בערטהאַ'ן. עס איז מיר זעהר ביטער אייךביידען צו פערלאָזען, אָבער, טייערע, עס איז דאָ עטוואָס, וואָס דארף מיר זיין טייערער פון מיין לעבען, פון מיין גליק, טייערער זאָגאר פון מיין נינא'ן! וואָס זאָל מען טהון, נינא, אז מע קען ניט אָהן בלוט און אָהן קרבנות קויפען דיא פרייהייט פון דיא אונגליקליכע און אונטער־דריקטע?

נ י נ א : אַזוי ליעבען און דאָך געהן ריזיקירען מיט'ן לעבען?

ט א ל י ע : עס איז דאָ אַ גרעסערע ליעבע פון אונזערע, דאָס איז דיא הייליגע מענשענליעבע. איך וועל פיללייכט שטאַרבען, אָבער דאָס וועט פיהרען צום טריאומפף פון לעבען.

נ י נ א : איך וועל זיצען דאָ און וויינען און ווארטען אויף דיר. און אויב דו, טאליע, וועסט ניט קומען, וועל איך זיין ראָרט, וויא דו.

ט א ל י ע : נינא, מע רופט מיך און איך קען דאָ בלייבען נאָר עטליכע טעג. מיר וועלען זאָגען בערטהאַ'ן און מיר וועלען עס מאַכען שטיל אין דער היים צווישען אייגענע מענשען. הם! עס קען **זיין**, ניט נאָר דיא מאמא, דיא טאָכטער וועט אויך בלייבען אַן אלמנה פון אשכנזי.

נ י נ א : ניין! דאָס וועט גאָטט אַליין ניט וואגען צו טהון!

ט א ל י ע : און וויעדער, ווער ווייסט? אפשר ווען זאָגאַר אויף מיר וועט פאַלען דער גורל, וועט מיר געלונגען זיך רעטטען, לויפען איבערן גרענעץ... דו וועסט קומען צו מיר אין שווייצאַריע און מיר וועלען לעבען גליקלאך.

נ י נ א: ווייט און הויך ערגיץ אין דיא בערג פון דיא אלפען.

ט א ל י ע (בויגט זיך צו איהר און זאָגט איהר עטוואָס אין אויער.)

נ י נ א: (אומאַרמט זיין קאָפּ) יא, טייערער... (זיי בלייבען אַזוי .סאָפיע קומט שטיל. האָפּנונג־כאָר.)

ס אָ פ י ע: (שטיל) קינדער איז טאַקי א נחת צו האָבען... מיר ווילט זיך וויינען פון פרייד. (ווישט איהרע אויגען) אַי! ניטאָ אויף דער וועלט קיין גרעסער גליק, וויא צו זיין א מאַמע! (שרה הינדע קוקט אריין אין צימער דורכ'ן טהיר.)

ש ר ה ה י נ ד ע: מיינער איז דאָ גאָר ניטאָ? (נינא און טאליע ערשרעקען זיך.)

ט א ל י ע: אָה, דיא מאַמאַ און מאַדאַם הו... מאַדאַם שרה הינדע. (גיט איהר אַ שטול.)

ס אָ פ י ע: (אומאַרמט נינאַ'ן) און איך, נארר, האָב גע־מיינט, איך וועל שוין דאָס גאָר ניט דערלעבען. (שליאמע קומט.)

ש ל י א מ ע: בערנאַרד איז וויא אין וואַסער אריין. אָה, זיא איז דאָך דאָ, מיין גוליע! טאליע, איהר זייט א געלערענטער מענש, טרעפט אונמיסטען, אדרבה, אין וועלכע פון דיא עשרה מכות זיינען געמיינט געוואָרען דיא ווייבער? צפרדע איז וועניג. חשך איז ניט גענוג שווארץ, מיט שחין קראַצט מען זיך ניט אזוי פיעל... ברודער. זיי זיינען אין מכות בכרות, ווארום מע זאָל מיינען א מאַנזביל, א בחור, וואָלט געשטאַנען מכות בחורים.

ט א ל י ע: אויף וויפיעל איך גערענק איז בחור מיט א „ח“ און דאָס איז מיט א „כ“.

ש ל י א מ ע: בכן איז באשר איז וואָס, אז עס איז מיט אַ „כ“, איז דאָס אפשר א קליינע מכה? (אַ דיענער לויפט אַריין מיט אַ בריעף, זעהר ערשראָקען.)

ד י ע נ ע ר: גיכער! וואו איז הערר זילבערמאַן? (זאָגט עפּיס טאליען אויפ'ן אויער.)

ט א ל י ע: (ערשטוינט, שטיל) געשאָסען? אויף טויט? (לויפט)

בערנאַרד? וואו איז בערנאַרד? (אַלע ערשראָקען. אידא, בערטהאַ און בערנאַרד קומען. טאליע זאָגט איהם עפּיס אויפ׳ן אויער און גיט דעם בריעף.)

ב ע ר נ אַ ר ד: עס קען ניט זיין! (עפענט מיט ציטערנדע הענד דאָס בריעף) איך האָב עס ניט געפאָדערט! איך האָב עס ניט געוואָלט.

א י ד א: וואָס איז געשעהען?

ב ע ר נ אַ ר ד: איך זעה ניט, איך קען ניט לעזען!

ט א ל י ע: (נעהמט דעם בריעף און לעזט) מיינע פריינדע! איך האָב שטענדיג געזאָגט: איך מוז זיין איך זעלבסט. איך האָב אָבער ניט געקענט בלייבען איך זעלבסט. דאָס וואָס איהר רופט ליעבע, האָט זיך צו טיעף איינגעוואָרצעלט אין אללע אבטיילונגען פון׳ם מענשענס לעבען און זיא שטערט דעם איינציגען „איך“ צו בלייבען גאַנץ פריי. זיא איז שטאַרקער פון׳ם עגאָאיזם, שטאַרקער פון דער פראַקטישער לאָגיק. זיא, דיא ליעבע, טויטעט מיך. יא, בער־נאַרד, דיא ליעבע, ווארום איך האָב געצווינגען דיא „ליעבע“, ניט דעם „טויט“... דאָ האָסטו מיין צעטעל... (גיט בערנאַרד׳ן אַ שטיקעל פּאַפּיער.)

ב ע ר נ אַ ר ד. דאָס וואָרט „ליעבע“! (געפינט אין הוט דאָס צווייטע צעטטעל) דאָס וואָרט „טויט“ איז געבליעבען!

ט א ל י ע: (לעזט) ווען איהר וועט לעזען מיינע ווערטער, וועל איך שוין ניט לעבען מעהר (אידא וויינט שטאַרק) איך געה אין דער עוויגקייט. „די נאַכט איז נאָהענט, עס זינקט שוין די זון, מיין גליק איז פאָרט.. דאָס גליק אָבער איז איין ווייב“. ניט דאָס שטאַרקערע זיעגט, נאָר דאָס בעסערע... דיא ליעבע טויטעט מיך אום אַנדערע זאָלען קענען לעבען. (בערנאַרד וויינט ביטער. מיליע קומט, מיט איהר דיא ניאַניע מיט׳ן קינד.)

א י ד א: וואו איז ער? לאָזט מיך צו איהם!... (זיא איז שרעקליך פערצווייפעלט.)

מ י ל י ע: אידא, דאָס קינד וויינט, עס וויל עסען...

ב ער ט ה א: (גיט אידא׳ן דאָס קינד) איינער איז טויט און

דער צוווייטער פאנגט אָן צו לעבען. דער טויט פון איינעם רייסט ניט איבער דאָס לעבען פון אללע... דער טויט איז אַן אָנפאנג פון א נייען לעבען.... ליעבע איז שטארקער פון טויט...

א י ד א : (דריקט צו זיך דאָס קינד און וויינט ביטער) מיין קינד! מיין אָרעם קינד! (דיא טרוימערייען און האָפנונגען זינגען פאָרטאָ. מע זעהט זיי אַללע וויא דורך אַ נעבעל. בערנאַרד און טאליע ווייזען, אַז מען דאַרף געהן צום טויטען.)

(פאָרהאַנג פאַלט לאַנגזאַם.)

קאטאלאג

פון דער

אינטערנאַציאָנאַלער ביבליאָטהעק פערלאַג קאָמפ.

		פרייז.
פיליפ קראנץ,	קולטור געשיכטע, 3 בענדער, 1000 זייטען, 100 בילדער, שיין געבונדען, פרייז יעדער באנד..................	75 ס.
" "	דיא געשיכטע פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן, 3 טהיילען אין איין באנד, שיין געבונדען..................................	75 "
" "	יציאת מצרים, מיט איין קארטע פון מצרים..................................	15 "
" "	אַריסטאָטעל, זיין ביאָגראפיע......	10 "
" "	וואָס הייסט נאַציאָן — זיינען אידען אַ נאַציאָן?......................	10 "
י. גארדין,	גאָט, מענש און טייוועל, דראמע אין 4 אקטען.....................	25 "
" "	וואָלטער, זיין ביאָגראפיע............	10 "
דר. קאספע,	מעכאַניקע, נאך סיר אייזאק ניוטאָן	10 "
" "	אַסטראָנאָמיע " " "	15 "
" "	אָנפאַנג פון כעמיע........................	15 "

פרייז.

מ. באראנאוו, דער מענש און דיא נאטור.........10 „

ל. טאלסטאי, פאַטריאָטיזמוס און רעגירונג, 05 „

„ „ דער איינציגער מיטעל............05 „

ביידע בראָשורען איבערזעצט פון מ. ק א ט ץ.

מאקסים גארקי, ערציילונגען, איבערזעצט פון ח. אַלעקסאנדראָוו..............................15 „

ח. אלעקסאנדראוו, טאָלסטאָי, זיין ביאָגראַפיע 10 „

ב. פייגענבוים, רמב"ם, זיין ביאָגראפיע..............10 „

מ. וויערניק, רב סעדיה גאון, זיין ביאָגראפיע...10 „

מ. פרומקין, ר' ישראל בעל שם טוב, זיין ביאָגראפיע..............................10 „

מאררים ראזענפעלד, געזאַמעלטע ליעדער פון מאָררים ראָזענפעלד, 337 זייטען, אילוס-טרירט, שעהן געבונדען, פרייז................$1.00

פיליפ קראַנץ, אַמעריקאַ פאַר קאָלומבוס, א קולטורגעשיכטליכע נאכפארשונג, 169 זייטען מיט 44 צייכנונגען, שיין געבונדען, פרייז...................50 ס.

פ. וויערניק, דער ווילנער גאון, זיין ביאָגראפיע 10 „

ד. מ. הערמאלין, יצחק בער לעווינזאָהן, זיין ביאָגראפיע.. ....15 „

פרייז

פיליפ קראַנץ, ברוך ספינאָזא, זיין לעבען און
זיין פילאָזאָפיע.........................15ס.

" " שבתי צבי, זיין ביאָגראפיע......15 "

" " יאזעפוס פלאוויוס, זיין ביאָגראפיע 15 "

" " בר־כוכבא, זיין ביאָגראפיע......15 "

" " לעססינג און מענדעלססאָהן,
זייער לעבען, שריפטען און טהעטיג־
קייט. 185 זייטען...................25 "

מאררים ראזענפעלד, הייינריך היינע,
זיין ביאגראפיע, 85 זייטען.........15 "

דוד פינסקי, ערצעהלונגען, צוויי בענדער,
546 זייטען, פרייז יעדער באנד....50 "

" " זרבבל, ערצעהלונג............05 "

דר. ש. פעסקין, סטרייקס און זייער ניצ־
ליכקייט פיר דיא ארבייטער..05 "

צו אדרעססירען:

The International Library Pub. Co.,
23 Duane St., New York, U. S. A.

TRADES UNION LABEL COUNCIL 26

די אינטערנאַציאָנאַלע ביבליאָטהעק.

עבען ערשיענען:

געזאַמעלטע לידער פון יהואש, 400 זייטען געבונדען. פרייז $1.00

הרז פינסקי'ס ערצעהלונגען, צווייטער באַנד, 290 זייטען. פרייז 50 ס.

די פאַמיליע ראָטהשילד, זייער לעבען און פינאַנציעלע טהעטיג-
קייט, 61 זייטען.................. פרייז 15 ס.

מאָהאַמעד, דער גרינדער פון מאָהאַמעדאַניזמוס, 65 זייטען..... פרייז 15 ס.

מעיערבער, זיין לעבען און מוזיקאַלישע טהעטיגקייט, 71 זייטען, פרייז 15 ס.

דון יצחק אברבנאל און זיינע זיהן, 67 זייטען......... פרייז 15 ס.

אַלע פיער לעבענסבעשרייבונגען פערפאַסט פון פיליפ קראַנץ.

יהודה הלוי, דער גרויסער יודישער משורר. פערפאַסט פון מאָררים
ראָזענפעלד, 64 זייטען.................. פרייז 15 ס.

קניאַז פּאָטיאָמקין, די געשיכטע פון בעריהמטען מאַטראָזען-
אויפשטאַנד. מיט אילוסטראַציאָנען, 100 זייטען פרייז 20 ס.

אלישע בן אבויה, היסטאָרישע דראַמא אין 4 אַקטען פון יעקב גאָרדין
פרייז 15 ס.

פאַר'ן שטורם, דראַמא פון דער רוסישער רעוואָלוציאָן. אין 3 אַקטען
פון לעאָפאָלד קאַמפף.................. פרייז 20 ס.

קירצליך וועלען ערשיינען:

מ. ראָזענפעלד'ס שריפטען, צווייטער באַנד 400 זייטען... פרייז $1.00

ז. ליבין'ס געקליבענע סקיצען, 200 זייטען.......... פרייז 50 ס.

אייזיק שעפטעל, אַרבייטער-דראַמא אין 3 אַקטען, פון דוד פינסקי.
פרייז 15 ס.